

Bonde hemma och i världen

Foto omslag: Tomas Jensen
Layout: Astrid Foyn Hagberg
Tryck: City Tryck i Karlstad AB 2009
Miljömärkt trycksak, licensnummer 341 144

ISBN 978-91-633-5067-2

Bonde hemma och i världen

Ove Jensen berättar om fyra generationer under 100 år på Trossnäs gård i Värmland.

Inledning

FÖRSTA KAPITLET	2
Det började i Odense	2
Niels Christian och Augusta, min farfar och farmor	3
ANDRA KAPITLET	8
Min mor och far	8
Flygelbyggnad och park	13
Ombyggnad av gårdens driftsbyggnader	14
Stallet och hästarna	17
Bistra tider	19
Mjolkproduktionen på 1950 talet	25
TREDJE KAPITLET	26
Min skoltid	26
Skolgången på Lundsberg	28
Kamrater hemmavid	31
FJÄRDE KAPITLET	33
Familjen	33
Jularna	35
Pappas sjukdom och bortgång	38
FEMTE KAPITLET	39
Min praktiktid	39
Svalövs lantmannaskola	41
Värnplikten	42
Uddeholmstiden när Ingalill kom in i mitt liv	42
SJÄTTE KAPITLET	45
Ingalills föräldrar	45
Ingalills ungdom	47
Förlovningen	49
Apelryds lantushållsskola och Alnarp	50
1950 talet, vårt nya liv och bröllopet	51
SJUNDE KAPITLET	53
Barnen och deras fostran	53
Barnens upptåg	54
Kyrkans barnarbete	56
Semestrar	59
Min mor flyttar	60
ÅTTONDE KAPITLET	64
Torpen och skogen	64
Arbetskraften i jordbruket	68
Köpte ut mina syskon	71
Politiken och Trossnäsutställningen	72
NIONDE KAPITLET	73
En stor händelse i Caux, Schweiz	73
Vår förvandling	77
Resan runt Afrika	79
Lundsbergskonferensen och Hans Oves konfirmation	85
Asia Plateau Panchgani Indien	88
Branden och vårt nya hus	92
Kan vi försörja mänskligheten?	96

TIONDE KAPITLET	97
Mjölproduktionen 1963 till 2002	97
Den gamla ladugården	108
Förändringar på gården	110
Jakten	111
Personalen	113
Episoder och händelser	114
Skördefesterna	119
Svenska mästerskapen i plöjning 1979.	120
Edsvalla IF	120
ELFTE KAPITLET	121
Aktionsgruppen för Moralisk upprustning	121
Julbasarerna	123
Filmen om Peter Wieselgren	125
USA bussarna	126
Barnens konfirmationer	127
Talet i Nors kyrka	128
Indienresan 1974	128
Barnens bröllop	131
Hjälp till Balticum och Polen	134
Mutor och korruption	134
TOLFTE KAPITLET	135
Resan till Australien och Nya Zeeland	135
Resan till Argentina och Brasilien 1984	145
Resorna till Tanzania, Kenya och Uganda 1983, 1984	150
Utbyte med Frankrike	160
Våra 70 årsdagar och Ingalills sjukdom	162
Farmers Dialogue	164
Visioner och mål	165
Nutid- framtid	166

Inledning

Det finns många minnen från ett långt liv i en tid när så mycket har hänt. Jag vill berätta för mina barn och barnbarn och barnbarns barn, om det kommer några, om hur jordbruket på Trossnäs gård har utvecklats från 1930- talet tills i dag. Jag berättar också om mina föräldrar och farföräldrar och vårt danska ursprung.

Det tekniska kunnandet och skapandet av arbetsbesparande maskiner har varit intensivt. Mycket på grund av att arbetskraften blivit allt dyrare. Det är många som kunde ha blivit lantarbetare, men som istället finns inom den mekaniska industrin som hela tiden utvecklar nya maskiner.

Det är med stor tacksamhet jag tänker tillbaka på mitt jordbrukarliv, på min mor och mina syskon. De gjorde det möjligt för mig, att ta över gården efter pappa Oves alltför tidiga bortgång.

Jag vill också berätta om Ingalills och mitt möte med Moralisk upprustning (har ändrat namn till Initiativ of Change) och hur övertygelsen om att jordbrukarnas uppgift är att producera tillräckligt med mat av god kvalitet till en växande världsbefolkning. Jag beskriver även några resor jag, ibland i sällskap med Ingalill, har gjort till jordens fem kontinenter.

Jag vill tacka Staffan Hülpers som hjälpt mig med texten. Han leder den skrivarcirkeln jag varit med i från april 2008. Jag tackar också mitt barnbarn Christian som hjälpt mig med datorkunskap. Sist men inte minst tackar jag Christina McCaslin, som hjälpt mig att finjustera texten och lägga in bilderna.

FÖRSTA KAPITLET

Det började i Odense

Som framgår av namnet härstammar vi på den manliga sidan från Danmark. Närmare bestämt kom vi från staden Odense på ön Fyn. På den kvinnliga sidan kommer vi från gården Agnhammar invid Grums kyrka. Andreas och Beata Eliesson som ägde gården, hade fem döttrar och en av dem, Augusta, var min farmor.

Andreas hade ett sågverk på gården, och han ägnade sig åt exportaffärer med sågade trävaror. Skeppningarna från Göteborg till Danmark sköttes av mellanhänder. De båtar som trafikerade Vänern och Göta kanal var inte lämpade att gå över Nordsjön till Danmark. Genom mellanhändernas försorg lastades virket om till större båtar.

Andreas tyckte att dessa mellanhänder tog för mycket betalt, och han funderade på om det inte skulle vara möjligt att bygga fartyg som kunde gå direkt till Danmark och övriga länder i Europa, utan att de behövde lastas om i Göteborg. Han hade ett skeppsvarv på Värmlands näs, och han bestämde sig för att bygga en båt där som skulle kunna gå hela vägen till destinationen. Han genomförde bygget av båten och döpte den till Agnhammar. Han följde själv med på den första resan som gick till Odense.

Resan gick bra och i Odense tog han kontakt med en trävarufirma. Han knackade på hos Jensens trävaror iklädd en fotsid vargskinnspäls. Han blev kallad ”mannen från Dovrefjäll”. Den unge man som tog emot honom var son i huset, och han hade just börjat sin karriär i företaget. Andreas presenterade sig och sa, att han hade en båtlast trävaror i hamnen som han kände att Jensen skulle köpa. Efter att ha inspekterat trävarorna och blivit bekant med Andreas, blev det affär. Niels Jensen och Andreas blev goda vänner. Andreas berättade att han

ägde en stor gård med mycket skog och tillgång till älgjakt. Niels blev intresserad, för att han var en ivrig jägare. När Andreas bjöd honom komma med till Agnhammar, tog det inte lång tid för Niels att bestämma sig, och de åkte tillsammans över Nordsjön till Göteborg. Vidare for de på Göta kanal till Vänern och sedan över Vänern till hamnen vid Agnhammar. Niels var drygt 20 år gammal och var fascinerad av Andreas. När de kom fram mottogs de av Beata och deras fem döttrar. Niels deltog i älgjakten, men jag vet inte, om han fick fälla något djur. Däremot föll han för dottern Augusta, och det blev kärlek vid första ögonkastet. Niels åkte tillbaka till Odense efter några dagar, men han kunde inte glömma Augusta. Snart åkte han åter dit och friade till henne. Hon sa ja och bröllopet stod den 19 november 1885 i Sankt Knuds kirke i Odense. De nygifta bosatte sig några år i Danmark, men båda längtade tillbaka till Värmland och bosatte sig i Karlstad. De två äldsta barnen Lisa och Olav föddes i Odense.

Niels Christian och Augusta, min farfar och farmor

Farfar var affärsman och var intresserad av skog och trä. Han såg att det fanns mycket skog att köpa, och han visste att virke efterfrågades i Danmark. Han gick till banken och bad att få låna 300 000:- till skogsinköp. Bankmännen kallade honom ”den tokige dansken” som trodde att det fanns stora värden i skogen. Han fick lånet och började köpa skogsgårdar och avverka skog i snabb takt. Virket sålde han till Danmark. Efter ett par år kunde han återbetala lånet. Han köpte ramsågen på Bergholmen, sågen på Orrholmen och bildade Niels Christian Jensens trävaruaktiebolag år 1905. Han sågade timret och levererade sågade trävaror i stället för timmer. Han köpte mer skog och avverkade så pass mycket, att han fick smeknamnet ”barberaren” i stället för ”den tokige dansken”. Han utvidgade rörelsen med sågverk i Säffle och Kristinehamn. Rörelsen gick bra och det var många skogsegendomar som passerade hans ägande. Niklasdamm, Alkvettern, Gustavsvik, Hammar, Trossnäs, Dömlé, Sjövik och

Baldersnäs är egendomar han ägt. Enligt en tidningsartikel i NWT skall han ha ägt 25 gårdar i Värmland. 23 januari 1905 utsågs Niels Christian till dansk konsul i Karlstad av den danska regeringen. Detta skedde vid ett möte med Danmarks ambassadör i Stockholm.

På Niklasdamm bodde familjen ofta, särskilt på somrarna. Här drevs jordbruket i egen regi, med mjölkproduktion och tillhörande betes- och slåttervall, samt spannmålsproduktion. Det hände att Niels själv levererade tjurkalvarna till slakteriet i Kristinehamn. Han hade byggt en bur som rymde två kalvar bak på sin fina bil. Men hans stora intresse var skogen och virkesaffärer. Han återplanterade de kalytor avverkningarna åstadkommit. Det var bara på Nicklasdamm han bodde. På Trossnäs bodde min far från hösten 1929, och det är den enda gården som är kvar i familjens ägo. Niklasdamm såldes på 1950-talet.

Från starten 1905 drevs trävarubolaget med farfar Niels som verkställande direktör.

På Orrholmen byggdes ett hyvleri och en lådfabrik. Där tillverkades lådor som exporterades för att användas till förpackning av apelsiner och andra frukter från Medelhavsländerna. Verksamheten gav vinst, men den var inte särskilt stor. Avverkningarna av de rotposter som köptes in försvårades vissa år av milda vintrar med dålig markbärighet i skogen. Det kunde också vara vintrar med så mycket snö att avverkningarna försinkades. Det mesta av det avverkade virket flottades på Klarälven med dess bifloder. Skogen på Trossnäs höggs ned 1905 - 1906. Allt virke kördes från skogen till Klarälven med häst och släde. Vissa år var virkesfångsten så stor, att sågverken fick köras i tvåskift. Något år ville man köra tre skift, men det motsatte sig fackförbundet. Den 19 september 1928 utbröt en brand i sågverket på Orrholmen. Man lyckades inte släcka elden, utan hela sågverket brann ner till grunden. Hyvleriet och lådfabriken byggdes upp men inte sågverket. I stället investerade han i sågverket på Bergholmen så att kapaciteten där ökade. Virkesfångsten varierade mycket mellan åren, men var

vissa år uppe i 300 000 timmer. Farfar tjänade säkert en hel del pengar på köp och försäljning av skogs- och jordbruksfastigheter. Han behöll inte gårdarna sedan han avverkat skogen.

Farfar startade ett rederi "Ångbåtssaktiebolaget Export" vars båtar fraktade virket direkt från sågverken i Karlstad till olika hamnar runt om i Europa. Båtar byggdes från 1890- talet och fram till dess att rederiet gick i likvidation efter krisen i bolaget på 1930-talet. Båten S/S Svea byggdes 1890 på Eriksbergs varv i Göteborg. Blenda byggdes 1906 på Gamla Lödöse varv, Dana inköptes 1923, S/S Maria byggdes i Torskog 1912 och förlängdes på Eriksberg 1916 efter det att slussarna vid Trollhättan förstörats. Nadja byggdes på Eriksberg 1916, och var det första bygget anpassat efter de nya slussarna vid Trollhättan. Den kom att stå modell för många efterföljare i Vänersjöfarten. I Holland byggdes 1919 en större ångare som döptes till Leila. Den kunde inte ta full last genom slussarna, utan den fick fyllas på vid framkomsten till Göteborg. Den lastade då 530 standards sågade trävaror.

Farfar Niels hade blivit en rik man på sina skogsaffärer och byggt en stor villa

Familjen i salongen på Orrholmen

på Orrholmen, där familjen bodde till 1936, då den fina villan ödelades av en brand. Farmor Augusta slapp uppleva branden. Hon dog strax innan. Hon hade i alkoven i nedre hallen på väggen

skrivit "*Livet är det dejligste äventyr*". Farmor var utbildad konstnär i Paris och Dysseldorf åren 1883 -84, och hon älskade att måla både porträtt, blommor och landskap. Hon målade även i Italien, Rom, Florens, Genua, Pisa och till slut på

Capri, som hon gillade bäst. Där stannade hon några månader. Hon gjorde ett porträtt av en söt pojke som nog är hennes bästa målning. Hon gjorde ett självporträtt, vilket speglar mycket av henne själv. Hon finns representerad på Värmlands museum i Karlstad. Hon älskade att sitta på de stora museerna i Europa och kopiera kända verk av de stora mästarna. I Karlstad målade hon också i den villa farfar lät bygga i Alster. Där fanns dels en luftig veranda, men också en fin ateljé, där hon satt och målade sina tavlor.

Min far Ove

Farmor och farfar fick fem söner och en dotter. Min far Ove var yngst, född 4 december 1898. Lisa var äldst, sen kom Olav Peder, Kay och Yngve. Farfar hade svårt att bära framgångarna och älskade att briljera med dyra möbler, fint porslin och dyrbara tavlor. Farmor gillade inte att Niels köpte alla dessa dyra saker och hon sa ofta, att Niels inte kommer att bli en god människa förrän han mister alla sina pengar. Kanske hade hon rätt.

Augusta var en ödmjuk människa som förutom målningen älskade att spela klassisk musik på pianot. De hade en stor flygel i salongen på Orrholmen, och många gånger anordnade de musikaftnar för sina vänner i Karlstad. Det sägs att när min far föddes, så ville hon gärna ha en dotter till. När det nu blev en son klädde hon honom i flickkläder, ända tills han började skolan.

När Krügerkraschen och depressionen kom, fick farfar bekymmer. Banken sade upp de lån han hade, och för att få pengar till att betala tillbaka dem, fick han lov att ordna en stor auktion på de värdefullaste sakerna de hade i hemmet på Orrholmen. Firman rekonstruerades och man gjorde en nyemission på 1000 aktier som till stor del tecknades av virkesleverantörerna, och firman kunde drivas vidare. Jag citerar här en notering farmor gjorde i sin lilla dagbok inför den stora auktionen:

”Söndagen den 9 september 1934, dagen efter det vi fått meddelande om att allt vårt bohag skulle utmätas mot skulder. Denna söndag gav oss mycket glädje genom en predikan från Jakobs kyrka av Hoff. Ljuvligt var det att höra sådana varma trösterika ord. Vi har ingenting att sörja över. Att slippa från Mammon är en lycka. Vi lida ju ingen nöd. Vi har det i stället så gott. Vi har vårt dagliga bröd och kunna ej annat än knäppa våra händer samman och tacka Gud för hans stora kärlek och barmhärtighet mot oss. Han har nådigt styrt allt till det bästa för oss stackars okunniga människor. Ingen kan tjäna två herrar. Gud och Mammon kunna vi ej tjäna på samma gång. Nu är vi befriade från Mammon. Nu kunna vi om vi vilja det, ärligt tjäna Gud och med hans hjälp den tid, som vi möjligen ännu har kvar här på jorden, leva för att bättra oss och i någon mån gottgöra vad vi försummat”.

Farmor fick leva två år till efter auktionen och blev 78 år. Det var trots hennes sjukdom lyckliga år. Niels bad henne om förlåtelse för det sätt han hade levt, och kärleken kom åter i deras äktenskap. Farmor slapp uppleva att den stora villan på Orrholmen brann upp. Den brann strax efter hennes död, och branden började i det rum, där Peder hade samlat alla de tavlor som hon av någon anledning inte hade fullföljt, eller som hon inte tyckte var tillräckligt bra. Niels sörjde farmor mycket, och även sin fina villa. Han flyttade in i ett mindre hus på Orrholmen och gick med i Karlstads missionsförsamling. Jag minns honom när han satt framför radion och hörde på morgonbön eller gudstjänst. Bibeln låg alltid framme, lätt tillgänglig.

Han besökte Trossnäs ibland och älskade att promenera i skogen. Han sa ofta:

”Ge den här skogen fem år till så kommer det att ge bra avkastning”. Han fick leva till 1956 och blev 94 år gammal. In i det sista var han så gott som dagligen på kontoret och såg hur det gick med affärerna. Han ringde många gånger i veckan till Trossnäs för att höra hur det gick med jordbruket och skogen.

Efter hans död var det ingen i familjen som ville ta över firman. Per Danils i Malung var tillsammans med min farbror Olav villig att köpa bolaget, men deras

bud var dåligt. Karlstad stad var intresserad av marken, och de gav ett bättre bud och fick överta företaget 1957. De lade ner sågverksamheten och byggde i stället den så kallade ”vita staden” på Orrholmen.

ANDRA KAPITLET

Min far och mor

Min far Ove utbildade sig till agronom på lantbruksuniversitetet i Alnarp mellan Lund och Malmö. Efter avslutad examen gifte han sig med Birgit Thulin, dotter till Josef och Emmy Thulin. Morfar föddes den 10 mars 1875. Hans far var kyrkoherde i Välinge församling mellan Ängelholm och Hälsingborg, och släkten härstammade från Danmark. Mormor såg dagens ljus 5 juni 1876 i Härnösand. Hon var född Åhman och hennes far var chef för Härnösands ångsåg. De träffades under sin utbildning till gymnastiklärare. Efter sina studier startade de ”sydsvenska gymnastikinstitutet” på Sandgatan 14 i Lund och utbildade frisk- och sjukgymnaster. Eleverna gick under smeknamnet ”Lufthoppor” och var populära gäster när det var fest på Alnarp.

Huvudbyggnaden på Trossnäs efter renoveringen 1929

Birgit föddes 19 september 1902 och hade två yngre bröder, Björn och Stig födda 1912 och 1914. Efter skolan lärde hon sig att måla porslin. Det var inget hon fortsatte med, men det finns några vackra skålar hon målat. Hon uppvaktades av en kurskamrat till Ove. Denne kom alltid med fina blommor och chokladaskar, medan Ove inte hade något med sig. Men den värmländska charmen segrade och efter examen hösten 1923 blev det bröllop den 10 november i Lund. Därefter flyttade de in på Niklasdamm, där Ove förvaltade gården tills han 1929

köpte Trossnäs gård, väster om Karlstad. Mamma gillade inte att leva så nära sina svärföräldrar, så hon gladdes åt att få flytta till Trossnäs. Att starta ett jordbruk mitt i depressionen var inte lätt. Det gick att köpa fina gårdar för bara övertagandet av bankskulderna. På Nicklasdamm hade familjen utökats med tre barn, Ulla 1924 och Margareta 1929 och en son Ove junior 1926.

På Trossnäs var det mycket att göra för att stora huset skulle bli ändamålsenligt för en familj. Tidigare hade det använts som bostad åt befälet på Trossnäs fält, där Värmlands fältjägare och blåjägare varit förlagda mellan 1832 och 1913.

Salongen med matsalen i bakgrunden

Under 1920- talet beboddes en del av huset av förvaltare Albertsson som skötte gården åt farfar. Det fanns ett flertal lägenheter i huset. Mamma och pappa gjorde en stor reparation, och

det blev ett fint hem för den växande familjen som 1934 utökades med ännu en dotter, Lisbet.

Det var en stor herrgårdsbyggnad i två våningar plus en vind där det fanns fyra sovrum, två på varje gavel plus fyra garderober och en stor vind i mitten. Där bodde hembiträdet och ibland en eller två lantbrukselever. På andra våningen var det en stor hall med en rak bred trappa ned till bottenvåningen. Från hallen kom vi in till tre sovrum och till en stor salong. Där fanns det en stor flygel samt en fin möbel som bl.a. innehöll ett skrivbord, som var tillverkat av Karl Eriksson i Taserud. Han var bror till den kände skulptören Christian Eriksson. Skrivbordet var hans mästarprov. Min farbror Peder gick i lära hos Christian och Karl Eriksson och lärde sig både att skulptera och göra möbler.

Ingen förutom min farmor spelade piano. Hon använde flygeln när hon kom på besök. Senare spelade Ingalill mycket på flygeln, även om hon hade ett eget piano i vår våning. I salongen fanns en fin antik byrå med en vacker spegel på väggen ovanför. Söder om salongen fanns ett sovrum som för det mesta var ett gästrum, men det var också mitt rum när jag var hemma från skolan på Lundsberg. Från andra gaveln på salongen kom vi in till matsalen.

På väggarna i salong och matsal hängde tavlor målade av min farmor och hennes kusin Elsa Celsing. På norra gavelväggen i matsalen hängde en stor rund tavla som var en kopia av Botticellis, "Madonnan och änglarna" eller "Berlinermadonnan" som den också kallas. Farmor målade den på ett museum i Berlin, och någon av besökarna sade, att kopian var bättre än originalet. Han undrade om han fick köpa den. *"Utstrålningen från madonnans ansikte är så vackert"*, sade han. Men tavlan var menad att vara en födelsedagspresent till hennes make och blev också det. Farbror Peder snidade ramen och lät belägga den med bladguld. Den tavlan "gav ande till rummet", och det gläder mig att mamma tog den med, när hon flyttade in till Karlstad. Annars hade den förlorats vid branden i mars 1968. Framför tavlan stod en lång så kallad prostinnesoffa och ett stort runt matbord. Mitt på ena långsidan fanns öppna spisen, och ovanför den hade farmor målat en madonna direkt på muren, vilken försvann vid branden. Framför öppna spisen hade vi en soffa och några stolar, där vi ofta satt. Under trettio-talet fanns ett mindre matbord där vi åt våra måltider. Matsalen hade förbindelse med ett serveringsrum, där det fanns en hiss ned till köket för mattransporterna. Ibland använde vi barn hissen. Vi tyckte det var spännande att åka upp och ner mellan våningarna, vilket inte var tillåtet.

Hissen skulle användas till att frakta upp maten från köket. Det fanns även en trappa ned till köket från serveringsrummet. Måltiderna intogs även på vardagarna i matsalen. Mamma hade en ringklocka som hon ringde i, när det var något som fattades eller behövde fyllas på. Då kom hembiträdet och gjorde vad hon blev tillsagd att göra. Ibland bad vi bordsbön. För det mesta åt vi på det fina kungliga danska porslinet, som med tiden blev ganska kantstött. Trots att vi hade hemhjälp, fick vi barn hjälpa till med disken. Det fanns inga diskmaskiner på den tiden.

I anslutning till serveringsrummet var ett rum där kokerskan bodde. Intill pappas och mammas rum fanns ett badrum. När Ingalill och jag flyttade in, byggde vi ett badrum även på bottenvåningen bredvid vårt sovrum.

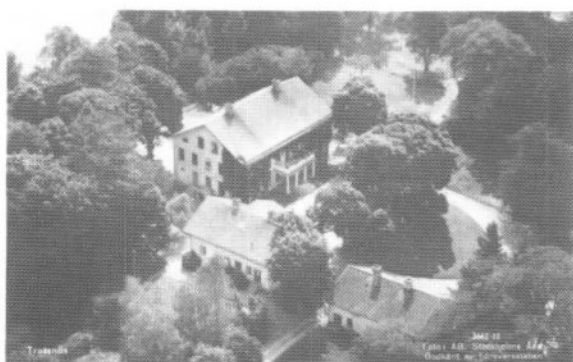
På nedre våningen låg köket med vedspis och varmvattenberedare som också värmdes genom vedeldning. Det fanns en stor ugn, där vi ett par gånger om året bakade hårt bröd i form av runda kakor med ett hål i mitten. Kakorna trädde på två runda stänger som hängdes upp under taket i köket. Det bakades även matbröd, bullar och kakor, och vi barn passade då på att provsmaka degen; speciellt kakdegarna. I en liten farstu i anslutning till köksingången fanns ett kylskåp. Kylningen skedde med hjälp av isblock som lades i en behållare ovanpå själva skåpet. Det kalla smältvattnet rann ned efter skåpets sidor och kylde utrymmet i skåpet. Isen togs upp under vintern och förvarades utanför köket i en isstack med en massa sågspån över. På samma sätt förvarades isen för kylningen av mjölken i ladugården. Bredvid köksingången fanns en liten matkällare, där bland annat matkonserverna och rotfrukterna förvarades. I södra delen fanns tamburen, tre sovrum, ett vardagsrum och en matsal. När vi senare byggde om köket, fick vi en matvrå i köket där vi åt i vardagslag. Då flyttades brödkakorna från köket och hängdes upp ovanför matbordet. Detta var Ingalills och min våning tills huset brann ner.

När huset byggdes om 1929 installerades centralvärme i en del av huset med en vedpanna som värmekälla. På nedre våningen fanns tre ryska kakelugnar som

eldades med grov björkved. Varje kakelugn värmdes två rum, och på vintern gjordes en rejäl brasa varje morgon. Var det riktigt kallt, fick vi göra en brasa på eftermiddagen också. Björkveden förvarades i en skrubbe under trappan till andra våningen. Veden till centralpannan lagrades i en stor vedlår intill pannan. De här förråden måste fyllas på varje vecka under vintern. Det fanns förutom ytterdörren till köket på husets norra gavel också en dörr till den gång där vedlåren fanns. Den var också ingång till trädgårdsmästarens rum och till kontoret. Vi tog också hjälp av små elektriska element för uppvärmningen, när det var riktigt kallt.

Det krävde mycket arbete för att få värme i kök och i hus vilket medförde mycket städning. Det kom alltid lite aska och annat skräp på golvet när vi eldade brasor, värmdes vatten och värmdes spisen. Allt detta eldande frestade på skorstenarna och björkveden innehöll mycket tjära som avsatte sig i skorstenen och ibland förorsakade soteld. Då kunde stora lågor slå ut från skorstenen, och någon gång fick vi tillkalla brandkåren, men för det mesta slocknade det av sig själv. Det dånade i hela huset när det brann som värst. Vi barn var rädda och tacksamma att pappa och mamma var hemma när det hände. Skedde det på

Trossnäs gård fram till 1950-talet

natten gick det inte att sova förrän sotelden var över. Mitt i huset fanns ett rum vi kallade mörka rummet, då det inte fanns något fönster där. Här installerades en toalett för trädgårdsmästaren och de som bodde på 3:e våningen.

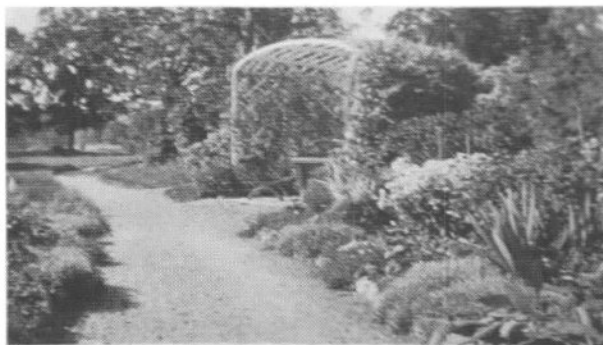
Flygelbyggnader och park

Över stora ingången till huset fanns en balkong som vette mot väster. Där tillbringade vi många fina eftermiddagar och kvällar under sommar-halvåret. I parken fanns en lekstuga, där vi lekte och försökte efterapa mamma och pappa med matlagning och annat vi sett dem göra. Det stora huset låg på en kulle med en brant sluttning ner mot jordbruksfälten. Den kallade vi för Kastanje backen, för där växte stora kastanjer. På vintrarna lärde vi oss åka skidor där, och jag gjorde ett litet hopp med hjälp av en sockerlåda och packad snö. På en del av sluttningen gjorde pappa och mamma ett stenparti med många växter.

Mamma hade även blommor på den södra gaveln och två blomsterlister söder om huset som avslutades med en berså.

Där kunde vi sitta och dricka kaffe. Givetvis fanns en flaggstång på gräsmattan.

I flygeln bodde, när vi barn var små, ladugårdskarlen Ivarsson, vars dotter lekte

Mamma Bibbis blomsterlist

mycket med min syster Ulla.

Senare flyttade smeden Johan Lööv in i den lägenheten. Förmannen

Hans Andersson bodde i en annan del av huset. Hans fick tidigt i livet cancer men arbetade in i det sista. Dagen

innan han dog, sådde han sju hektar med den hästdragna såmaskinen. Kusken satt inte på maskinen utan gick på den sidan som var intill den sådda delen. Han kunde då med tömmarnas hjälp styra hästarna, så att det inte blev någon "missta." Hans äldste son Bertil blev senare rättare på gården. Den yngre skaffade eget jordbruk vid nedre Fryken. Dottern Ingrid var i många år hembitråde hos oss och hjälpte till att fostra oss barn. I flygeln fanns också ett rum där kontrollassistenten övernattade, när han var tredje vecka kom på besök. Det användes också till andra tillfälliga besökare. Före 1950 fanns det också en

andra något mindre flygel. Den beboddes av inspektör Pettersson, tills han slutade i början på 1940-talet. I den flygeln fanns en tvättstuga där lakan, dukar och handdukar tvättades. De kördes sedan till Norsälven, där de sköljdes och bankades. När jag 1951 tog över gårdens skötsel, började vi att renovera den, men fann att den var i så dåligt skick att den måste rivas, och vi hade inte något behov av ett nytt hus på den platsen.

Ombyggnad av gårdens driftsbyggnader.

Ladugården före ombyggnaden 1938

Det var stort behov att rationalisera driften på gården när pappa köpte den. Allt hö kördes in längs skullen på en körbro längs ladugården och ut på en annan körbro från ladan, som var tillbyggd vinkelrätt mot ladugården.

Det var bara hästar som fick köra på körbroarna. Traktorerna var för tunga och utgjorde också en stor brandrisk. Hölass och spannmålslass tippades av från körbron ner på golvet på skullen eller golvet i ladan. Det var högt mellan körbron och golvet dit lassen tippades. Pappa tog bort körbroarna och byggde om både skullen och en del av ladan så att det gick att montera in en lyfthiss, vars lilla vagn gick på en kraftig I-balk i nocken. Det innebar, att han fick sätta in ett helt nytt system av takstolar för att komma fram med hölassen. Med hjälp av ett hisspel, som placerades så att det var sikt över hela ladan och skullen, och ett wiresystem kunde den lilla vagnen köras hela vägen från den ena gaveln till den andra. Wirarna gick från vagnen ner till en mindre järnbom, där linorna som fanns runt hölasset sattes fast. Med hjälp av spelet kunde hisskötaren hissa upp lasset så högt, att det

kunde komma in genom den port som byggts på norra gaveln. Genom att lägga om en spak på hisspelet började lasset åka in över ladan och in på skullen där det tippades, genom att man drog i ett rep. Tröskverket från Bolinder Munktell stod i östra delen av ladan. Hur tröskningen gick till, innan den omfattande ombyggnaden, är jag inte säker på. Kanske skedde den utomhus och halmen lades upp i stora halmstackar norr om den stora byggnaden. Jag kommer säkert ihåg halmstackarna, och antagligen kördes spannmålsnekerna från ladorna på fältet hem, tröskades och halmen blåstes upp i halmstackarna. Spannmålen som var torr, säckades upp vid tröskverket och såldes i 100 kg säckar. Vid ombyggnaden på 1930-talet sattes tröskverket in i ladan under hiss balken, och det byggdes en stor plattform som lutade ner mot tröskverket. På den tippades spannmålslasset. Tröskverket matades ovanifrån. För det mesta skötte två man matningen. Halmen och agnarna blåstes in i västra delen av ladan. I Värmland säger vi inte så mycket höger och vänster. Om hölasset var snett lastat, sa vi, att det lutade väståt eller att det lutar öståt. Byggandet utgjorde en stor rationalisering. Det underlättade att få höet dit det skulle förvaras, och det behövdes inte så mycket folk i ladan. Ofta var det mitt jobb, med hjälp av en jämnårig grabb, att vara på skullen och ta emot lasset. Det var roligt men rejält varmt under taket. En annan stor rationalisering var, när de gamla järnskodda trähjulen ersattes med moderna gummihjul. Nu rullade vagnarna mycket lättare, och det gick att ta större lass och köra fortare. Nu var det slut på tiden vi körde in spannmålen i lador och tröskade på vintern. Det fanns tre stycken ganska stora lador som var placerade på fälten där markvägarna slutade. Två av dem blåste ned och virket blev till bränsle under 2: a världskriget. Den tredje eldade vi upp. Spannmålen tröskades nu direkt när den kördes in. Om det blev något fel på tröskverket lades några lass in i en lada för att tröskas senare. Det gällde för oss som matade tröskverket att ligga i så att det var tomt på plattformen när nästa lass anlände. Pappa byggde också en spannmålstork och lagringsfickor för spannmål. Det var inte så mycket som behövde torkas. Det hade skett på fältet

där nekerna sattes upp på störrar. Vi kallade denna metod för ”krakning”, storkrake eller småkrake. Vid storkrakning, som brukades vid rågskörd, sattes nekarna runt en stör och ovanpå dessa trädde flera nekar på stören och överst gjorde vi en hatt av en nek som skydd mot regnet. Småkraken bestod av en stör med en tvärslå en bit från marken. Nekerna trädde på denna stör så lång den var. Det stora behovet av torkning kom när vi började använda skördetröskan i början av 1940- talet. En del av spannmålen förvarades tidigare i två magasin som finns på gården. Det gällde att vara stark och orka bära en hundrakilos säck uppför trappan till andra våningen och breda ut spannmålen för torkning. Trappstegen var låga för att minska påfrestningen på benen. Som tur var, byggdes silokapaciteten ut och bärandet blev ett minne blott.

Våra tröskor under 1940 talet. Munktell och Thermenius. Säck och tanktröskor

Stallet och hästarna

Till gården hörde ett stall för ca 14 hästar som sköttes av en ”stallare”. Han såg till att hästarna hade foder och halm i spiltorna samt gödslade ut en gång per dag. Några av arbetarna var ansvariga för två hästar var, vilket innebar att de ryktade hästarna varje morgon. Vid rykten hade de en ryktborste och en skrapa

Vällingklockan

med vilken de gjorde ren borsten efter varje drag. Skrapan rengjordes från ”stövet” genom att de slog den i golvet utanför spiltan, så att det blev en vit rand på golvet vilket visade att hästen ryktats. Detta arbete var förberedelsearbete inför dagens jobb och gjordes före klockan sju. Då ringde stallaren i vällingklockan som fanns på en klockstapel utanför stallet. Han ringde också när det var tid för middag och tid att börja eftermiddagsarbetet. Detta för att

många saknade egna klockor. Klockan sju talade inspektoren om vad alla skulle göra under dagen. Det kallades för att ”ställa ut”. En procedur som ofta upprepades efter middagsvilan klockan ett på eftermiddagen. Vällingklockan finns kvar än idag och sitter på ett av de röda magasinerna och kan fortfarande användas. Slåttermaskinen och självbindaren drogs av hästar. Framför självbindaren var det tre hästar.

med vilken de gjorde ren borsten efter varje drag. Skrapan rengjordes från ”stövet” genom att de slog den i golvet utanför spiltan, så att det blev en vit rand på golvet vilket visade att hästen ryktats. Detta arbete var förberedelsearbete inför dagens jobb och gjordes före klockan sju. Då ringde stallaren i vällingklockan som fanns på en klockstapel utanför stallet. Han ringde också när det var tid för middag och tid att börja eftermiddagsarbetet. Detta för att

Plöjning på 1930-talet

Självbindare är en maskin som används i spannmålskörden. Den slår av säden och binder ihop den till nekar, som slängs ut på marken för att senare sättas upp till torkning på krakar, som jag beskrev tidigare. Transporter av hö

och spannmålsnekar utfördes också med hästar. Såmaskinen krävde tre hästar. Hästarna användes mycket vid höskörden. Släpräfsan som lade ihop gräset i stora strängar drogs alltid av hästar. Plöjning och harvning utfördes för det mesta med traktor, men ibland gjordes ”ryggarna” och ”slutfårorna” med hästdragna plogar. Höskörden inföll för det mesta efter midsommar och under en stor del av juli månad. Gräset slogs med hästdragna slåttermaskiner. Kniven bestod av många små trekantiga knivblad, som var fästade på ett plattjärn. Knivarna var utbytbara. Det gällde att hålla knivarna välslipade för att få ett bra resultat av slåttern. Knivarna slipades på en slipsten och att veva stenen runt var ofta ett jobb för oss unga. Gräset låg sedan på tork en dag och hängdes

Höskörd på 1950-talet

därefter upp på hässjor för sluttorkning. En man med häst och släpräfsa förde gräset intill hässjan där sedan två man hängde gräset på de linor som var bundna mellan störrarna. På 1960 -talet började vi med hässjning med enmansmetoden. Det innebar att den som släpade ihop gräset la det i långa tjocka strängar. En man skötte sedan både uppsättning av störrar och linor och hängde gräset på linorna. Den som la ihop strängarna kunde på detta vis sysselsätta flera man som hässjade. När höet var torrt petade en man av höet från linorna, och två man

lastade höet i de hästdragna vagnarna. I början var linorna av järntråd. Detta kunde medföra att det kom bitar av tråden med i höet och korna är glupska. När en ko fick vassa saker i sig sade vi att hon fått ”vasst” och det kan leda till att kon måste slaktas. Vi ersatte järntråden med tjockt papperssnöre. Det underlättade för den som skulle peta av höet från hässjan. Han behövde bara skära av snöret och rycka upp stöarna. Även för dem som lastade gick det lättare. Vi barn tyckte om att åka med på hölassen och hade våra favoriter bland dem som körde. Att lägga ett hölass var inte så lätt, för det skulle få plats så mycket som möjligt på vagnen. När det var färdiglastat spändes linor, som placerats på vagnsbotten innan lastningen började, fast runt lasset. Med hjälp av linorna kunde vi ta oss upp på lasset och det bar av hem till hissen vid ladugården. Det var roligt att sitta där högt uppe och ha fri utsikt. Ibland var det kappkörning. Viktigt att lasset var väl lagt men det hände att det välte. På slutet av 1950 -talet försåg vi en traktor med lastare och med hjälp av en specialgrep, skötte en man hölastningen.

Innan spannmålen skördades med självbindaren gick en man med lie och slog av säden på vändtegarerna och en man tog upp säden och gjorde nekar av den. Det var ett jobb som jag har provat på och det gällde att vara snabb, så man hängde med den som slog.

Bistra tider

Pappa Ove såg snart att priserna på jordbruksprodukterna var alldeles för låga. Mellanhänder gav skambud på både nöt, gris och spannmål. Han började

tillsammans med andra jordbrukare kämpa för att jordbrukarna i kooperativa föreningar skulle starta egna slakterier och mejerier. Han var noga med att

föreningarna skulle vara för både små och stora jordbruk. Efter mycket arbete och övertalningskonst bildades Värmlands slakteriförening och en slakterilokal inköptes i Kil. Det var en förening för alla bönder som hade djur att sälja. I början var det kämpigt. Pappa var föreningens förste ordförande. En gång när han hade varit i Kil och räknat hur många fönsterrutor som var trasiga på slakteriet, undrade han, hur de skulle ha råd att sätta in nya. Det blev nya rutor och slakteriet byggdes ut, och det blev en bra affär för medlemmarna. Ofta satt han bakom skrivmaskinen och författade föredrag, som han höll vid bondesamlingar runt om i länet. Mamma och jag var med en gång. Pappa var inte nöjd med arrangemangen som var utomhus. Han stod vid pulpeten och läste snabbt innantill ur sitt kompendium, utan att han tittade upp. Publiken var inte stor och ett åskväder mullrade på väg mot oss. Det blev allt mörkare och publiken avvek en efter en och det var nästan bara mamma och jag kvar. Då gick jag fram till pappa och sa, att nu har nästan alla gått hem. Pappa var inte glad, men det var ett undantag. I regel drog pappa mycket folk och bönderna lyssnade gärna på honom. Bönderna fick förtroende för sin förening när de fick bättre betalt för djuren. Pappa var ordförande i föreningen tills han blev sjuk i cancer 1943. På mötena med jordbrukarna sa han många gånger: *”Ni kommer till torgmarknaden i staden på morgonen och ni kommer överens om att ta ett bra pris för produkterna. Kommersen går dåligt hela förmiddagen för konsumenterna vet att när kvällen närmar sig är det lätt att pruta. Bönderna vill inte ha varorna med sig hem igen. Detta kan vi övervinna om det bara finns ett enda utbud av det vi producerar”*. Slakteriet i Kil växte och tog så småningom hand om det mesta av slakten i Värmland. Pappa var också den förste ordföranden i LRF (Lantbrukarnas Riksförbund) i Värmland. Tänk om han vetat, att ett av hans barnbarn skulle komma att inneha den posten i tolv år, fram till 18 mars 2008.

Den 4:e december 1938 fyllde pappa 40 år. Familjen väckte honom tidigt med kaffe och tårta. Sången ”Ja må han leva i hundra år” sjöngs mer än en gång.

På kvällen firades det med en stor middag på Trossnäs, då många som samarbetat med pappa inom föreningsrörelsen var inbjudna. Gösta Lillienau på Mässvik, som var vice ordförande i slakteriföreningen, höll ett bejublat tal till pappa, inte bara med munnen utan med hela kroppen och många gester.

Under middagen kom min lillasyster Lisbet in i matsalen bärande på en potta. Hon var då fyra år. Hon satte den mitt på golvet och sig själv på den. Det blev stor munterhet i sällskapet och eventuell stelhet försvann.

En annan gång gästades vi av kronprinsparet i samband med att de skulle se "Trossnäs fält". Vi skulle bjuda på kaffe och det bakades kakor i långa banor. Mormor kom från Skåne och såg till att allt gick rätt till. När kakorna serverades tog kronprinsessan bara ett litet kex. Jag vet inte om det gick ett besvikelsens sus genom salen. Det var mycken möda nedlagd för det kexet. Jag hoppas kronprinsen smakade på några av kakorna, men det förmedlar inte historien.

Pappa hade tagit studenten på Lundsbergs skola och där gick också nuvarande kungens far, prins Gustaf Adolf. Att pappa och även hans bröder gick på Lundsberg berodde mycket på att farfar och grundaren av skolan, William Olsson, var goda vänner. Jag kommer ihåg en gång på Trossnäs, att prins Gustaf Adolf var gäst vid en middag, och bordet var vackert dukat med kunglig dansk porslin. Servitriser gick runt och serverade maten. När den servitris som serverade potatisen kom till prinsen, tog han potatisen med handen varpå servitrisen påpekade: "*Det finns e ske*". Hur detta uppfattades kommer jag inte ihåg, men händelsen har "levt vidare". Det berättas att jag hade blivit iklädd en ny sjömanskostym, tvättad och kammad. Strax innan gästerna kom, passade jag på att hoppa i baljan som stod vid stupröret fylld med inte allt för rent vatten. Det var bara att kasta av mig grannlåten och ta på mig något mera vardagligt. Jag minns inte denna händelse, men den har berättats av många trovärdiga personer.

Pappa var mycket ute i de värmländska bygderna och övertalade bönderna att gå med i slakteriföreningen. Det blev inte så mycket tid för oss barn att umgås med

honom. Men jag minns att jag tyckte om när jag fick följa med pappa i bilen till Karlstad. På den tiden var bilarna märkta med enbart en bokstav och ett 5 siffrigt nummer. Bokstaven talade om vilket län bilen kom ifrån. Jag hade en anteckningsbok där jag skrev upp hur många bilar vi såg från de olika länen. Ibland under semester tider kunde alla länen vara representerade i anteckningsboken på bara en resa till Karlstad. Fortfarande sitter alla länens bokstäver "i ryggmärgen". Västerbotten och Norrbotten hade två bokstäver var AC och BD för man ville inte använda Å, Ä och Ö. En gång när vi for hem från Karlstad skulle pappa tanka bilen. Det var lång kö och han var otålig och försökte få dem att jobba lite snabbare. Svaret han fick var: *"Vi tar en i sänder"* Pappa blev arg och struntade i att tanka. Sedan dess kallade vi den bensinstationen för "en i taget så körde pappa". Som tur var räckte bensinen i bilen ända hem. På vintrarna tog pappa ibland med mig och tittade på bandymatcherna i Karlstad. Speciellt var det den så kallade tomtedansen vi ville se på annandag jul. Matchen var årligen återkommande och speciell med en stor publik. Det var mellan blåtomtarna från Slottsbron och de röda tomtarna från Karlstads-Göta. När det var riktigt kallt hände det, att vi tittade in till farmor, och hon såg till att vi fick tidningar innanför rocken. *"Det värmer bra"*, sa hon och det gjorde det faktiskt.

Under 2: a världskriget låg mycket militär förlagd på Trossnäs fält och det byggdes nya enkla bostadsbaracker. Värmeelementen hade placerats i taken. Husen besiktigades på sommaren och det konstaterades att värmesystemet fungerade bra. Vintertid var det varmt nära taket, men där soldaterna vistades var det ganska kallt. Under kriget hyrde pappa ut många rum i huset till officerare. Det söps en hel del och jag brukar säga, när det kommer på tal, att jag gjorde mig en förmögenhet på att sälja tomglas.

En gång när alla i ett kompani överraskande fått påökning av inkallelsetiden med en månad, utbröt ett mindre myteri och några soldater sköt skarpt i baracken. Bataljonschefen lyckades lugna ner de heta känslorna genom att gå

fram till var och en och beordra dem att sätta sig. Han lyckades få dem att lyda och kunde sedan tala dem till rätta och få kompaniet att acceptera förlängningen. Det fanns ett hus som kallades arresten för där fick de soldater som inte skött sig sitta av sitt straff. Huset låg alldeles efter vägen och under skördetider passerade vi ofta där förbi och såg fångarna vinka genom det gallerförsedda fönstret till oss.

Pappa var reservofficer och blev i början av kriget inkallad som löjtnant i

Löjtnant Ove Jensen

”Landstormen”. Han fick hand om ett kompani, och när han skulle välja ut en kock bland manskapet, var det närmaste han kom, en asfaltkokare. Det var inte lätt att få utrustning till alla inkallade. Tur att de inte behövde ingripa i kriget.

Pappa och mamma ville gärna göra något för Finland. När det blev tal om att ta hand om finska barn, som var föräldralösa eller hade andra problem, bestämde de sig för att ta hand om två

pojkar, Penti och Lauri. De blev vi kompisar med tills kriget var över och de återvände till Finland.

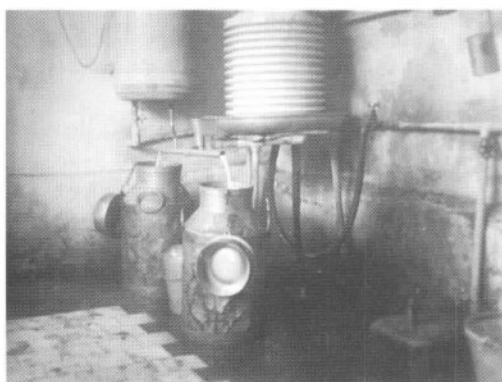
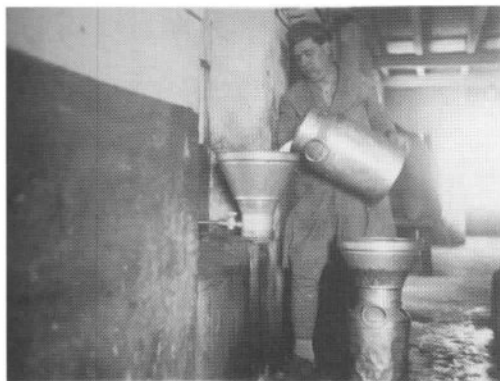
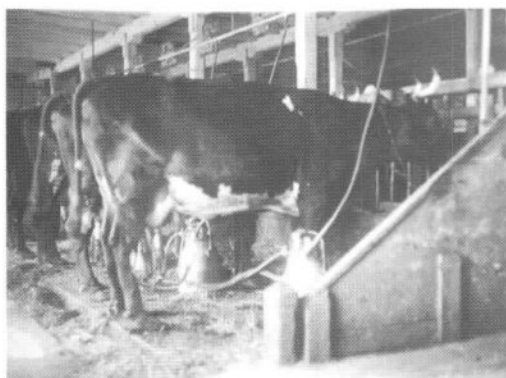
Mycket av maten var ransonerad och tilldelningen genom ransoneringskortet var inte stor. Det hände att arbetarna skaffade sig stora stövlar som gav plats för lite vete, som de tog hem och malde för att fylla på mjölförrådet. Det var tillåtet att ha hushållsgris, men jag tror att det påverkade storleken på ransoneringskortet för fläsk. Det fanns slaktgodemän som kom och kontrollerade hur många grisar det fanns. Margareta var ca 12 år, när hon kom på idén att föda upp kaniner och sälja dem till mamma, vilket drygade ut köttkontot. Hon gjorde ett smart avtal med pappa som gav henne det mesta av fodret till kaninerna gratis. Dock repade hon själv gräs och maskrosor till dem.

Det hände att några kaniner smet ut från burarna och då var det full fart för att få in dem igen. Några försvann, men de flesta blev mat hos oss och Margareta sålde också till andra. Kaffe var något som saknades så gott som helt . Vi använde rostad råg, som vi malde och använde som kaffe. Cikoria användes också. Jag minns den dagen vi åter fick riktigt kaffe, att vi barn gillade rågkaffet bättre.

Den fina Ford V:8 bilen från 1936 stod uppallad i vagnsskjulet och användes av en del unga som mötesplats. Det blev aldrig någon gengas på den, däremot drevs traktorerna med gengas framställd av björkved. Det var mycket extrautrustning på traktorn för att det skulle fungera, men Munktellarnas tändkulemotorer gick riktigt bra på gengasen och pappa skaffade en speciell kap och klyvmaskin för att framställa bränslet. Det gällde att ha tillräckligt med ved med sig, när vi var ute och körde. Även lastbilen, som skötte mjölktransporterna in till mejeriet i Karlstad, försågs med ett gengasaggregat. Svårt att tänka sig att vi var utan personbil under en stor del av 2: a världskriget.

Det var brist på mycket under kriget och det gjorde att nya grödor började odlas. Pappa odlade både spånadslin, som hade vita blommor och oljelin som hade blå. Spånadslinet såldes till Kristinehamn där man byggt ett beredningsverk. Vid skörden användes en speciell maskin, som ryckte upp linet med roten, vilket var nödvändigt för att få fram ett fint lin och inte förstöra fibrerna. Oljelinet frö pressades i en fabrik i Örebro och slutprodukten blev linolja. För framställning av olja odlades även raps, rybs och senap. I Katrineholm fanns en fabrik som gjorde rep av hampa. Det var inget förbud att odla hampa och pappa prövade det några år. Hampan behövde mycket kväve och värme. Den kunde bli över två meter hög och skördades med en specialtillverkad självbindare. Halmen torkades och lades in i en lada för senare leverans till Katrineholm. Pappa prövade allt detta och det var ett vackert färgspel när allt blommade. I dag odlas bara den gulblommande rapsen för framställning av vegetabilisk olja.

Mjölproduktionen på 1950-talet

Korna mjölkas. Mjölken silas och rinner genom ett rör genom väggen ner till kylningen i mjölkkrummet

Ladugården rymde 60 kor plus ungdjur och kalvar. Mjölkmaskiner fanns och mjölken levererades dagligen i 50 liters flaskor till mejeriet i Karlstad. Pappa hade en lastbil som kördes av Albert Karlsson och han körde mjölken varje morgon. Kvällsmjölken förvarades i en bassäng som på sommaren förseddes med is från isstacken. Den fylldes under vintern och täcktes med ett tjockt lager sågspån. Det var ett tungt jobb att lyfta 50 liters flaskorna upp ur bassängen. Albert Karlsson köpte efter en tid lastbilen och började ett åkeri. Han hämtade då mjölken från flera gårdar på väg in till Karlstad. Hans son Olle övertog firman och drev den tills han blev pensionär. Vår ladugård var omodern och för

att förenkla mjölkningen köpte vi en så kallad releaseranläggning, där mjölken gick från spenkopparna i rör ut till kylaren i mjölkkrummet. I övrigt var det ”Ekebymetoden” som gällde, vilket innebar att all gödsel och allt foder kördes ut och in med skottkärra. Det gällde att hålla tungan rätt i mun, när man balanserade på gödselstadens landgångar och tippade gödseln på rätt ställe. Det sägs, att det kostade en kvarter brännvin om man välte efter vägen ut till tippen, men jag tror det var mera ett talesätt än verklighet. I ladan som var byggd i anslutning till ladugården fanns förutom tröskverket och spannmålstorken också 2 stycken ensilagesilos. Dessa fylldes med klöver- gräs blandning och vi använde AIV syra som konserveringsmedel. Den var en blandning av saltsyra och salpetersyra, om jag minns rätt. Det var den finske nobelpristagaren i kemi, Artturi Ilmari Virtanen som introducerade metoden. Syran var mycket aggressiv och trots försiktighet försvann delar av arbetarens klädsel innan inläggningen var klar och det gällde att ha hela gummistövlar. Klöver-gräsblandningen hissades upp med samma hiss som användes att hissa in höet på skullen ovanpå ladugården. En viktig detalj i inläggningen var, att man skulle packa gräset väl och det skedde genom att varje lass jämnades ut. Sedan gick man i armkrok runt i silon många varv. Att göra foderstater till korna d.v.s. att besluta vad och hur mycket de skulle äta, var något jag lärde mig på Svalöv och på Alnarp. Jag försökte introducera dessa lärdomar, vilket medförde att mjölkproduktionen steg till över 5000 liter per ko, vilket på 1950-talet var en hög produktion.

TREDJE KAPITLET

Min skoltid

I Nors socken fanns på 1930-talet folkskolor i Vålberg, Ris, Varpnäs, Edsvalla Rudsta, Bryngelserud och Skane. Att det var så många berodde på att barnen inte skulle ha allt för långt att gå för att komma till skolan. Det fanns inga skolskjutsar. Men ändå fanns det barn som hade tre kilometer att gå varje dag.

Det hade jag. Jag började skolan hösten 1933 i Edsvalla. Det var en stor tegelbyggnad. Vi kom in i en stor sal med många dörrar. Varje dörr ledde till ett klassrum. På väggarna utanför klassrummen fanns krokar där vi hängde ytterkläder och ryggsäckar.

Det stod bänkar under träkrokarna där vi åt våra medhavda smörgåsar och drack mjölk ur den grönaktiga vichyvattenflaskan. Ibland hände det att pappa körde

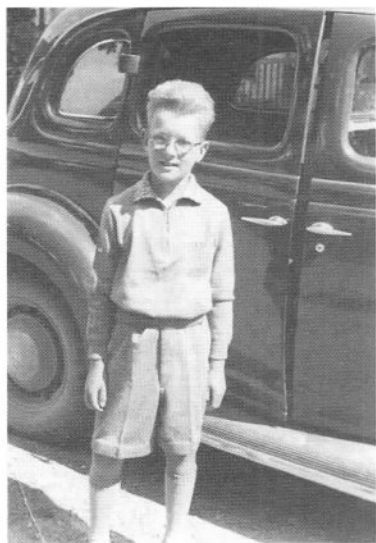
oss i bilen, och vi försökte få honom att köra riktigt fort på den långa raksträckan innan skolan. Någon gång körde stallaren på gården oss i en trilla. På vintern åkte vi i en släde. Det var överklassaktigt att komma till skolan med en

Edsvalla folkskola

kusk som körde släden. Det tyckte i alla fall rektorn.

1936 var det olympiadår och olympiaden ägde rum i Berlin. Jag minns att pappa

Jag framför Ford V8 1936

och jag satt som fastklistrade vid radioapparaten och följde Kälarna Jonssons väg till bronsmedaljen på löpning 5000 meter, och även Lennart Strandbergs insats i 100 meter finalen. Tyvärr fick han en muskelsträckning och måste bryta. Vi följde också med stor spänning den färgade sprintern Jesse Owens väg till 4 guldmedaljer. Han var den mest populära idrottsmannen under den olympiaden. "Herrefolket" hade inget att sätta emot. Efter olympiaden var det friidrottstävlingar på Tingvalla i Karlstad med

många internationella deltagare från Berlinolympiaden. Pappa kände de som

arrangerade tävlingarna, och han inbjöd en grupp idrottsmän att komma och se på vår gård. Jag minns speciellt en kraftig diskuskastare från Sydafrika. Han kastade sin osläckta cigarett på ett sätt som kunde ha ställt till en brand. Pappa sa åt honom ganska strängt och han släckte cigaretten. Vad de i övrigt gjorde kommer jag inte ihåg. Nog är det märkligt med vad vi kommer ihåg och vad vi inte kommer ihåg.

Vi barn gjorde många saker tillsammans. Klä ut oss till påskkäringar och gå ut med påskbrev var populärt. Vi fick ofta godis av dem vi besökte. En påsk tog storasyster Ulla med oss på en lång promenad ända till Mellerudstorp ca 3 kilometer. Pappa blev orolig för att vi var borta så länge och det började bli mörkt. Han tog bilen och började leta efter oss och fann oss till slut på hemväg från Mellerudstorp. Vi fick vårt straff för att vi dragit i väg så långt. Vi fick ta av oss utklädningskläderna och sedan fick vi pisk på bara stjärten. Ulla fick mest stryk. Hon var äldst och borde ha förstått bättre. Margareta och jag slapp lindrigt undan.

Efter fjärde klassen i Edsvalla var det meningen att jag skulle gå på realskolan i Karlstad, men när jag sökte, kom jag inte in. Det var bland annat ett muntligt prov. Jag minns än i dag, att många skrattade åt mig för att jag inte kunde svara rätt på frågorna. Jag fick tills vidare fortsätta på Edsvallaskolan.

Skolgången på Lundsberg

Pappa hade fått sin skolundervisning på Lundsbergs internatskola utanför Kristinehamn. Han ringde skolan och fick veta att det fanns ett stipendium från föreningen "Gamla Lundsbergare". Eftersom farfar Niels hade hjälpt skolan mycket och bland annat

Min skolklass 1940

skänkt en stor summa pengar till kyrkobygget 1931, fick jag stipendiet. Jag

började i september 1937 och bodde den första månaden på elevhemmet Björke, men jag flyttade sedan till Forest Hill, där min far hade bott. Som tur var blev jag varmt mottagen av kamraterna, trots att jag kom några veckor in på terminen. Jag trivdes bra på skolan. Det var mycket idrott och jag fick lära mig ro både inriggad och utriggad fyra på Hålsjöns vatten. Jag fick lära mig skjuta med miniatyrmauser och riktigt mausergevär. Jag var med och tävlade på Stora Skuggan i Stockholm vid Svenska skolmästerskapet.

Skidåkning var något jag gillade. Det hände att jag smet från den obligatoriska gudstjänsten och i stället gav mig ut i skogarna runt Lundsberg. Vintrarna 1937 och 1938 var väldigt milda och utan snö. Den första skidtävlingen skedde i februari 1939. Till min förvåning blev jag tvåa i min första tävling och fick beröm av de större pojkar på elevhemmet. Jag vann en tävling i den lilla hoppbacken som fanns bakom skolan.

Kortspel var förbjudet på elevhemmet, trots att husfar var en ivrig bridgespelare. Vi var fyra jämnåriga som brukade trotsa förbudet, men lyckligtvis hade ingången till ett av våra rum en dubbel dörr. Det innebar, att när vi hörde någon öppna den första dörren, hade vi tid att plocka undan korten, innan den besökande hade öppnat den andra dörren. Vi blev aldrig ertappade, men vi lärde oss spela bridge och vi spelade aldrig om pengar.

På varje elevhem fanns en troman, oftast en elev som gick i någon av de högsta klasserna. Han hade till uppgift se till att de yngsta eleverna, som kallades tarmar, gick och lade sig senast klockan 21.00 och att de tvättat sig och borstat tänderna. Varje kväll var det aftonbön då husfar Im Palmer läste något ur en bok han valt. Lilla julafton firades varje år, veckan innan jullovet började. Då fick vi smaka på julmaten.

Vi måste ha tofflor eller inneskor i huset. Det fanns ett skorum i anslutning till ingången där vi förvarade våra skor och bytte till inne- eller uteskor.

Maten lagades i centralköket och kördes till elevhemmen. Vi åt alla på en gång i matsalen och husfar läste bordsbönen innan vi fick börja äta. Vi fick lektion i att

äta riktigt och fick inte ha några armbågar på bordet. ”Inga stöttor under nya hus”, sa husmor. Hur vi under kriget klarade matransoneringen vet jag inte, men vi fick för det mesta bra mat. Efter frukosten gällde det att komma i tid till skolan. Vaktmästaren stod i ingångsdörren med klockan i hand och skrev upp alla som kom för sent. Kom vi för sent flera gånger, fick vi som straff bära in ved till elevhemmets panna. Läxorna lästes av de yngre eleverna gemensamt i skolans aula minst en timme varje eftermiddag mellan fem och sex. Onsdagar och lördagar slutade skolan kl 12.00. De eftermiddagarna var vi fria. Det blev mycket friluftsliv och mycket idrott. Vi spelade ”nigger” med en fotboll, där det gällde att hålla bollen i luften så länge som möjligt. Han som missade blev ”nigger”.

En gång i veckan hade vi tillgång till skolans bastu som låg nere vid Hållsjön. Där kunde vi ta ett dopp efter bastun eller på vintern rulla oss i snön. Det var en vedeldad bastu, och vi skvätte en hel del vatten på stenarna för att få varm ånga. Fotboll var jag inte särskilt bra på. Jag minns en match där två pojkar från motståndarlaget skällde ut mig, för att jag var rå och ojuste. Jag kunde inte hålla med om det, men jag tog bollen ifrån dem ibland. Det var min uppgift som försvarare. Det kändes inte bra att bli utskälld, speciellt när jag tyckte att det inte var berättigat. På höstarna hade vi 10 kamp i friidrott och jag fick pröva alla grenar som ingår i en 10 kamp. Det var roligt, och jag tror jag placerade mig bland de tio bästa. Kula och diskus var mina favoritgrenar.

I de första klasserna gick skolarbetet bra, men senare var det mindre bra, även om jag klarade mig till 2: a ring på gymnasiet. Jag slutade skolan på våren 1943. En dag när jag tyckte att skolarbetet var särskilt tråkigt, sa jag till husmor på morgonen, att jag hade ont i magen. Jag fick stanna hemma och sjuksyster kom och kände på magen. Jag visste att blindtarmen satt på högra sidan och jag ville inte riskera att bli opererad, så jag sa, att det gjorde ont på den vänstra sidan. Jag tog emellertid fel på höger och vänster och sjuksyster sa, att det är bäst att en läkare tittar på det här. Jag fick åka till sjukhuset i Filipstad där doktor Fredga

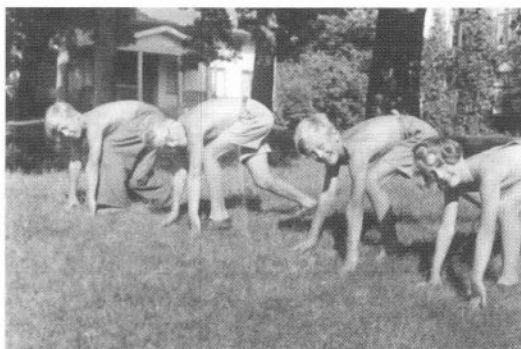
undersökte mig och han sa, att det är nog bäst att vi opererar bort blindtarmen. Kanske var det något fel på den eftersom han kom till detta beslut. Jag fann mig i det och blev opererad. Efter operationen reste jag med min mor till ett ställe i Dalarna som konvalescent i 14 dagar.

En händelse som bitit sig kvar i mitt minne skedde under en lektion med undervisning i franska. Vi hade en lappskrivning, och jag såg att en av eleverna fuskade. Jag försökte göra läraren uppmärksam på det, men han förstod inte, utan kallade fram mig och han gav mig några rejäla örfilar för olämpligt uppträdande. Jag tyckte det var väldigt orättvist. Det är något jag har gömt inom mig allt sedan dess. På den tiden var inte kroppsagan avskaffad i skolan. ”*Man skall inte kasta sten när man sitter i glashus, säger ordspråket*”. Det hände att jag också fuskade i provskrivningarna. En tredje gång jag tyckte mig orättvist behandlad var, när jag fick en örfil av min mor, för att jag retade min lillasyster Margareta. Jag tyckte att vi lekte tillsammans, men Margareta tyckte jag retades. Dessa tre händelser har påverkat mig i livet. Jag har blivit försiktig med att säga vad jag tänker och hur jag handlar, så att jag inte skall utsättas för kritik. Jag väntar gärna att ta ställning tills jag ser hur ”vinden blåser”. På lördagarna visades film i skolans aula och det var ett uppskattat avbrott i skollivet. Ibland var det också andra begivenheter i aulan som föredrag musik och sådant

Kamrater hemmavid

På grund av att jag hade min skoltid 1937 till 1943 på Lundsberg, var det bara på sommar- och vinterlov jag lekte med kompisar hemmavid.

På somrarna cyklade jag ibland till granngården Höglunda. På den

Färdiga, gå: Allan, Ove, Bengt och Margareta

tiden fanns en broförbindelse mellan Trossnäs och Höglunda över Norsälven.

Det var en svängbro för att kunna släppa förbi de fartyg som skulle till Edsvallas sulfidfabrik med råvara till produktionen. Ett fartyg körde rakt in i bron på 1950-talet och den har aldrig blivit ersatt. Resterna av bron finns kvar än i dag. Jag cyklade till Höglunda för att hälsa på Olav Christoffersen, som var son till ägaren av gården. Olav var några år äldre än jag, men vi hade ändå roligt tillsammans. Vi älskade att klättra på järnkonstruktionen under bron, en klättring som inte var ofarlig och inte heller tillåten, men det gjorde det mer spännande. Jag har inget minne av att vi blev upptäckta eller att vi ramlade i vattnet. Höglunda var närmast ett slott och kallades också så i folkmun. Där fanns många skrymslen och vrår att utforska i de tre våningarna. Viktigt var, att det var tyst i huset mellan klockan två och tre på eftermiddagen, då Olavs pappa vilade middag.

En gång sadlade Olav en gammal trotjänare till häst och spände den för en trilla och vi två, Olavs syster Gerd samt min syster Ulla for i väg. Färden gick via Grönlund och längs Långsjön till Grums kyrka och tillbaka hem över Vålberg och Norsbron. Det var över tre mil och våra föräldrar hade länge letat efter oss. De fann oss vid Nors kyrka. Olav som var äldst fick ta emot bannorna. Han blev under resans gång arg på sin syster, så Gerd fick gå eller springa efter oss som satt i trillan. Till slut var alla tacksamma att äventyret avlöpt väl.

Hemma på gården lekte jag mycket med Bengt och Allan, som var söner till en av djurskötarna. Jag besökte dem ibland i deras bostad på södra Trossnäs och senare i torpet Bynke. Jag tyckte att brödkakorna deras mamma bakade var väldigt goda, och trots att de var fattiga bjöd hon generöst på en smörgås. Jag har inget minne av att jag bjöd dem på något, när de kom till mig och lekte, men jag hoppas jag gjorde det. Vi idrottade mycket. Hoppade höjd, längdhopp och tresteg. Vi stötte kula och kastade diskus. Allan var den starkaste av oss och stötte kulan längst. Vi hjälpte till i jordbruket och i trädgården med ogräsrensning, vattning och plantering. När det visades en bra film på någon av

biograferna i Edsvalla, gick eller cyklade vi över Höglunda bron och längs Höglundaallén till antingen Folkets hus eller Philgrens bio. Det kostade 25 öre.

FJÄRDE KAPITLET

Familjen

Pappa var ofta borta från hemmet, men när han var hemma ägnade han sig också åt oss barn.

Jag minns speciellt söndagsmorgnarna då alla barn låg i pappas och mammas sängar.

Pappa läste Karl Mays berättelser om vita och indianer i Amerika. Det var en kamp om vem av oss som skulle ligga var, men det blev för det mesta så att storasyter Ulla låg bredvid pappa, vilket jag inte gillade. Jag ville gärna ligga där. Pappa såg också till att vi hade idrottsredskap för att utöva friidrott, fotboll, skridskoåkning och skidåkning. Han instruerade oss också. Ibland blev jag ledsen för jag tyckte inte han uppmuntrade oss. Det var mer kritik än uppmuntran. Men säkert var jag lättsårad.

Mamma skötte hemmet. Till hjälp hade hon både kokerska, hembiträde och barnsköterska. Det var när Lisbet, min yngsta syster föddes 1934, som en barnsköterska anställdes under en kortare tid, då mamma inte var riktigt frisk. Ulla, min äldsta syster, föddes på BB i Lund mycket för att mormor insisterade på att hon skulle göra det. Mamma tyckte att det var hemskt att föda på lasarettet och alla vi övriga syskon är födda i hemmet med hjälp av samma barnmorska, Ruth Nylin, som bodde på Lundsberg. Margareta och jag föddes på Niklasdamm och Lisbet på Trossnäs. Det var tidig vår på födelsedagen den 19 maj 1934 och

äppelträden stod i blom utanför fönstret i mammas rum. Vi barn ville alla hjälpa till att ha hand om lillasyster.

På somrarna var vi barn ofta en tid hos mormor och morfar i deras sommarstuga i Magnarp en mil norr om Ängelholm. På tomten hade morfar låtit uppföra gymnastikredskap som bom, ribbstol och en bänk som vi använde som rutschbana. Där lekte vi när vi inte badade i Skäldervikens salta vatten och hoppade från trampolinen som fanns längst ut på

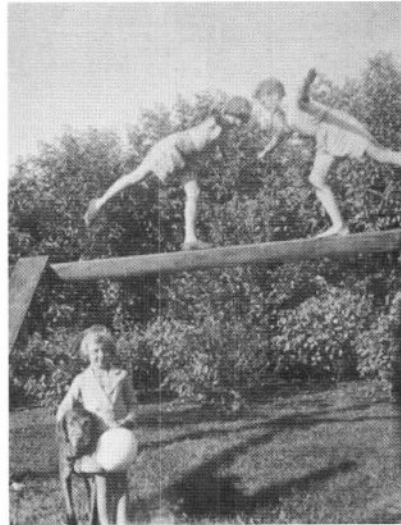

Mormor, morbror Stig, Görän och Lars-Olof

Morfar med barnbarn

M a g n a r p

Gymnastkövningar

hamnpiren i Magnarps hamn. En gång när jag stod och funderade på om jag skulle våga hoppa från trampolinen, hjälpte pappa mig genom att ge mig en knuff. Det gillade jag inte, och jag kan fortfarande känna skräck, när jag tänker på händelsen. Vi letade också efter krabbor, och ibland fann vi så pass stora att det gick att koka och äta dem. När det var dåligt väder spelade vi olika spel med några kompisar i närheten. För det mesta var det Monopol som gällde. Pappa var

inte ofta med på Magnarp, men han var väldigt omtyckt när han var där. En gång kom han i den nyköpta Ford V8 bilen, och vi kunde göra utflykter till Kullaberg och till Hovs hallar. Där fanns det mycket att se, klättra i och man kunde dyka från klipporna i det klara salta vattnet. När han skulle åka hem till Trossnäs igen, bad jag att få följa med. Jag blev glad när jag ensam fick rå om pappa en hel dag. Jag trivdes bäst hemma på Trossnäs.

Jularna

Jularna firade vi för det mesta på Trossnäs. Tidigt på julaftons morgon kom mamma med en bricka där det stod en ängel och två ljus. Hon sjöng *"Härlig är jorden"*. Först för pappa och sedan för oss barn. Vi samlades framför den öppna spisen och drack morgonkaffet med de nybakade julkakorna. Det var stämmningsfullt, och det är en sed som gått i arv ända till i våra dagar. Den så kallade lillemiddagen på julafton åt vi klockan tolv i köket. Det fanns alla sorters julmat på bordet, en del skånsk, eftersom min mor var skånska. Där fanns brunskål, grönkål och rödkål och till skinkan fanns hemmagjord skånsk senap. Senapskornen rullades med en järnkula i en speciellt rundformad skål. Skålen sattes i knäet på den som gjorde senapen och med hjälp av benen fick hon fart på kulan som krossade kornen. Vad som mer tillsattes vet jag inte, men det var en stark och god senap. Så fanns det dopp i grytan, mammas köttbullar, många sorters sill och ost. Förutom skinkan fanns det revbensspjäll och den hemgjorda värmlandskorven. Dessutom var det olika slags sallader. För den som orkade fanns till efterrätt *"Ris à la Malta"*. Albert Karlsson, som körde mjölkbilen i min barndom och även hämtade posten i Karlstad, kom alltid just vid den tiden. Det var viktigt att han fick en snaps och en smakbit innan han gick hem till sig. På juldagen åkte vi ibland släde till julottan med brinnande facklor och skönt ljudande bjällror på hästens sele. Kyrkan var för det mesta fullsatt till sista plats, och många fick stå under gudstjänsten. Det fanns ett stall vid kyrkan där vi

kunde sätta hästarna medan vi var i kyrkan. Men det var inte alla jular det gick att åka släde.

På senare år hade Ingalill och jag som tradition, att vi på julaftons eftermiddag åkte till våra anställda med en julblomma och ett kuvert med en extra jullöning, som tack för det gångna året. På några ställen bjöds vi på kaffe med nybakade julkakor, på andra ställen fick vi smaka på chokladen och karamellerna. Vi fick inte springa ut med julen, som det sägs att man gör, om man inte blir bjuden på något. På julaftons kväll delade vi ut julklapparna och såg med stor spänning fram emot om det skulle komma någon tomte. En gång när jag var tomte och Hans Ove vår äldste son var ca sex år, kom jag inte längre än till halva trappan upp till andra våningen, förrän jag hörde en barnaröst säga: ”*Men det är ju bara pappa*” med en besviken ton. Senare jular försökte vi få barnen att tro på tomten genom att be någon av de anställda vara tomte. Då var det inte så lätt att avslöja vem det var, men det viktigaste var att alla fick sina julklappar.

Mormor och morfar från Lund firade ibland julen hos oss. Det hände några gånger att vi firade hos dem. Vi barn gillade inte att åka till Skåne på jul. Där fanns ju för det mesta inte någon snö. Men på ett gymnastikinstitut fanns naturligtvis en stor gymnastiksal med många sorters redskap. Där hade vi roligt många gånger. Även här bjöds lilemiddagen i köket på julafton och julklapparna delades ut i salongen på andra våningen. Vi gladdes när vi fick åka hem till snön och skidåkningen. Vi åkte också skridskor och spelade bandy på Oxdammen som låg söder om vårt hus. Dit kom också Olav med flera från Höglunda och vi hade roligt. Vi fick själva skotta isen, när det kom snö på den. Kom det mycket snö, blev det skidåkning i stället. På vinterhalvåret åkte vi skidor tillsammans med Olav, Allan och Bengt. I närheten av Mellbyn, där vi idag har grustaget, byggde Olav ett hopp där vi kunde hoppa ca 15 meter. Det fanns också en brant backe som vi kallade Råbacken, för att rågången till granngården gick där. Den backen klarade bara Olav utan att ramla. Något vi också gjorde på vintrarna var att tolka efter häst. Min storasyster Ulla red för det

mesta på hästen, men vi kunde också klara oss genom att någon av oss som tolkade tog hand om tömmarna och styrde hästen. En gång åkte vi skidor till hoppbacken och Råbacken. Vi åkte där ett bra tag. Margareta blev trött och ville åka hem. Vi förklarade vägen för henne, men hon gick på ett ställe till vänster i stället för till höger och hamnade fem kilometer bort. Där kom hon fram till ett hus. Hon knackade på och frågade var hon var och sa, att hon måste ha åkt fel. Hon hade kommit till en granngård som heter Sofiedal. Hon fick låna telefonen och ringa hem och berätta hela historien. Pappa hämtade henne sedan med bilen. Vi hade ibland skidtävlingar och en gång lånade jag min syster Margaretas skidor, för de var nyare och bättre än mina, trodde jag. Men det visade sig att när jag ramlade i en backe, lossnade foten i bindningen och det tog en lång stund att rätta till. Till och med min syster Ulla kom före den gången, vilket jag hade svårt att smälta. Kanske är det därför jag kommer ihåg det.

Vi hade ibland på jullovet kalas för våra kompisar och vi lekte olika lekar. Bland annat lekte vi "handklapp, kram eller kyss". Inga-Britta var dotter till inspektoren på Höglunda. Hon var mycket söt och eftertraktad av oss pojkar. När det var frågan om kyss ville vi alla ha henne.

1942 hade min far blivit svårt sjuk, och vi visste inte om han skulle överleva. Det året bestämde jag mig för att i julklapp ge mina föräldrar grammmofonskivorna med Beethovens 9:e symfoni, som de tyckte mycket om att höra. Jag hade en baktanke. Kanske skulle det få dem att köpa en radiogrammofon, som man kunde ladda med flera skivor på en gång. De blev väldigt förvånade över gåvan men också glada, och det dröjde inte länge förrän vi hade en radiogrammofon.

En gång när jag var i 16-årsåldern, hörde jag att mina föräldrar pratade om mig. De undrade om det var något fel på mig, eftersom de inte hade upptäckt att jag haft någon sexuell utlösning. Jag blev rädd när jag hörde detta, och jag blev ganska inbunden och funderade mycket på det. Varken pappa eller mamma talade med mig om detta, men de märkte att jag blev mer inbunden under denna

tid. Det dröjde några år till, innan jag upplevde att det inte var något fel, men jag var sent utvecklad.

Pappas sjukdom och bortgång

Pappa blev sjuk i slutet av 1942 och opererades på Sophiahemmet i Stockholm för bland annat sår på tolvfingertarmen. Operationen gick bra och han fick komma hem igen. I ett brev till mina systrar den 11 augusti 1943 skrev han om allt som hänt på gården, vilket han var väl insatt i. En anställd inspektor, Lennart Sandberg, skötte det dagliga ledarskapet. Pappas hälsa varade inte så länge. Det visade sig att han hade fått cancer i bukspottskörteln, vilket ledde till hans död 20 september 1944. Han hade under hela sjukdomstiden en stark tro på att bli frisk, men det hjälpte inte. Det blev svåra år för oss, speciellt för mamma som skötte pappa i hemmet nästan in i det sista. Han fick smärtstillande sprutor var fjärde timme, och när smärtorna då försvann för en stund, ville han gärna ha alla omkring sig och blev pratsam. Han hade alltid planer för framtiden. Till sist gick det inte sköta honom hemma, utan han blev inlagd på sjukhuset i Karlstad. Mamma ville inte att vi syskon skulle se honom den sista tiden, utan minnas honom som han var, när han var frisk. Det var en svår tid, särskilt för min mor, som inte visste hur hon skulle klara att sköta gården. Hon hade visserligen de sista åren, under pappas sjukdom, blivit insatt i det mesta. Det var ett svårt beslut att ta, skulle hon sälja gården eller driva den vidare med en anställd? Inspektor Lennart Sandberg slutade strax innan pappa gick bort. Han hann vara med om att anställa en ny man som hette Sigvard Stom. Han hade mycket fina betyg från lantmästarkursen på Alnarp, men han var inte lämplig att leda arbetsstyrkan på Trossnäs. Han slutade efter ett halvt år och efterträddes av Hasse Göransson. Mycket på grund av att jag visat intresse för jordbruket, bestämde mamman sig för att inte sälja gården. Spekulanter fanns det, men hon tackade nej till deras bud. Detta är ett beslut, jag alltid varit henne mycket tacksam för.

Begravningen av pappa ägde rum i Nors kyrka och det var många som tog ett sista farväl. Det var en väldigt stor blomster prakt och han ligger begravd i familjegraven på Nors kyrkogård. Några av pappas studentkamrater från Lundsbergstiden var bland gästerna. De hade rest från Skåne och Stockholm. Jag minns deras varma deltagande med mig, när jag tog ett sista farväl av pappa vid graven.

FEMTE KAPITLET

Min praktiktid

Eftersom mina skolresultat var svaga och pappa svårt sjuk, bestämde vi efter vårterminen 1943, att jag skulle sluta på Lundsberg och i stället praktisera inom jord- och skogsbruk. Jag började arbeta hemma på Trossnäs, och jag trivdes bra även om jordbruksarbete på den tiden var hårt kroppsarbete. Jag var mycket tillsammans med min far. En gång när jag praktiserade i skogen och högg kastved, kom skogvaktaren Gustav Olsson in till pappa och talade om skogsskötseln. Han frågade Gustav hur det gick för mig i skogen, och Gustav svarade att det går bra, men metrarna är lite för låga. Jag kommer ihåg att det sårade mig, även om det var sant. Det är märkligt så väl jag kommer ihåg när jag blivit sårad, men saknar i stort sett minnen av att jag har sårat andra.

För att få allsidig praktik blev jag elev på Hällekis gård på Kinnekulle. Där deltog jag i de flesta arbeten. Jag bodde och åt på ett pensionat i byn, och vi var några som började spela kort. Det var inte poker. Jag tror det var Canasta. Vi började spela om pengar. Insatserna blev allt högre. Jag fick en sömnlös natt när jag en kväll spelat bort nästan en hel månadslön. Efter en hel del eftertanke beslöt jag mig för att spela en gång till, och om jag vann tillbaka vad jag hade förlorat, skulle jag därefter sluta spela om pengar. Jag vann tillbaka det mesta. Det var sista gången jag spelade kort om pengar. Där fanns en servitris på

pensionatet som erbjöd sig att lära mig dansa. Tyvärr, lyckades hon inte så bra. Jag stannade bara under odlings-säsongen på Hällekis. Mamma hade en idé om att jag skulle praktisera på ett sågverk kanske med baktanke, att jag en dag skulle vara med och sköta farfars firma. Jag protesterade inte, men var inte glad och det var inte mycket jag lärde mig på Boxholms sågverk. Det sköttes av en god vän till min far som hette Calle Malmström. Jag fick bo och äta i hans familj. Jag var med på älgjakten och hade tur att stå alldeles bredvid Calle Malmström när han sköt en älg. Det gjorde mig inte till någon hängiven älgjägare, även om jag senare i livet sköt två älgar på Trossnäs. Jag fick inget brinnande intresse för sågverksrörelse. Trots det kom jag att ta del av en kurs på "Skogs och Sågverksskolan" i Härnösand. Ärligt talat kommer jag inte ihåg vems idé det var. Kursen var bra. Jag fick lära mig värdera skog och att aptera

Rektor Eriksson med elever

var Otto Stenbock som jag tidigare hade delat rum med på Lundsberg. Vi gjorde en del utflykter i hans bil och vi var även ute och dansade.

Från och med att pappa blev sjuk tills jag kom hem, skötte mamma Trossnäs med hjälp av tre inspektorer. Först kom Sigvard Stom, sedan Hasse Göransson, som avlöstes av Ivar Ahlberg. Det var under Göranssons tid smedjan byggdes. Den är nu stall för travhästar. Han ordnade även flytten av torpet Åtorp till gården, där det användes till en arbetarbostad. Elström till torpet Berg var även

träden på bästa ekonomiska vis. Även hur man uppskattar hur mycket skog det finns på en given yta. Sortering av plank i olika klasser fick jag också lära mig. Kursen var på vintern och det året gick SM i skidåkning i Härnösand. Där fick jag tillfälle att bekanta mig med banorna och även se de tävlande. En av deltagarna på kursen

det hans förtjänst. Hasse Göransson tränade mig i bilkörning när jag höll på att ta körkort. Jag klarade uppkörningen vid första försöket. Jag hade fyllt 20 år. En gång körde jag med honom då det var ganska halt på vägen, och plötsligt fick jag en kraftig sladd som jag lyckades häva genom snabba rattörelser. "Heja, heja", sa Hasse och gav mig en eloge för att jag reagerade riktigt och klarade att häva sladden. Det värmdes och visar hur glad jag blir, när jag får uppskattning och beröm. Jag tror inte det är livets mening att jag skall trakta efter beröm, men vara tacksam när jag får det. Det gäller att själv visa sina medmänniskor uppskattning, men hur lätt är det inte att istället känna avundsjuka för att inte jag kan göra samma sak.

Svalövs lantmannaskola

Jag började hösten 1946 på Svalövs lantmannaskola i Skåne. Det var den 1-åriga kursen. Jag uppskattade att läsa om jordbruk, husdjur och skog och hur man sköter det. Studieresultaten blev betydligt bättre än vad de var när jag lämnade Lundsberg. Bland eleverna fanns Bengt Åhsberg, som senare gifte sig med min yngsta syster Lisbet. Vi blev goda vänner och det var vid ett besök på Trossnäs som det sa klick mellan Bengt och Lisbet. Hon var då 13 år. Bengt och jag hade mycket roligt tillsammans. Vi var ute och dansade några gånger och vi hade också trevligt med Carl Johan Johansson som var ordförande i elevrådet. Skolan

ordnade utflykter till olika jordbruk och industrier. Vi gjorde en flera dagars resa till Danmark och såg på jordbruket där. När kursen var slut firade alla eleverna på restaurangen i Svalöv. Där blev en hel del supande.

Jag blev så berusad att jag på hemvägen från festen spydde upp allt jag ätit och

till och med tuppade av. Jag minns inget mer, än att jag vaknade på morgonen i min säng. Hyggliga kompisar hade hjälpt mig hem och i säng. Mina glasögon var borta och efter en stunds letande hitta jag dem i mina spyor. Jag kommer väl ihåg när min bästa kompis på skolan sa till mig: *"Ove, det trodde jag inte om dig"*. Det brände fast i min hjärna och bidrog till att jag senare i livet bestämde mig att bli nykterist.

Värnplikten

Efter tiden på Svalöv gjorde jag min värnplikt vid luftvärnet. Jag började i Karlsborg. Efter en tid fick jag chansen att komma till Stockholm och utbilda mig inom radartekniken. Detta var inte mitt område, men jag gillade att komma till Stockholm. Tillsammans med nio andra från Karlsborg startade vår utbildning. Vi fick bland annat åka runt i Mellansverige och göra markstörningsdiagram för att konstatera var radarn gick att använda. Vi fick även göra vanlig militärtjänstgöring med språngmarscher och skjutningar. På vintern var vi en tid förlagda på Väddö, där vi fick tillfälle att åka skidor. Under tiden jag var i Karlsborg hann jag med att skjuta med luftvärnskanon mot en "korv" som bogserades av ett flygplan. Vi lyckades träffa "korven" åtminstone en gång. Vid värnpliktens slut hade jag avancerat till vice konstapel och fått ett band på kragen.

Uddeholmstiden när Ingalill kom in i mitt liv

Efter värnpliktsåret var jag hemma en tid, men fick våren 1949 en praktikplats som kontrollassistent på Uddeholms-gårdarna. Jag bodde i ungarlängan vid hotellet i Uddeholm. När jag första dagen steg av tåget vid Uddeholms station fick jag se en väldigt söt flicka. Märkligt nog fick jag i samma ögonblick tanken: *"henne skall du gifta dig med"*. Jag slog bort tanken, men den fanns där ändå i bakhuvudet. En dag när jag mekade med min nyanskaffade motorcykel, kom Ingalill, som den flickan jag sett hette, fram och frågade om jag hade lust att

komma och dricka the med henne och några kompisar. Det hade jag ingenting emot. Så började vår kärlekssaga. Ingalill berättade, att hon trasslat till livet för

Min älskade Ingalill

sig genom att bli kär i en gift man vars hustru dessutom väntade barn. Hon insåg så småningom hur fel detta var. Hon tog mod till sig och gick till mannens fru och bad om förlåtelse för vad hon var på väg att ställa till med, och sade att hon inte ville vara orsak till en skilsmässa. Hon bröt förhållandet. Detta gjorde att Ingalill och jag fick ett öppet och ärligt

förhållande och kärleken mellan oss ökade. Ingalill kom med mig till Trossnäs och fick träffa min familj. Den första var min storasyster Ulla som ställde en rak fråga: "Hur länge har det här pågått?". Ingalill svarade frankt, att det är ingenting som pågår. Ingalill blev väl mottagen i min familj. Vi hade en dag ett slädparty då vi åkte till torpet Åtorp i skogen. Där åt vi och dansade för att sedan åka hem igen i nattens mörker med facklor i slädarna. När vi startade slädturen skulle jag visa mig på styva linan och fick bra fart på hästen, men när vi kom till en skarp kurva välte släden och Ingalill föll ur på den isiga vägen. Som tur var skadade hon sig inte och hon förlät mig.

En kontrollassistents uppgift var att mäta hur mycket mjölk varje ko gav. Jag mätte en gång i månaden och multiplicerade med 30. Mätningen gjordes både vid morgon- och kvällsmjölknigen, så jag fick vara uppe i ottan. Jag tog ut ett mjölkprov från varje ko och gjorde en fetthaltsberäkning. Fetthalten låg mellan 3-5 %, och med hjälp av den räknade jag ut hur mycket fett varje ko producerade. Mjölknigen började vid femtiden. Uddeholm hade då sju gårdar med mjölkproduktion. De dagar det inte var någon provtagning jobbade jag på lantbrukskontoret i Uddeholm där lantmästare Folke Hjelmqvist var bas. Under

vintern 1949-50 bodde jag tillsammans med en skogvaktare i en gammal skola i Skarphyttan utanför Nykroppa. Min uppgift var att aptera de träd som skogsarbetarna fällde. Jag fick gå med ett måtspö och en klave längs varje fällt träd, märka ut var det skulle kapas och vad som skulle bli timmer eller massaved, som råvaran till pappersindustrin kallas. Aptereringen gav också underlag för huggarens ackordslön. Det var ett "friskt" jobb. Jag åkte mycket skidor. Kosten bestod mest av okokta havregryn till frukost, några smörgåsar till matsäck och biffar med potatis på kvällen. Jägmästaren kom då och då och kollade om apteringen var rätt gjord. Det var ett lärorikt liv.

Ingalill och jag träffades på helgerna och kärleken växte. Vi började prata om en gemensam framtid. Jag berättade om mina planer att gå på Alnarp och bli lantmästare. Ingalill funderade över hur det skulle vara att ta över hushållet på en så stor gård som Trossnäs. Hon kom fram till att hon behövde gå på en lanthushållsskola och lära sig. Det fanns en bra skola i Båstad som hette Apelryd och låg alldeles intill Norrvikens vackra trädgårdar. Där fanns plats och vi började hösten 1950, jag på Alnarp, Ingalill på Apelryd. Jag hade tjuvstartat sommaren 1950 då jag praktiserade på Rögge säteri utanför Ängelholm. Ägaren, Thorsten Olsson, var studentkamrat med min far på Lundsberg. Jag fick lite inblick i kontorsarbete och kände mig som en medlem av familjen. Men jag tyckte inte att jag gjorde någon insats precis. Under denna tid fick jag ett långt ärligt brev från Ingalill, där hon bland annat sa, att hon tyckte att det främsta jag tänkte på när vi var tillsammans på helgerna, var att komma i säng med henne. Hon tyckte livet hade mycket mer att bjuda. Sex får inte bli ett begär. Kärlek är inte detsamma som sex. Kärlek är också omsorg, uppskattning och ansvar. Jag svarade genast på brevet och tackade för hennes öppenhet och bad om förlåtelse för mitt själviska handlande och förklarade att jag verkligen älskade henne. Hon förlät mig och vi hade fått en värdefull erfarenhet.

SJÄTTE KAPITLET

Ingalills föräldrar

Sven och Karin kom båda från små jordbruk i Norrbyås utanför Örebro. Karin mindes tiden som en tid i fattigdom, och kunde inte tänka sig en framtid som småjordbrukare med allt det slit det innebar. Hennes far hade en dag ramlat från skullen på ladugården och avlidit av skadorna. På somrarna fick hon ofta valla korna och som betalning kunde hon få en ny klänning. Det var svårt för både Karins och Svens föräldrar, att ingen ville fortsätta med jordbruket. Sven utbildade sig till polis. Efter giftermålet fick han plats i Laxå, och de bosatte sig där. Han blev chef för polisstationen och hade ofta en medhjälpare. Ibland var han ensam. Han hade en krävande landsfiskal som inte gav honom mycket ledigt. Det var knappt han fick ledigt för att gifta sig. När han begärde mattor eller möbler till polisstationen och häktet, fick han överta begagnade saker från kommunalkontoret. En gång fick han en trasig matta, men då blev han arg och

Kräfftiske i Svartån Laxå

sa ifrån. Efter det blev det bättre. Under andra världskriget när permissionstågen från Norge med tyska soldater passerade Laxå, på väg till Tyskland, var det mycket bevaknings arbete. När mul- och klövsjukan härjade i Sverige, var det även nattetid mycket bevakningsarbete, för att se till att sjuka djur inte transporterades in i områden som var fria sjukdomen.

När järnvägen byggdes fanns det många rallare i Laxå. Många gånger fick han efter bara ett par timmars sömn börja sitt ordinarie arbete på polisstationen. När

järnvägen byggdes fanns det många rallare i Laxå. De festade ibland lite väl mycket och folk var rädda för dem. Sven var lugn och visste hur rallarna skulle tas. Blev det bråk någon gång, bad alltid rallarbasen Sven komma och lugna ner de heta känslorna.

Genom Laxå flyter Svartån, i vilken det förr i tiden var ett fint kräftfiske. Sven hade tillsammans med kyrkoherden i Laxå, en sträcka av ån där de fick fiska. Inför fiskstarten i augusti, var de en dag nere och tittade till sitt fiskevatten. Då fick de se att det låg kräfthåvar i ån. Sven gjorde något som han djupt ångrade. Han gick till ån och vittjade några håvar. Då kom en man fram ur buskarna. ”*Jaså, det är polisen och kyrkoherden som är ute och tjuvfiskar*”, sa han. Detta väckte stor munterhet i Laxå. Jag tror inte Sven och kyrkoherden kunde bevisa, att han som anklagade dem, i själva verket var den som tjuvfiskat. Sven deltog också i jakten på den kända Salaligan, och jag tror några av medlemmarna greps i Tivedsskogarna nära Laxå. Sven och Karin besökte oss ofta och vi var många gånger hos dem. Speciellt kommer jag ihåg kräftfisket som vi hade nästan vartenda år. Då kokade Karin kräftorna och vi hade kalas dagen efter fisket. Sven fick just uppleva pensionsdagen, men dog strax efter i en plötslig hjärnblödning, när han stod och talade i telefon. Det var en chock för både oss och Karin. Vi satt några stycken i vårt vardagsrum när telefonen ringde, och Ingalills syster meddelade oss om den tragiska händelsen. Karin hade Ulla Berit (Ingalills syster) i Örebro och hon hade många släktingar och vänner där. Hon bestämde sig för att flytta till en lägenhet i närheten av Ulla Berit. Hon bodde också hos oss, speciellt på somrarna. De sista åren av sitt liv bodde hon på Österängshemmet i Örebro och personalen tog mycket väl hand om henne, och hon hade sällskap av alla dem som bodde på hemmet. Hon dog 1984, 84 år gammal.

Ingalills ungdom

Ingalill föddes den 19 november 1926 i Norrbyås utanför Örebro. Familjen flyttade strax efteråt till Laxå. När hon en gång lekte med barnen på gården utanför huset hände det sig, att hon cyklade på en trehjulig liten cykel rakt in i källarfönstret hos grannen. Hon blev förskräckt och sprang till pappa som lugnade henne. Han tog henne med sig till grannen, där hon fick berätta hur det hade gått till och be om förlåtelse för att hon hade varit oförsiktig.

Ingalill lärde sig tidigt att spela piano. Hon började med att låtsaspela på kökssoffan, vilket bidrog till att Sven och Karin köpte ett piano. När Ingalill växte upp, fick hon många friare i Laxå, men hon hade alltid svårt att bestämma sig och Sven sa en gång till henne. *"Du kommer att hamna på en gödselstack någonstans i Värmland"* för Värmland drogs Ingalill till av någon anledning.

När hon gått ut realskolan i Hallsberg, fick hon en sommar plats på en barnkoloni. Efter den, en hushållsplats i Stockholm. Mannen i huset gjorde då och då sexuella närmanden som Ingalill dock lyckades avstyra. Hon sade snart upp sitt jobb och åkte tillbaks till Laxå. Där sökte hon plats hos bröderna Emilsson som sysslade med tillverkning av Rockwool. Råvaran var slaggsten från järnbruket. De tillverkade även stålsand. Hon fick plats som sekreterare och det gillade hon. Brödernas firma firade det året sin 50- åriga tillvaro och Ingalill blev en dag inkallad till en av bröderna med sitt stenogramblock. I flera timmar berättade brodern om fabriken historia och Ingalill stenograferade allt han sade. Det gick bra, Ingalill hade bra betyg i stenografi från handelslinjen på realskolan. Frågan var om hon skulle kunna skriva ut på skrivmaskin vad hon stenograferat och få till god svenska. Det var jobbiga dagar. Resultatet var till brödernas fulla belåtenhet. Ingalill var välförtjänt stolt och fick mycket att göra på kontoret. Kanske hon hade blivit kvar där mycket längre, om inte bröderna Emilsson sålt företaget till staten. Ingalill trivdes inte med den nya ledningen. Hon sade upp sig och sökte ett sekreterare jobb i Uddeholm. Hon fick jobbet och flyttade våren 1949 till Uddeholm och blev sekreterare åt kamrer Hulthén.

Niels Danielsen var disponent och en mycket omtyckt ledare. Han gjorde många sociala satsningar för de anställda i Uddeholm AB. Styrelsen tyckte att det blev för dyrt och de ville byta ut honom. Bytet skulle ske på årsstämman som ägde rum på Stadshotellet i Karlstad. Ingalill var med för att skriva. Bland annat långa röstlängder för och emot Danielsen som disponent. Det var ett drygt jobb och Niels Danielsen kom ofta och frågade hur det gick, och han hade med sig en chokladbit eller något läskande. Ingalill fick även några cigarrer att ta med hem till sin far. Niels Danielsen vann omröstningen på stämman och Ingalill var väldigt glad, att hon hade fått vara med.

Ingalill spelade tennis under sin tid på Uddeholm, men lyckades inte besegra Danielsens dotter en enda gång. Hösten 1949 kom jag in i Ingalills liv, vilket jag berättat om tidigare, men jag har inte berättat om de fester vi ibland hade på hotellet i Uddeholm. Det var bland annat kräftskiva, där Ingalill och de andra flickorna lagt ned mycket arbete på att dekorera borden med det som hör till en riktig kräftskiva. Tyvärr dröjde det inte länge förrän det mesta blev förstört av utspilld sprit och öl. Flickorna var inte glada. Festen blev lite avslagen. Det är inte alltid som spriten tar fram det bästa hos människan och många har svårt att veta var gränsen går. Ingalill och jag åkte ibland till Hagfors, när det var någon bra konsert eller film.

Carl Johan Wettergren var under denna tid anställd på Uddeholm, och han bodde i ungarlshuset liksom jag gjorde. Vi umgicks en hel del och Ingalill och jag var senare med på hans bröllop i Västergötland. Carl Johan var smart, och det hände att han bjöd in flickorna på kaffe eller the till sin bostad, och när de hade fått sitt the tog Carl Johan fram sina trasiga strumpor, och undrade om de ville hjälpa och lära honom att stoppa dem. Jag vet inte vad resultatet blev. Ingalill var inte med.

Uddeholm ligger vackert vid Rådasjön och det fanns fina promenadvägar utmed sjön. Intendenten för Uddeholms jordbruk bodde i en villa nära den stora ladugården. Ingalill och jag var ibland bjudna på en måltid där. Une och Alma

Larsson hette de. Une blev rådgivare till mamma, de åren jag var i Skåne, och hjälpte också mig senare. 1950 på hösten, slutade Ingalill på Uddeholm. Ett avsked som inte blev utan tårar. Hon hade trivts väldigt bra, även om kamrer Hulthén hade en ovana att kalla in Ingalill för att ta ett stenogram, strax innan dagen var slut, trots att hon inte haft något att göra på hela eftermiddagen. Det uppskattade jag å andra sidan, för då kanske jag fick ett brev från henne ett par dagar senare.

Förlovningen

1950 sökte jag till lantmästar-utbildningen på Alnarp, samma skola som min far gått 1921-23. Då var det agronomutbildning. Jag kom in trots att jag inte fyllt 24 år. Det berodde nog på att det var klart vad jag skulle göra efter kursens slut. Jag bodde under det året hos min morbror Stig i Lund, och jag fick åka med en annan studerande som passerade

Lantbruksuniversitetet Alnarp

genom Lund varje morgon. Det var en lärorik tid, speciellt för att jag fick göra en driftsplan för Trossnäs på ett helt år. Det hade jag mycket nytta av senare. På Alnarp var det också fest som kallades Boston, Lucia-Boston, Vår-Boston osv. Vi

hade mycket roligt, men jag bodde inte på skolan, vilket gjorde att jag inte kom in i nöjeslivet, och så fanns Ingalill på Apelryds lanthus-hållsskola. Vi träffades ibland i min morfar och mormors sommarstuga i Magnarp utanför Ängelholm. Vi var flera gånger i Hovs Hallar, där vi klättrade i bergen och badade i det klara

fina vattnet. Vi älskade den platsen. Vi träffades också i Båstad och i Lund. Den 22 mars 1950 förlovade vi oss på Grand hotell i Lund med en middag för bara oss två. Vi firade också hos min syster på Everödsgården utanför Kristianstad. Ingalill hade skaffat en fin klänning. På kvällen gick det vilt till. Jag tog en läskedrycksflaska och skakade om den och började spruta omkring mig. En hel del kom på Ingalills nyinköpta klänning. Hon rusade gråtande ut ur huset, och jag sprang efter mycket ångerfull. Efter ett längre ärligt samtal förlät Ingalill mig. Det var en stor lättnad och vi återgick till festen. Vi bestämde så småningom att vi skulle gifta oss och flytta in på Trossnäs efter våra utbildningar.

Apelryds lantushållsskola och Alnarp

Det var spännande att börja på något nytt. Apelryd lantushållsskola ligger med utsikt över Båstadviken invid Norrvikens berömda trädgårdar. Där fanns mycket att studera. Det var ett internat med två boende i varje rum. Ingalill hade tur att få en trevlig rumskamrat. En dag fick jag ett kort från Apelryd, föreställande Ingalill efter det hon gjort rent och kalkat hönshuset. Under kortet stod det: Tänker Du verkligen ingå äktenskap med denna kvinna? Ja, det tänkte jag. Det är inte det yttre som är det viktiga, utan de inre egenskaperna, och de var inte påverkade av vare sig rengöringen eller kalken.

Ingalill tyckte om när de fick ansvaret för en mindre middag för en familj och fick bestämma vad som skulle bjudas. Efteråt fick de lärarinnans omdöme om måltiden, vilket var ett bra sätt att lära sig ha omsorg om en familj.

I kursen ingick trädgårdsarbete och det fanns ett par kor, några höns och elaka kalkoner. Eleverna fick inte mjölka korna. Lära sig mjölka fick de göra på lärarinnans fingrar. De var rädda om korna. En dag ringde Ingalill och frågade i en förtvivlad ton: *"Hur mycket kostar en ko?"*- *"Hur så"*, frågade jag.- *"Jo, i dag när jag jobbade i ladugården, tappade jag en kniv och kunde inte finna den"*. Jag försökte lugna henne. *"Lärarynnan sa att det var väldigt farligt, för en*

ko kan svälja en kniv och dö". Kon behöver inte ha ätit upp kniven, vilket den inte heller hade gjort. Det hela avlöpte väl.

Ingalill blev gravid under tiden på Apelryd, men lyckades dölja det för rektor och lärarinnor. Det var en jobbig tid för henne och som jag var medskyldig till. Ingalill fick också lära sig väva och sätta upp en väv, vilket hon hade glädje av senare i livet. Hon vävde många trasmattor på Trossnäs.

Ingalill var glad och tacksam för tiden på Apelryd och vi gjorde ett besök där något år senare och hade då med vårt förstfödde, Hans Ove. Vad rektorn tänkte förmedlar inte historien.

1950- talet, vårt nya liv och bröllopet

1950 och -51 sköttes gården av Bengt Åhsberg och Bengt Hermelin. De tog vid efter Ivar Ahlberg. Ivar var den som startade grustaget i Mellbyn och skaffade en lastbil för att köra ut gruset till kunderna. Det var ingen lysande affär, men det var början till det som är i dag. Vi arrenderade snart ut grustaget till "Värmlandsgrus" och det har blivit ett värdefullt tillskott till kassan under alla år. För att få ordning på finanserna såldes en stor rotpost, som gav medel till att betala alla räkningar med.

Den 11 november 1951 stod bröllopet på Trossnäs. Vi vigdes av kyrkoherde Carl Mellqvist. Det höll på att gå om intet, då vi inte hade något personbevis från församlingen i Laxå. Men på något vis fixades det och vi blev vigda i salongen på Trossnäs. Vi lovade att älska varandra i nöd och lust tills döden skiljer oss åt. Det har vi också gjort. Eftersom min mor är skånska, och Ingalill och jag vistats där ett helt år, serverades gås till middagen. Den 11 november är det också Mårten Gås. Matsalen var festligt dukad och det hölls många roliga tal. Bröllopsresan gick till stadshotellet i Karlstad som ordnat bröllopsviten åt oss. Vi återvände till Trossnäs dagen därpå.

Bengt Åhsberg och min syster Lisbet bestämde sig för att lämna Sverige och emigrera till Australien. Mamma följde med dem. De blev passagerare på en

lastbåt som gick från Göteborg runt om Cap Horn i Sydafrika och till Durban på Sydafrikas öst kust och sedan till Sidney. De gifte sig i Svenska kyrkan där och fick sedan jobb. Bengt tränade polohästar åt en rik affärsman och Lisbet hjälpte frun i hushållet. Det var inte riktigt vad de tänkt sig. Hemlängtan blev för stor och efter ett par år kom de hem igen. Mamma kom hem före dem.

Nu började det nya livet när de två blivit ett. Vi hade mor boende i huset och hon hade tänkt ut hur hon ville ha det. Hon skulle sköta köket och maten. Ingalill, som var tränad sekreterare på Uddeholm, skulle hjälpa mig på kontoret, men det stämde inte med vad Ingalill och jag tänkt. Ingalill kom från Apelryd med en massa idéer både om hus, trädgård och mat och hade inte tänkt att hon skulle hjälpa mig på kontoret. Det var plats för svärmorsproblem. Genom ärliga samtal kunde vi finna en bra lösning. Mamma fick disponera övre våningen och vi den nedre. Mor var medlem i Soroptimisterna och var en tid ordförande i Karlstadkretsen och under några år också ordförande för riksförbundet. Hennes yrkestitel var husmor och hon var mycket stolt över den. Ingalill och mamma kom efter uppgörelsen bra överens, och Ingalill kunde ta del av hennes erfarenheter. Varken Ingalill eller jag kände att hon försökte kontrollera oss, utan de 15 åren vi bodde ihop fungerade bra.

På hösten 1951, när bröllopet var över, började allvaret. Jag anställde Philip Åkesson från Tollarp i Skåne som rättare. Han var ogift. Han bodde och åt hos oss. Det gjorde också ladugårdsskötaren Sven Erik Johansson. De första åren hade vi också en trädgårdsmästare boende hos oss. Det gjorde det berättigat att ha ett hembiträde i huset och en stor del av hennes lön kunde dras av vid den årliga inkomstdeklarationen. Det blev livligt runt matbordet i den lilla matvrån bredvid köket. Vi anställde en tysk flicka som hjälp i hushållet och hon blev kär i Philip Åkesson och efter en tid gifte de sig och flyttade in i ett rum på andra våningen. Senare flyttade de till en lägenhet i flygelbyggnaden. Ingalill hade många idéer om hur hon ville ha köket och vi gjorde en stor renovering där och fick bryta upp hela golvet, då det visade sig att mycket i trossbotten var ruttet.

Vi fick ett stort ändamålsenligt kök med vacker fondtapet och en blå korkmatta på golvet och en matalkov där vi åt till vardags.

Vi odlade jordgubbar, meloner och andra grönsaker i trädgården, som "Mäster" sålde på torget i Karlstad. Till jul fanns fina krysantemum i växthuset som värmdes upp av en vedpanna. Melonerna odlades i varmbänkar som blev varma med hjälp av hästgödsel. Han odlade också penséer som såldes på våarna. När trädgårdsmästaren gick i pension, flyttade han till sitt barndomshem i Kungsängen utanför Stockholm. Vi anställde ingen ny och vi minskade ner trädgården till enbart husbehovsbruk och en del av marken blev betesmark.

SJUNDE KAPITLET

Barnen och deras fostran

Det dröjde inte länge efter bröllopet förrän vi fick vårt första barn. De ensamma helgerna i sommarstugan på Magnarp satte sina spår. Det var delvis orsaken till att vi inte gifte oss i kyrkan. Hans Ove såg dagens ljus 9 februari 1952 och han

Husorna Ingrid, Inga-Greta, Ingalill, mamma Bibbi, barn och kusiner

följdes av Anna Karin 2 december 1955, Tomas 27 november 1957 och på sladden kom Niels den 16 augusti 1964. Vi hade inte någon speciell utbildning i att uppfostra barn. Kanske var det inte nödvändigt. Det viktigaste var att vi älskade dem och försökte vara goda föredömen. Barn gör i allmänhet inte som vi säger, utan som vi gör. Det första barnet hade vi kanske de största ambitionerna med och det hade sina sidor. En gång ville Hans Ove inte göra som Ingalill sa,

Ingalill låtsades bli ledsen och gick in på toaletten för att gråta. Hans Ove gick dit och sa: *"Nu spelar du allt teater mamma"*. Han hade rätt och Ingalill började skratta. En annan gång kom han springande ut i köket och sa: *"Kom och titt vad jag har gjort"*. Det var mitt i julstöket så Ingalill hade ingen lust att gå. Hans-Ove var envis så Ingalill sa till Inga Greta, vårt hembiträde: *"Gå och se vad det är"*. När hon kom till vardagsrummet fick hon se att det elektriska elementet låg med strålningen mot golvet, det hade börjat brinna i golvet och i fönstergardinen. Hon rev ner gardinen och lyckades släcka elden. Det var enda gången något av mina barn fick stryk. Det var en gång för mycket. Han skulle i stället ha haft uppmuntran för att han så snabbt uppfattade faran och kom och sa till. Hans Ove kom ofta med sin kudde till oss i sängkammaren och ville ligga i våra sängar och det fick han. När Anna Karin blev lite större ville hon också ligga hos oss och när Tomas kom var det likadant. Barnen hade växt en hel del, det blev trångt i sängarna och de låg inte precis still. Ingalill och jag beslöt att vi skulle bära tillbaka barnen till deras sängar på grund av att det blev trångt och vi inte kunde sova. Hans Ove och Anna Karin accepterade rätt snabbt, när de märkte att vi var konsekventa. Tomas hade svårare och det gick åt många *"Gud som haver barnen kär"* innan han accepterade att ligga i sin säng hela natten.

Barnens upptåg

Vi hade i slutet av 1950- talet en pojke och en flicka i Hans Oves ålder boende hos oss. De kom båda från barnhem i Tyskland. Harald och Hans Ove kom bra överens och de lekte mycket tillsammans. En dag kom de in i köket och var alldeles svarta i ansiktet och på kläderna. De hade undersökt några säckar med gödselmedlet thomasfosfat, som är en fosforrik biprodukt vid järnframställning. På något sätt hade en del av säckens innehåll kommit över dem och gjort dem svarta. Det var bara att klä av sig och in i duschen för att bli rena för nästa infall. Flickan Evelyn hade haft en svår barndom, och hon gick ibland och gömde sig länge och det tog tid att finna henne. En gång hade hon gömt sig under kläderna

i tvättkorgen och där låg hon helt stilla i timmar. Ibland när hon inte fick göra som hon ville, skrek hon som en stucken gris. Vi fick till slut ge upp med henne, och hon fick åka tillbaka till Tyskland. Philip Åkesson hade några bikupor i parken. Hans Ove var nyfiken och gick dit för att titta och undersöka dem. Följden blev, att han kom skrikande in till köket och hade en mängd bi i håret. Han hade fått en del stick, men han klarade sig ur det hela med blotta förskräckelsen och en nyttig lärdom.

Barnen hade mycket hyss för sig. En dag var det en av våra anställda som såg, att det kom rök inifrån ladan där vi hade höbalarna förvarade. Han undersökte vad det var, och fann att det var våra barn och Philip Åkessons som hade en grotta i höladan, och de satt där och rökte cigaretter. De förstod faran och hade gjort en del för att hindra en eldsvåda. Vi tackade Gud, att det hela upptäcktes och att ingen kom till skada, och jag tror barnen lärde sig att inte utsätta sig och omgivningen för så stora risker. En annan gång kom Ingalill på dem och en flicka till en av våra anställda, att de kastade sten på fönsterrutorna på två äldre byggnader. Hon blev arg och gav dem några örfilar. Flickan sprang hem och

Anna-Karin plockar blåbär

får hon samma straff som mina egna barn. Han lugnade sig och det blev ingen polisanmälan.

berättade för pappan vad Ingalill gjort, och det dröjde inte länge förrän mannen kom körande i sin bil. Han tvärbromsade utanför köksingången och han sa till Ingalill, att han kunde anmäla henne för misshandel. Ingalill var ganska lugn och sa, att hon hade tagit hand om hans flicka det mesta av dagarna, och är det så hon gör något dumt, så

Vi var mycket i skogen med barnen, plockade blåbär, lingon och svamp. Ingalill tyckte om att gå i skogen och kom hon fram till en vacker plats med fin utsikt sa hon: *"Här skulle vi bygga ett café"*. Hans Ove replikerade snabbt: *"Ja och då skulle vi kalla det för café Moralkakan"*. Det blev inget café men det blev en hel del bär och svamp, som vi frös in för vinterns behov. En påskdag i början på 60 talet var vi ute och gick längs en bäck i skogen. Vi hade vår tax Mickela med oss. Hon var helt plötsligt borta, och vi trodde att hon hade sprungit hem. När vi kom hem fanns det ingen hund där. Den kom inte hem under natten heller, så dagen därpå gick vi ut och letade efter den. Vi gick åter längs samma bäck och plötsligt skrek Tomas till . Han hade funnit att Mickela låg död i bäcken. Hon hade ramlat i och inte lyckats ta sig upp för den isiga kanten. Det blev stor sorg. Vi bar hem henne och Tomas begravde henne i parken och han bad Nils Kvarnström, vår smed och reparatör, att göra ett kors som han satte på graven. Hans Ove fyller år den 9 februari. Då fick han bjuda sina klasskompisar på fest. Festen började alltid med en skidtävling. Jag hade lagt ett spår i parken och ut på ett av fälten. Det var väldigt viktigt för Hans Ove att han vann, och jag tror han för det mesta gjorde det. Efter skidtävlingen blev det saft, kakor och tårta och mer eller mindre vilda lekar i barnkammaren. När de andra barnen fyllde år fick de också bjuda sina kamrater. Anna Karin tyckte om att Hans Ove hjälpte till med planeringen av hennes kalas. Tomas däremot ville själv bestämma vad som skulle göras på hans fest. När Hans Ove ändå gjorde en hel del blev resultatet, att det var den tråkigaste födelsedagen Tomas varit med om. Hans Ove ville vara hjälpsam mot sin yngre broder, men Tomas ville inte ha den hjälpen. Att själv få bestämma är för många viktigare, än att ta emot hjälp som man inte bett om.

Kyrkans barnarbete

När vi blivit etablerade på Trossnäs engagerade Ingalill sig i kyrkans barnarbete och hon ledde barngrupper både i Edsvalla och i Vålberg. Hon älskade att ha små sketcher med barnen och använde sig ofta av boken "Glada familjer" där en

jordglob var ritad i form av ett människoansikte. När man höll globen rätt, såg man ett glatt barnansikte. När man vände den upp och ned blev det ett ledset ansikte. Boken handlade å ena sidan om Haman och hans vänner Surgruffen, Tråklusen, Det var inte mitt fel och Skvallerbaggen. Å andra sidan Geman med sina vänner Solvingarna som kämpade för att vända jorden så den föreställde det glada ansiktet. Det kunde ske genom att inte retas, inte knuffas men hjälpa till där det behövdes och kunna säga förlåt. Ingalill förklarade vad som händer när man får Surgruffen på sig. Du blir sur och vresig och Haman får makt över dig. Ett av barnen sa: *"En sådan har min farsa på sig, åtminstone när han skall ta fram plånboken"*. Barnen fattade galoppen och tyckte om att göra sketcher runt denna kamp.

Ingalill älskade att skriva visor och skrev många till vänners födelsedagar. En gång när vi var bjudna till Arthur Haage då han fyllde år, sa hon i bilen på väg dit: *"Men jag har inte skrivit någon visa"*. Hon hittade ett papper i handväskan, och när vi en kvart senare var framme, hade hon skrivit en riktigt rolig visa. Jag har en hel pärm med visor hon skrivit. En gång skrev hon en visa till Gerd Hagberg på Höglunda som fyller år den 1 maj. Ingalill skrev den på melodin Internationalen och det gick ett sus genom salongen. Bertil, Gerd's man hade ordnat ackompanjemanget av en militärorkester på grammofon. Det var *"upp till kamp emot svälten"* som var refräng.

Ingalill fick några gånger förtroendet att hålla tal vid skolavslutningen i Edsvalla skola inför sommarlovet. Hon engagerade sig också i föräldraföreningen. En gång var det fråga om att en ny bok i sexualundervisning skulle användas på högstadiet i Vålberg. Många föräldrar tyckte, liksom Ingalill, att den var olämplig. På ett föräldramöte i Vålberg kom en man från skolöverstyrelsen och skulle tala. Först serverades det kaffe och Ingalill satt bredvid mannen. Hon talade om boken och vad föräldrarna tänkte om den. *"Jaså"*, sa han *"jag hade tänkt göra propaganda för den boken i kväll"*. - *"Det tycker jag inte du skall göra"*, sa Ingalill. När turen kom till honom att tala, nämnde han inte ett ord om

boken och den blev inte använd i undervisningen. Det lönar sig ibland att protestera, speciellt då många har samma uppfattning. Ingalill var aldrig rädd för att säga vad hon tänkte. Ibland var det åhörardagar i skolan och Ingalill gick för att åhöra undervisningen i Anna Karins klass. När hon kom till skolan sa Anna Karin till henne: ”*Stick hem, du är den ende föräldern som är här*”. Ingalill stannade mycket framför allt för att uppmuntra skolan att fortsätta med åhörardagar. Hon tyckte att det var ett bra sätt att få uppleva skolmiljön. Anna Karin förlät henne, även om det dröjde ett tag.

Ingalill och jag var ibland föräldravakter på skoldanser som ordnades i skolan. En gång var det ett gäng äldre pojkar som blev lite stökiga. De hade antagligen fått några öl i sig. Jag började be för mig själv och fråga Gud vad jag skulle göra. Plötsligt fick jag en tanke ”*Gå och bryt arm med dem*”. Jag övervägde en stund, men eftersom jag bett om råd och fått denna något överraskande tanke, gick jag fram till dem och frågade om de hade lust att bryta arm. ”*Ja, det gör vi*”, svarade en av dem och han fick de andra med sig. Vi slog oss ned vid ett bord och började bryta arm. Jag lyckades bryta ned allesamman och sedan hade vi ett fint samtal om skolan och om framtiden, vad de ville göra efter skolan och liknade. Lugnet var återställt och jag sände en tacksamhetens tanke till Gud Fader. Nu är det inte säkert att bryta arm alltid är lösningen med stökiga ungdomar, men att det finns hjälp att få inom oss, blir jag mer och mer övertygad om, bara vi ber om den och tror på den.

1996 drabbades Ingalill av en demenssjukdom och fick bo på Brattska gården i Vålberg och där fanns några bland personalen som berättade, att de varit med i kyrkans barntimme på den tiden Ingalill var där.

Semestrar

Vår familj växte under 1950-talet. Vi tog oss tid både till sommar och vintersemestrar, men det blev aldrig mer än en vecka på varje plats. Somrarna tillbringade vi i Fjällbacka eller på Saltö utanför Strömstad. Ibland tillsammans

med våra grannar Bertil och Gerd Hagberg på Höglunda. Vi hade jämgamla barn. Jag var inte den som älskade att ligga och sola. Jag gick hellre på promenader med något av barnen eller också satt jag i skuggan under ett träd, som tjuren Ferdinand och läste tidningen Land (som då hette Föreningsbladet.) Vi hyrde en stuga på Saltö utanför Strömstad i många år och alla trivdes där. Baden var härliga och det var roligt att klättra på klipporna och dyka i vattnet. Någon sommar var vi i min morfar och mormors stuga i Magnarp. På pingsten var vi ibland på MRA konferens för familjer på Bolkesjö i Norge. På vintrarna var vi många år i fjällen och åkte för det mesta skidor i Norge. Vi var i Golå som ligger 10 mil norr om Lillehammer.

1956 finslipade jag formen där till Vasaloppet som jag åkte första söndagen i mars. Det var jobbigt och jag orkade inte hålla den fart som jag åkte hemma. Men jag kom i mål på tiden 8 timmar och 10 minuter, vilket nästan räckte till

Jag åkte Wasaloppet 1956

medalj. Medalj får man när åktiden är max. segrarens tid plus 50 %. Segertiden det året låg på över 5 timmar. När jag var så pass nära tänkte jag, att jag skulle pröva igen året därpå. Vilket jag också gjorde, men det var dåligt före och jag hade dåligt vallat.

När jag kom till Evertsberg var segraren nästan i mål, så jag gav upp och bröt loppet. Min mor och min syster Margareta stod i Evertsberg och tog emot mig, och vi åkte ner till Mora hämtade mina kläder och for hem. Det var mitt sista Vasalopp. Min yngste son Niels har fortsatt och åkt 3 gånger, betydligt snabbare än vad jag gjorde.

I Golå bodde vi i en stuga nära Golå hotell tillsammans med antingen Jens och Claire Wilhelmsen eller Leif Hovelsen.

Ingalill, jag, Jens och Claire i Golå

fiskdamm i skogen och festade på den. Den sommaren gjorde vi en resa till

Danmark med Ingalills föräldrar. Vi besökte bl.a. Odense och sökte upp en släkting till familjen Jensen. De hette Wendelbo-Jensen. Jag knackade på deras dörr och den öppnades försiktigt efter en stund. När fru Wendelbo fick syn på mig stängde hon dörren. Jag visste i det ögonblicket inte vad jag skulle göra, men jag hann skrika: ”Vi är

Härlig vinterdag i Golå

släkt”, innan dörren small igen. Hon öppnade då dörren och jag fick förklara vilka vi var. ”Jaså”, sa hon”, *jag trodde det var Jehovas vittnen*”. Vi blev väl mottagna och vi berättade för dem om farfar och om Trossnäs.

Min mor flyttar

Som jag berättat tidigare, delade Ingalill och jag det stora huset med min mamma Bibi i nära 17 år. Hon hade inget körkort, utan var beroende av buss eller av oss för att komma till Karlstad. Hon var alltid generös och vi fick gärna låna hennes gästrum när vi hade gäster, och även den stora matsalen när vi hade kalas. Hon hade inga krav på att vara med på kalasen, men vi tyckte det var roligt, när hon kunde vara med.

Mamma var intresserad av vävning och en dag började hon väva tyg till en mässhake som hon ville skänka till kyrkan. Hon vävde tyget av ull från Rayonfabriken i Älvenäs och fick hjälp med sömnaden av Ethel Andersson i Kristinehamn. Mässhaken överlämnades efter mycket arbete, vid

en högtid i Nors kyrka. Hon började 1967 tala om att hon gärna ville flytta in till Karlstad, där hon hade många av sina vänner och hon tyckte om att gå på teater och andra kulturträffar. Det underlättade också hennes arbete som ordförande i "Soroptimisterna". I slutet av 1967 fick hon ett tips om en ganska stor lägenhet på Drottninggatan, mittemot den nuvarande busstationen. Den var så pass stor, att hon kunde få plats med det mesta av sina möbler och tavlor. Jag frågade henne, om hon inte kunde vänta med att flytta, tills jag kom hem från min planerade resa till Indien. Som tur var gjorde hon inte det, utan hon flyttade i slutet av februari 1968 in i den lediga lägenheten med alla möbler och fina konstverk. Hade hon väntat, hade allt varit uppbrunnit, när stora huset brann 8:e mars 1968.

Mor som president för Soroptimisterna

Hon bodde där länge. Lägenheten var så stor, att hon kunde ha två av sina barnbarn, Lisbets äldsta, Anki och Ingalills och min dotter Anna Karin, boende hos sig medan de gick på gymnasiet i Karlstad. Även vår grannes flicka, Ingrid Hagberg, bodde en tid hos henne. Mamma höll reda på alla barn och barnbarns födelsedagar och hon skrev kort eller brev och ibland ringde hon på födelsedagarna. Detta är en sed jag tagit upp och det har nu växt ut till att omfatta 73 personer med alla ingifta. Det var alltid minnesvärt att komma och se alla de gamla släktklenoderna. Mamma blev inte yngre och lägenheten krävde mycket städning och underhåll. Hon började se sig om efter en mindre bostad. Hon fann en på Färjestad, dit hon flyttade. Hon trivdes bra och tyckte om att promenera i området. Hon ägnade mycket tid åt föreningen Soroptimisterna. Mina yngsta systrar bodde i Everöd och Hörby i Skåne. Hon hälsade på dem då och då. När hon en gång var i Hörby, hos min syster Lisbet, tittade de på ett

Mamma håller tal på 90-årsdagen

äldreboende. Hon blev så förtjust i lägenheterna att hon bestämde sig för att ännu en gång flytta, 87 år gammal. Den 19:e september 1992 fyllde mamma Bibi 90 år. Det firades på stadshotellet i Hörby. Dit var morbror Björn, alla barn och barnbarn inbjudna samt några gamla vänner. Vi var över 70 personer vid de festligt dukade borden. Mamma hälsade oss alla välkomna. Hon sade bland annat: *"Tänk att Oves och min kärlek åstadkommit allt detta"*, så tittade hon ut över gästerna. Bara vi fyra syskon hade 15 barn och 43 barnbarn. Ingalill hade skrivit en fin visa som hon sjöng tillsammans med mina systrar.

Mina systrar tog väl hand om henne och hon bodde där till sin död i september 1994, 92 år gammal. Begravningen ägde rum i Fulltofta kyrka och urnsättning vid familjegraven på kyrkogården vid Nors kyrka. Vi hade också en minnesstund i kyrkan och på Trossnäs.

Visa på Bibbis 90-årsdag i Skåne.

Goddag på Er alla, nu ska vi berätta om Bibbi, hon föddes år 1902.

Hon föddes i Lund utav friska föräldrar. På Lufthopperiet där växte hon upp.

Och Josef hette fadern, och Emmy hette modern, och Stig var store brodern, och lillebror var Björn. Ja, hon växte upp med gymnastik och hopp. Med bröderna hon tävlade, så hjärta blev för stort.

En kväll kom en yngling på fest ifrån Alnarp. Han kallades Äpplet, för kinden var så rund. Han hade ej någon choklad uti fickan, men flickan han fick, för det sa plötsligt "klick".

När studierna var slut, så gifte dom sej där, i lärdomsstaden Lund och sedan del till Värmland ^{för}. Och först fick dom en tös, en pojke och en tös, och sen kom lilla Liebet, som också var en tös.

Det första hem dom får det blev på Niklasdam, och Bibbis svärmoder hon är snäll hon, men svärfar han är svår. Men kärlek, som är stark, den övervinner allt, och goda, glada Lundsbergsvänner de gästar öppet hus.

Man längtan växte stark att få en egen gård. De därför köpte Trossnäs och tog den i sin vård. Där fanns det mycket jobb, men tiden den var svår, och det var väldigt litet, som man får slitet får.

Och pappa Ove visste, vad det var, som var fel, och därför ^{han} med hela hjärtat i bondens kamp tog del. Det byggdes alakteri under eget tak, och mejerihanteringen den blev också mera effektiv.

Och ägarna av skogen gick samman utan kiv, och bönderna i Värmland dom fick ett bättre liv.

Men Bibbi aldrig klaga, när Ove ^{runj} jaga, och efter dagens mått var hon helt reaktionär.

Bibbis liv har varit som en brokig matta med inlag utav glädje men också utav sorg.

Glimfjes henne finna i gemenskapen med andra, hon har så många vänner och är så god och glad.

Och barnen har växt upp och gift sej och fått barn, en del av dom har gift sej, en del har ock fått barn, som nu har börjat skolan, men ännu ej fått barn och Bibbi hon är hövdingen för denna stora klan.

ÅTTONDE KAPITLET

Torpen och skogen

På gården fanns mycket att göra. Behoven var stora. Det var inte bara vårt kök som behövde renoveras. Arbetarbostäderna behövde moderniseras och även torpen. Torpet Berg fick elström under den tid Göransson var på Trossnäs. Där föddes nio barn. I Torpet Janneberg växte tolv barn upp i ett rum och kök, och byggdes nu ut till tre rum och kök. Några av barnen arbetade under sitt vuxna liv på gården, några fick annat jobb och en emigrerade till Amerika. Jag har alltid undrat över hur dessa föräldrar kunde både föda och fostra så många barn. Jag tror att alla utan undantag blev arbetsamma medborgare i vårt land och en i USA. Ett av barnen på Berg lever fortfarande. Hon bor på Hammarö och heter Birgit Jansson. Jag bjöd henne till Trossnäs för en tid sedan och vi åkte runt på de platser där hon levt som barn. Hon berättade att de tidigt fick lära sig hjälpa till och även att vara rädd om sina ägodelar och hålla ordning på dem. Det blev en självklarhet för att få ett drägligt liv. När hennes mor väntade sitt 5:e barn var hon ganska svag och läkaren tyckte, att det skulle bli för mycket för henne att ta hand om ännu ett barn. Han hade själv inga barn, men ville så gärna ha ett. Han frågade, om han kunde få adoptera det kommande barnet som blev en pojke. *”Det får jag allt fråga min man om och bestämma tillsammans med honom.”* Svaret blev, att de ville behålla och fostra även detta barn som växte upp och döptes till Gösta. Han blev kvar på Trossnäs som traktorförare under hela sitt liv och bodde i sin lägenhet ända till sin död. På 1960-talet var det en pyroman som härjade här i trakten, och han tände på huset i Berg och även huset på Stora Bäckelid, som var det största torpet på gården, och den lilla stugan vi kallade Alléstugan, som låg vid infarten till gården. Husen var obebodda. I Alléstugan bodde, när jag var liten, en gammal man som hette Carl Pettersson. Han kallades Carl Petter. Han fick köra det vatten han behövde i femtioliters flaskor på en hästdragen kärra. Det fanns bara ett rum i huset. Det torpet, som hette Åtorp

flyttades 1947 fram till gården och blev arbetarbostad. Torpen vid Kula och Toflerud var rivna innan pappa köpte gården. Det fanns också ett torp vid lilla Bäckelid, vilket revs på 1940-talet. Enebacken låg strax intill det enda kvarvarande torpet Janneberg, och där var det ett stort rum som användes som slutmål för slädpartier. Taket höll inte tätt, så det hände att vatten började droppa på deltagarna. Några satte hatten på sig för att skydda huvudet. Där åt vi, drack och dansade. Det dröjde inte många år förrän huset var rivet. Den åkermark som hörde till torpen planterades på 1950-talet med granplantor. Jordbruksarealen skulle minskas i landet. Staten gav bidrag till igenplantering av såväl inägomark som ängsmark. Jag utnyttjade det, och i dag är det 50-årig granskog som växer på markerna. Det är endast en husgrund eller en spismur som vittnar om att det funnits ett hus där. På femtiotalet var det inget svårt beslut att plantera igen denna åkerareal. Det var ingen som ville ta vid, och det var ganska små brukningsenheter som inte var ekonomiska att driva från Trossnäs. Jorden var bättre lämpad för skog. Det är bara stugan på Janneberg som är kvar, och jag hoppas den får vara kvar som ett minnesmärke från en svunnen tid. Hembygdsföreningen har satt upp skyltar på alla ställen där det funnits torp och på dessa står det hur länge de var bebodda.

Tre av bröderna från Janneberg arbetade kvar på Trossnäs fram till sin död. Två av dem högg, planterade och röjde tillsammans i skogen, när de inte behövdes i jordbruksarbetet. Det var på den tiden vi fällde de stora träden med en stor stocksåg med en huggare på varje sida om trädet och de drog sågen fram och tillbaks tills de kommit igenom. Det gällde att ha sågen väl filad. Viktigt var också att fällhugget gjordes riktigt. Det gjordes med yxan på den sidan av trädet dit de önskade att det skulle falla. Sedan kvistades trädet, apterades och den delen som blev till massaved skulle också barkas med en speciell barkspade. Det var ett hårt arbete och bröderna var ganska tystlåtna. När det var tid för förmiddagskaffe, sa Bertil den yngre av dem, ”*Frukost*” och de åt sin smörgås och drack sitt kaffe under tystnad. Sedan fortsatte arbetet till klockan 12. Då sa

Bertil, "Middag" och det var tid att äta den medhavda maten. Jobbet fortsatte så länge det var ljus och när det började skymma var avslutningsordet, "Kväll". De gömde redskapen till nästa dags arbete. Det hände, att de ibland fällde ett träd som fastnade i ett annat. Fällhugget kanske inte hade gjorts riktigt eller trädet lutade kraftigt. Det gällde då att se till att det fällda trädet var ordentligt avsågat vid stubben och sedan, med hjälp av en vändhake, rulla ner det från trädet det fastnat i. Ibland var det nödvändigt att fälla också det trädet, men det var farligt, för de kunde få trädet över sig när båda föll i backen. Vid sådana tillfällen hjälptes bröderna alltid åt. Det gällde att springa undan i tid när träden föll. Efter väl uträttat arbete gick de hem. Deras syster skötte hushållet åt dem och åt en tredje broder som arbetade på sin morbrors gård Skanetorp, granngården till Janneberg.

Gustav Olsson var en gammal trotjänare som blivit skogsvaktare och hade hand om arbetet i skogen med huggarna. Han utförde också stämplingen av de träd som skulle fällas, samt apteringen av de träd huggarna fällde. Han var med och röjde inför slutavverkningar, plantröjningar och hade hand om plantering av ny skog på kalhyggerna. Han var en duktig, samvetsgrann man. Han fick en gång skogsstyrelsens guldmedalj för god skogsskötsel. En sommar när vi hade en stor höskörd, talade jag med Gustav och sade på skoj, att jag tror du får komma hem och hjälpa till med höskörden. Han blev djupt sårad, och trodde att jag inte tyckte han gjorde ett viktigt arbete i skogen. Han sa upp sig som skogsvaktare och började arbeta som skogshuggare. Det tog lång tid för mig att förklara att jag bara hade skojat. Men till slut förlät han mig och återgick till skogsvaktar sysslan. Det är viktigt att man väljer sina ord, alla har inte samma humor. Gustav var också ansvarig för utkörningen av virket och inmätningen av såväl timmer som massaveden.

Gösta Olsson sågar timmer

Utkörningen av virket i skogen sköttes med hjälp av hästarna. Det kallades att lunna. På 1940-talet hade pappa en cirkelsåg på gården och det mesta timret sågades där, och vi sålde bräder och plank till farfars bolag. Körningen från skogen till sågen skedde med häst och getdoningar. Getdoningen bestod av två slädar, den främre hette

Bocken och den bakre Geten. När vi körde till skogen drog vi upp Geten på Bocken och placerade en säck med hö som vi satt på, när vi körde i väg. I skogen drog vi isär Geten och Bocken som var förenade med länkar. Vi lastade timret som tidigare var utlunnat till vägen. Vi kunde ha 6 till 9 stockar på släden beroende på storleken. På sågen sågade vi ca 4000 stockar per år, huvudsakligen under senvintern och våren. Det var varje år lika spännande om det skulle vara tillräckligt med slädföre för att få hem allt timret. Det hände att vi fick använda hjulfordon frampå vårsidan. Sågningen avslutades i slutet på 1940-talet. Massaveden lades upp i vältor längs bilvägen. Dessa mättes av en oberoende virkesmätare och lades till grund för försäljningen till skogsägarföreningen. På samma sätt gjorde vi med timret sedan vi lagt ner sågningen.

Vi var förskonade från olyckor i skogen ända fram till 1970-talet. Då blev det en allvarlig olycka som slutade med att en huggare avled. Han höll på att kvista ett stort träd som låg på en brant sluttning ner mot en bäck. Han gick på nersidan av trädet och kvistade och plötsligt började hela trädet rulla ner mot bäcken och huggaren kom under trädet, och skadades så allvarligt att han avled. Jag glömmer aldrig den dagen då Bertil kom åkande hem till gården och berättade om olyckan. Det var svårt att acceptera. Märkligt i sammanhanget var att

huggarens mor, på natten innan, hade drömt att hennes son dött i en olycka i arbetet.

1969 drabbades vi av en mycket kraftig storm, som fällde omkring 10 000 m³ gammelskog på tre platser. De stora träden låg över varandra i flera lager. Det var ett svårt och farligt arbete att ta till vara allt. Vi höll på i två år. Det fanns inga andra hjälpmedel än motorsågen. Jag skaffade en vinsch till traktorn, som hjälpte till att dra ut träden där det var som värst. Det fanns inga skördare att ta till. Vi hade inga olyckor under upprepningstiden. Det blev stora hyggen att plantera. Dessa hyggen har fin granskog igen och vi har gallrat ytorna en gång. Inkomsterna från skogen har alltid hjälpt till att betala investeringarna i jordbruket. Trots att vi högg mycket, så ökade virkesförrådet vid de skogsbruksplaner vi gjorde vart tionde år. Både Hans Ove och Tomas högg en tid och lärde sig att hantera motorsågen. Tomas fick en gång köpa en rotpost av mig och sedan sköta hela avverkningen och försäljningen. Han sade, att han lärde sig väldigt mycket på att få ta hela ansvaret själv. Senare skaffade vi skördare som han lärde sig köra. Jag tyckte, att han behövde gå på en kurs för att lära, men han sa: *"Ge mig en vecka ensam med maskinen så skall jag lära mig den"*. Och det gjorde han. På senare år har vi anlitat entreprenörer för avverkning och skotning av virket. Plantering och röjning har vi för det mesta skött med egen arbetskraft. Så länge bobinfabriken fanns kvar i Vålberg, levererade vi björkstockar till den tillverkningen. Bobiner är trådrullar både stora och små som används i textilindustrier. Vissa år högg vi pålar och stolpar som betalades bättre än timret. Några år exporterade vi granpålar till Danmark.

Arbetskraften i jordbruket

Varken Kalle eller Bertil, bröderna på Janneberg, ville lära sig köra traktor och de körde väldigt sällan häst. De fick utföra det hårda jordbruksarbetet, lasta gödsel och sprida den, höhässjning och lasta hö för hand. På hösten var det uppsättning av sädesnekarna på störor för torkning (snesning). När nekerna var

torra lastades den på vagnar och kördes hem till tröskverket som matades med hjälp av handkraft. När konstgödseln började komma, spreds den för hand. Vi hade en skäppa på magen och gick fram och tillbaka på skiftet som skulle gödslas och spred ut konstgödseln för hand så gott det gick. Det var inte de stora mängderna som ges på det konventionella jordbruket i dag. När jag var tonåring odlades kålrötter eller rovor som gavs till korna under vintern. De skulle rensas och gallras på försommaren, och vi barn fick rycka in och hjälpa till, det var inte särskilt populärt bland oss. Vi odlade också potatis och på höstarna hade vi barn potatislov. Då fick alla elever antingen åka till sitt hem eller till någon större gård som behövde hjälp.

Arbetsstyrkan på gården, när jag kom hem från Alnarp, bestod av omkring 15 personer och några arbetshästar. Det mesta av jordbruket sköttes med traktorer som hade betydligt mindre antal hästkrafter än idag. Första skördetröska, en 5 fots Munktellströska, kom till gården 1943. Det var en tröska där spannmålen kom ut i säckar och en man stod på tröska och knöt dem när de var fulla och satte in en ny tomsäck på plats. De fulla säckarna tippades på marken och ett nytt tungt arbete var, att lasta upp dem på en vagn och köra hem till torken, som pappa hade byggt i slutet av 1930-talet. Torkkapaciteten var inte så stor, men skördarna var inte heller stora, och det mesta skördades med hjälp av självbindare, torkning i ”snes eller krake” och tröskning hemma i logen. 1947 hade inspektör Göransson inköpt en John Deere skördetröska och den gick bra det året. Det var ett torkår med små hektarskördar. Men året därpå, när det var större skörd, klarade inte tröska de halmmängder det var frågan om.

Det fanns mycket att fundera över, bland annat hur vi skulle kunna få en rationellare drift.

Under 1950-talet byggde vi en större spannmålstork. Det var en satstork till skillnad mot den tidigare som var en kontinuerlig. Kapaciteten var högre, och vi lämnade nu säcksystemet och började tröska med en tank på tröska. Den tömdes med hjälp av en skruv till en vagn som stod utplacerad på gårdet. Vi

kunde också köra vagnen längs med tröskan och tömma tanken under gång, så kallad "flygande tömning"

Vi investerade i två stycken 6 fots Thermeriuströskor. De fungerade betydligt bättre än de gamla. Borta var allt säcklyftande och ingen saknade det. Det krävdes ombyggnader i logen för att ge plats åt elevatorer och skruvar som skulle transportera spannmålen till tork eller till förvaringsfickor. Detta var en stor hjälp, även om vi inte hade någon vagn som kunde tippa av spannmålen ner i elevatorgropen. Vi hade tillverkat två stycken lådor med sluttande golv åt ena sidan. Dessa placerades på två vagnar. Lådorna var försedda med en lucka som vi öppnade när vi skulle tömma lasset. Det fungerade när spannmålen var någorlunda torr, men ju högre vattenhalten var ju sämre rann det. Vi hjälpte till med en skyffel. Det var trots allt bättre än att hantera säckar, men riktigt bra blev det inte förrän vi skaffade rejäla vagnar med trevägstipp.

Fuktiga år hade vi problem med framkomligheten med de bogserade tröskorna. De sjönk ner i den fuktiga jorden och traktorn började slira. Vi fick pröva med två traktorer framför tröskan och de värsta bitarna fick vi helt enkelt lämna otröskade. Det blev foder till rådjur och älgar. Jag förstod också att dräneringen var för dålig. Nästa steg i rationaliseringen var att köpa en självgående tröska som tog sig fram bättre än en bogserad och hade en större kapacitet.

Med hjälp av statlig lånegaranti fick jag låna pengar till dränering och det var mycket vi hann med under 1950-talet. Vi anlidade Insulander på Vappa säteri som tagit in nya täckdikningsmaskiner från USA. Med hjälp av fluktpinnar och avvägningsinstrument kunde de få ett ganska exakt fall på dikena, som sedan finskopades för hand. Tegelrören lades i med en speciell krok. Det gick åt fyra till fem man för arbetet, och vi hade dem alla i maten under den tid arbetet varade. På 1960-talet kom de nya plaströren i stora rullar. De sattes fast på maskinen och lades automatiskt i diket, direkt efter att gräv hjulet hade gjort sitt. Fluktkäpparna ersattes med en laserstråle som hjälpte föraren få fallet på diket perfekt. Hela dikningen sköttes av två personer, plus att vi fick lägga på sand

över rören med en speciell vagn som var försedd med elevator. Den placerade gruset ovanpå rören. Detta gällde även när vi lade tegelrör. Sedan plöjdes dikena igen med en vanlig plog.

Köpte ut mina syskon

De första åren som nygifta ägde vi gården tillsammans med mina tre systrar. Man kan säga att jag var förvaltare. Jag var inte särskilt villig att dela ut några pengar till mina syskon, utan jag ville investera allt i gården. För den blev på det viset värdefullare och behoven var stora. Mina syskon ville gärna få loss pengar, så att de kunde skaffa egna hus och gårdar. 1954 kom vi överens om att jag skulle lösa ut dem ur gården, och att var och en skulle få en summa pengar. Det innebar att min äldsta syster och svåger kunde bygga en villa på Lidingö och mina två andra systrar investera i jordbruk. Margareta i sin mans jordbruk på Everödsgården utanför Kristianstad, och Lisbet och Bengt som nu var tillbaka efter resan till Australien, i gården Karintorp nära Åsbro i Närke. Ser man på priset i dagens penningvärde så var det nästan en gåva, men 1954 var pengarna värda mer. Jag gick till ombudsman Almkvist på Wermlands Hypoteksförening och bad att få låna till köpet. Det mötte inga hinder. Ingalill och jag blev ensamma ägare till Trossnäs som bestod av 920 ha skogsmark och 250 ha åkermark, två magasin, en huvudbyggnad med flygel och fyra arbetarbostäder. Även två torp och en ladugård med loge, som var byggd av Jonas Andersson i slutet av 1800- talet. Den var i tegel som slagits av lera från gården. Det fanns också ett vagnsskjul med en loge på ena gaveln.

1955 var ett av de torraste och 1959 ett av de våtaste åren på hela 1950-talet. Hösten 1959 var det nära att Klarälven svämmade över vid Stadshotellet i Karlstad. Det var inte mer än ett par cm kvar upp till kanten. Om det fortsatt att stiga hade innerstaden översvämmats. Nu blev det bara museiparken. Men Klarälven med alla sina fall blev en mäktig flod med brusande vattenmassor genom alla dammluckor vid kraftstationerna. Det var året då vi inte kunde tröska

rågen som låg platt på marken och den var totalt grodd och fastväxt i axen . Vi kunde till sist bränna den.

Politiken och Trossnäsutställningen

Carl Olof Edsgård på Edsbergs gård frågade mig i början av 1950 om jag ville bli ordförande i Nor Segerstads unghögerförening. Jag var inte speciellt intresserad av politik, men tänkte att det kunde vara lärorikt att engagera mig. Jag tackade ja och blev efter några år ordförande i Värmland, och vi anordnade den 25-åriga jubileumsstämman för HUF i Sverige.

1950 anordnade högerns ungdomsförbund (HUF) sitt SM i plöjning på Trossnäs. Detta blev början på något som gick under namnet Trossnäsutställningen och som drevs av HUF i Värmland. Vi finansierade det mesta av vår verksamhet med vinsten från utställningen. Varje år hade vi plöjningstävling och delade också ut en medalj till äldsta kvarvarande knekt i Värmland. Det var utställning av lantbruksmaskiner och uppträdande från den scen vi hade ställt i ordning. De första åren kom det mycket folk. Efter tio år fann vi, att det inte var så lätt att förnya sig. Ombudsmännen var inte lika entusiastiska i att driva verksamheten. Vi beslöt att avsluta den.

På högerns ungdomsförbunds (HUF) riksstämma i Örebro fanns en motion, att de som omfattade Moralisk upprustnings program, skulle uteslutas ur förbundet. Motionären grundade sitt förslag på att man i MRA säger, att det inte är frågan om vem som *har* rätt utan vad som *är* rätt. Detta är inte demokratiskt, påstod han. Leif Carlsson, redaktör för den kyrkliga sidan i Svenska Dagbladet, var näste talare och han sa, att i så fall skall jag också uteslutas, för jag håller på att frågan är alltid *vad som är rätt*. Vid den följande omröstningen blev beslutet, att inte utesluta dem som omfattade MRA:s program.

Jag ställde ett år upp som kandidat till landstinget för högerpartiet. Så många framträdanden i valrörelsen gjorde jag inte, men min gode vän Olav på Höglunda hade ett eget sjöflygplan. Han ordnade med en rejäl högtalare i planet,

och så flög han över valdistriktet och basunerade ut: ”*Rösta på intelligensen, rösta på Jensen*” Detta skedde utan min vetskap, så jag blev något förvånad när jag en dag hörde detta från skyn. Det var en utmaning att få räkna sig till intelligensen. Det hade jag aldrig gjort. Hur som helst kom jag in i landstingsfullmäktige och satt där i tre år utan att bli särskilt entusiastisk. Jag avsåg mig återval. Då jag inte tyckte jag gjorde någon nytta. Dessutom gick jag i en fråga mot mitt parti och fick en utskällning för det. Jag lämnade senare partiet och även politiken.

NIONDE KAPITLET

En stor händelse i Caux, Schweiz

Mountain House i Caux

Vi trivdes med livet Ingalill och jag. Vi tyckte att jordbruket var ett spännande yrke. Ingalill sa ibland, ”*Jag tycker det är något som fattas, men jag vet inte vad det är*”. Vår kyrkoherde Anders Hassler kom på besök och han hade med sig en inbjudan till en nyårskonferens för Moralisk upprustning i Caux i Schweiz. Det var 1960–61. Anders och Monica, hans fru, hade varit med och ställt detta centrum i ordning 1946. Ingalill sa, ”*Det är kanske där vi kan hitta det som jag tycker fattas oss*”. Jag var inte så säker och ville nog hellre åka till fjällen och åka skidor. Anders berättade att Caux är en skidort. Det hela lät spännande och vi beslöt oss för att åka. Vi gick ombord på det chartrade planet på Bromma och flög till Genève, där vi bytte till tåg. I Montreux fick vi byta från tåg till en bergbana som förde oss upp 1000 m över Genève sjöns yta till Caux.

Där låg en stor slottsliknande byggnad som under 2: a världskriget använts till flyktingläger och där nästan 600 personer kunde bo. Utsikten över Alperna och sjön var fantastisk. När vi kom in i vestibulen brann en stor stockvedsbrasa i den öppna spisen och vi välkomnades av människor från många länder. Vi fick ett vackert rum med härlig utsikt. Det hölls många möten i den stora mötessalen och på kvällarna var det film eller teater i teatersalongen. Vi lärde oss att målsättningen var att omskapa världen i riktning med Guds vilja. Människor berättade om sina erfarenheter i livet, och vi frapperades av den ärlighet med vilket det berättades. En sak som inpräntades i oss, att om vi ville förändra världen, var den bästa och naturligaste vägen att börja med oss själva. Frank Buchman är initiativtagare till rörelsen, som först kallades Oxfordgruppen, men som 1938 fick namnet Moralisk upprustning. Det skulle vara ett alternativ till den militära upprustning som pågick då, främst i Tyskland. Numera heter rörelsen i Sverige Initiativ of Change-Sweden.(IofC). Frank Buchman var amerikan med teologisk utbildning. Han hade funnit, att det gick att koncentrera Jesu bergspredikan i fyra moralnormer nämligen; **absolut ärlighet, renhet, osjälviskhet och kärlek**. Han hade också funnit, att när människor jämför sitt liv med dessa normer och lyssnar till sitt inre, till samvetet, *talat Gud* och när människor lyder så *handlar Gud*.

Alla deltagare i konferensen hjälpte till med sysslorna i huset. Det fanns lag från endast några stycken till 10-tals deltagare. Kökslaget med all matlagning, var kanske det största tillsammans med serveringslaget, som hade hand om dukning och servering i de tre olika matsalarna. Naturligtvis fanns också ett disklag som såg till den stora diskmaskinen och placerade allt porslin och bordsbestick på rätt plats. Det fanns blomlag som såg till att det var vackra blommor i rummen. Det var även några som såg till sovrummen. Gästerna bäddade dock sina sängar och de flesta städade sitt rum. Så fanns det ett lag som tog emot nyanlända gäster. De stod i receptionen där alla nya fick anmäla sig och få nycklarna till sina rum. Ingalill och jag valde serveringen. Det var lärorikt att jobba samman

med människor från olika länder. Varje servitör hade en medhjälpare, ”runner”. Dennes uppgift var att bära in maten till gästerna, när något av de bord vi hade hand om blev fullsatt. Varje par hade hand om 6-8 bord beroende på antalet gäster vid bordet. Det var jag som var ”runner” och Ingalill serverade. Det hela gick bra, tills vi kom till efterrätten som serverades i små glasskålar och dessa bar jag på en bricka på ena armen. Ingalill började ta skålarna från ena gaveln och resultatet blev att jag nästan tappade hela brickan. Jag gav upp ett litet stridstjut och undrade vad hon höll på med. Det hela väckte stor munterhet i matsalen och vi hade lärt något nytt. Det fanns för varje lag en ledare som varit med om arbetet förut och visste hur det skulle gå till. Innan arbetet började samlades alla i ett mindre rum och ledaren gick igenom våra arbetsuppgifter. Sedan var vi tysta tillsammans för att tänka ut vad vi ville göra. Efter en stund sa var och en vad han eller hon ville göra, och en del visste precis vad de ville göra. Andra tänkte att de kunde rycka in där det behövdes, och på det viset fick alla en uppgift och arbetet fungerade faktiskt riktigt bra, trots att många av oss aldrig varit med om det förut. Vi hade ju haft främmande i våra hem, så noviser var vi inte.

Måltiderna gav också en chans att mera intimt träffa människor från andra länder. Antingen blev man inbjuden till ett bord, eller så tog man initiativet och bokade ett bord och inbjöd människor man ville träffa. Ibland kunde det hända att vi var övergivna och inte visste vart vi skulle gå. Det fanns då en chans att äta i cafeterian där det var bufféserving. Även där träffade vi nya bekantskaper. Det var två jordbrukarpar från Kenya som vi träffade ganska ofta och trivdes väldigt bra tillsammans med. De var ärliga om både misstag och framgång i sina liv och de praktiserade lyssnandet till sitt inre. De rekommenderade oss att i stillhet innan dagens jäkt började, vara stilla och se vad vårt inre hade att säga, när vi jämförde vårt liv med de fyra absoluten. Så småningom gjorde vi det, och jag hade förstått vad det skulle handla om. Den där rösten påminde mig om hur jag fuskat i skolan på Lundsberg, och hur jag som jordbrukare undvikit att

deklarera vissa inkomster i mina årliga skattedeklarationer. Det fanns också fakturor som var felräknade till min fördel som jag inte hade påpekat för säljaren. När jag var elev på Rögge manipulerade jag med telefonkvittona för att slippa betala alla telefonsamtal hem och till Ingalill. Jag tänkte också på Ingalills och mitt förhållande och var tacksam för hur ärlig hon var, när hon tyckte att det enda jag tänkte på när vi var tillsammans, var att komma i säng med henne. Hon såg inte det som kärlek, utan som ett själviskt begär efter sex. Det var nära vårt förhållande bröts då, men jag insåg att hon hade rätt, och det var en seger för renheten. Renhet är en fråga om att ha rena motiv och inte hålla på och manipulera, för att få som jag vill. Jag kom också att tänka på, att jag var övervakare för två arbetare på gården som hade alkoholproblem. Jag drack en hel del själv och nu fick jag tanken att för deras skull, skulle jag helt sluta att dricka alkohol. Det finns något som är rätt och det kan vi tillsammans finna i ett äktenskap. En ung svensk flicka, som var med på konferensen, sade om renhet. *"Man måste pröva renhet för att veta att det tillfredsställer. Renhet är att ge, och orenhet är att begära. En kvinna är meningen att vara en inspiration och inte en frestelse. Renhet och omsorg hör ihop i mitt liv och det är därför som jag vet att renhet är progressivt"*. Osjälvisk vill jag i ärlighetens namn inte säga att jag är, utan det är alltid en utmaning som det är bra att ställa sig inför, som detta med alkoholen. När det gällde kärleken tänkte jag på en del personer som jag var avundsjuk på och jag skrev ned det. Jag delade allt detta med Ingalill. Hennes enda kommentar var *"Du kan väl i alla fall dricka lite grand, men inte så mycket som nu."* Slutresultatet blev att vi blev absoluta och bestämde att inte servera alkohol i vårt hem.

Innan vi lämnade Caux talade vi båda från podiet och tackade för tio händelserika och omvälvande dagar. Vi berättade om våra beslut att ställa till rätta det vårt samvete sagt oss, och att detta också medfört att vi fått en tro på Gud. Vi märkte att när vi läste i bibeln så begrep vi bättre vad det var som stod

där. Någon skidåkning blev det inte på hela tiden vi var i Caux fast möjligheterna fanns.

Vår förvandling

När vi kom hem till Trossnäs berättade vi vad som hänt för våra barn. De var då tre till nio år gamla och protesterade inte mot våra beslut. Mina systrar och min mor blev besvikna för att vi blivit absoluta när det gällde spriten, och att vi inte längre serverade sprit i vårt hem. Morfar tyckte att jag skämde ut familjen, när jag erkände mitt skattefusk. Det hindrade dock inte att jag gick upp till skattemyndigheten och sa att jag vill ställa till rätta att jag fuskat med inkomstdeklarationerna. ”Jaha”, sa tjänstemannen jag träffade ”*giv till kejsaren vad kejsaren tillhör*” men han glömde det långt viktigare ”*ge till Gud vad honom tillhör*”. Det visade sig att en del av skulden var preskriberad, men för att kunna betala vad jag var skyldig, fick jag sälja den ena bilen, en Volvo Amazon och nöja mig med den Volvo Duett som vi också hade. Jag skrev också ett brev till finansminister Gunnar Sträng, där jag bad om förlåtelse för att jag bidragit till att vältra skattebördan över på andra. James Dickson, moderat riksdagsman visste om detta brev. Han gick en dag när skattefrågan diskuterades upp i talarstolen och sa bland annat, ”*Om det vore möjligt skulle vi sända hela svenska folket till Caux för där blir man ärlig med skattefusk, eller hur finansministern?*” Sträng var nästa talare och han sade: ”*Jag har fått ett brev från en man som varit i Caux och jag har lagt undan det i kassaskåpet*”.

När det gäller fusk på Lundsbergs skola dröjde det länge innan något hände, men en dag träffade jag rektor Henningsson hos Anders och Monica Hassler. Jag berättade för honom om detta och sa att jag skulle vilja komma till Lundsberg och på en morgonbön, i den av min farfar skänkta kyrkan, be skolan om förlåtelse för mitt fusk och även tala om vad det leder till i livet, när man börjar fuska i skolan. Rektorn tyckte det var en bra idé, och vi kom överens om en dag. Jag gick med ganska darrande ben uppför trappan till predikstolen, som

min farbror Peder hade snidat. I och med att jag började tala försvann nervositeten. Det var en fullsatt kyrka och eleverna var tysta. Rektorn tackade mig efteråt, och jag fick delta i en lektion som handlade om bistånd till U-länder. Detta var intressant eftersom jag hade varit i Afrika och Asien.

Jag skrev också ett brev till den jordbrukare som jag hade lurat på telefonräkningarna. Bad om förlåtelse och skickade med 100 kronor. Jag fick ett fint kort från honom, där han förlät mig och sa, att detta stannar mellan dig och mig. Att kunna säga förlåt till någon av de anställda var svårt, men ibland nödvändigt. Jag minns särskilt en gång, när jag bad en av dem som jobbade i ladugården om förlåtelse, för att jag felaktigt anklagat honom. Han förlät mig och sa, att detta var det finaste han varit med om. Jag kan inte se att jag förlorade något i respekt på det.

Höhässjning var ett tungt jobb och jag tror det var sommaren 1962 som det var torrt och väldigt hårt i backen. Det var jobbigt att spetta hål för störrarna. Betalningen var på den tiden omkring en krona per hässja, och för att kompensera sig för att det tog lång tid att få störrarna i backen, hängde de lite mindre gräs på varje hässja. Jag såg det, och tänkte att det vore bättre att de hässjade på timpenning, då kunde de hänga på mycket gräs på hässjan och slippa spetta så mycket. Jag sa till dem, att från och med i morgon så hässjar vi på timpenning. Jag såg att de mulnade lite i ansiktena. Nästa morgon när jag tänkte igenom dagens arbete och sökte Guds ledning, hade jag tanken att vara ärlig om motivet till betalningen per timme. Jag bad om förlåtelse för att jag inte varit helt ärlig dagen innan. Ni kan ju tänka över förslaget och sedan säga vad ni tänker. Efter en stund kom en av dem fram och sa, att vi går med på det om vi kan jobba åtta timmar men får betalt för nio. Jag gick med på detta och arbetet kom i gång i en god anda och säkert kom det upp 50 % mer hö på hässjorna den dagen än dagen innan.

Resan runt Afrika

1966 i januari startade jag en resa tillsammans med två jordbrukare från England och Skottland. Med var också Lennart Sjögren som arbetade heltid med Moralisk upprustning. Hans far, Einar Sjögren, var VD i Sveriges lantbruksförbund (SL). Han var under många år rektor för Ultunas lantbruksskola. Lennart var sedan barnsben insatt i jordbruksfrågor. Han skulle också hjälpa mig med språket, min engelska var inte tillräckligt bra. Vår avsikt med resan var att åka runt Afrika och studera de olika ländernas jordbruk. Men också framhäva att jordbrukets uppgift i världen var att försörja mänskligheten med hälsosam mat. När vi startade från Sverige var det 35 grader kallt och när vi landade på Afrikas jord i Khartoum, huvudstad i Sudan, var det 35 grader varmt. Det blir en differens på 70 grader. Det var en torr värme. Det gick att vänja sig. Jag lärde mig genast att inte dricka annat än kokt vatten. Jag använde kranvattnet en gång när jag borstade tänderna, och det medförde problem med magen dagen efter, dock inte allvarligt. Vi besökte en del människor inom administrationen som var vänner till Edvard Evans från England och David Ogilvy från Skottland, våra följeslagare. Det var fördelen med att resa samman med representanter från den gamla kolonialmakten. En kväll besökte vi Khartoums grannstad Omdurman, mer afrikansk än Khartoum. När vi kom fram till ett stort torg, lyste en jätteskylt upp mörkret på andra sidan med texten Husqvarna. Det värmdes speciellt Lennart som flera år arbetat på Husqvarnafabriken. Vi såg också de stora bevattningsjordbruken som finns där. "Blå Nilen" från Etiopien rinner samman med "Vita Nilen" som kommer från Victoriasjön. Från luften var det stora gröna cirklar i ett i övrigt torrt landskap. Landskapet runt huvudstaden Khartoum var väldigt tufft och lämpade sig inte för jordbruk, men det fanns en del getter som inte hade lätt att finna något att äta. Vår resa fortsatte sedan till Kenya. Där landade vi i Nairobi, en modern stad, men med stora slumområden. Folk som lämnat sina landsbyar levde under mycket fattiga förhållande och försökte finna arbete i staden. Vi fortsatte från Nairobi upp i Rift Valley till en gård som hette

Herr och fru Law

Narrosurra och ägdes av Micháel Law, som Ingalill och jag träffade när vi var i Caux nyåret 1960-61. Michel Law var född i Kenya av engelska föräldrar och kände sig som en kenyan. Han hade tänkt mycket på det tryck det är på de vita jordbrukarna för att avstå mark till den inhemska befolkningen. Han hade utarbetat en plan, där han gav en bit mark till de anställda på gården som ville ha egen jord. Han hade ett stöd från staten för detta projekt. Vi besökte ett sådant litet jordbruk och mannen som ägde det, visade stolt upp sin första skörd av majs, och han insisterade på att han skulle få bjuda på lunch. Han hade slaktat en höna och det var lika med 25 % av besättningen. Han tillagade den och bjöd oss att äta. Vi uppskattade hans gästfrihet och omtanke. Han berättade att han också arbetade på Michel Laws gård vissa timmar i veckan, tills han har byggt ut sin gård med djur, kanske kor, kanske getter vars avkastning kunde ge honom tillräckligt med inkomster. Vi såg också hur mjölkproduktionen gick till på Laws gård. Jag kommer inte ihåg hur många kor han hade, men jag ser en vacker syn inom mig, när jag tänker på hur korna gick i det vackra landskapet och betade. Vid mjölkningen morgon och kväll

togs djuren in i en inhägnad, där de kunde bindas upp medan de mjölkades. All mjölkning skedde för hand. Gården låg väldigt nära ekvatorn, men på en hög höjd så klimatet var behagligt. Solen gick upp klockan 6 varje morgon och ner klockan 6 varje kväll året om.

Nybliven egen företagare berättar

Vi var en grupp som bodde på gården som också tjänade som ett center för Moralisk upprustning. Vi samlades varje morgon för att planera dagen och sökte

då i stillhet Guds ledning. Vi gjorde utflykter till andra gårdar och fann exempel på många välskötta företag. Det var imponerande att se de stora teodlingarna,

Vi studerar theodling

På det viset blev buskarna i stort sett lika höga. Teet levererades efter torkning till fabriker, där det sorterades och förpackades.

Vi såg också stora kaffeodlingar. Även kaffet plockades för hand. Kaffebruket är när den är mogen rödfärgad, och i varje frukt ligger det två kaffebönor. När frukten har torkat, går det lätt med hjälp av enkla maskiner att frigöra bönorna, som sedan läggs i säckar för att levereras till rosterier eller förpackningsplatser. Dessa plantager ägs av européer och ger många arbetstillfällen till den inhemska befolkningen. Det fanns också exempel på att infödda kenyaner startat kaffeodling.

Vi besökte en gård, ägd av en holländare som odlade jordgubbar, vilka han levererade till Convent Garden i London. Jordgubbarna förpackades i askar med ett litet fack för varje jordgubbe, precis som i en chokladask. Jordgubbarna levererades samma dag till flygplatsen i Nairobi och skickades direkt till London. Bären var högst två dagar när de kom fram till marknaden. Vi såg exempel på intensiv mjölkproduktion med svart-vita kor. Speciellt var det en gård som hade en effektiv bevattnings-anläggning. Tack vare den kunde han ta en luzernskörd varje månad, året runt. Luzern är ett bra foder för mjölkproduktion. Mjölkvastningen var hög.

Ibland hade vi en MRA film med oss som vi visade i några byar. Speciellt var det en film som var skriven och spelad av afrikaner och filmad av den svenske fotografen Rickard Tegström. Den hette Frihet och den hade visats för Kenyas

president, Jomo Kenyatta, när han satt i fängelse. Han tyckte mycket om filmen och önskade, att den fanns på swahili som är huvudspråket i Kenya. Det ordnades med en dubbning, och filmen visades runt om i Kenya efter Mau Mau upproret. Vi hade också möten i den byggnad som gjorts i ordning för ändamålet. Det kom många från trakten som lyssnade till vad vi hade att säga, vi som just hade kommit från Europa.

Vi gästade också den andre kenyanske jordbrukaren vi träffat i Caux. Alan Knight, hette han. Hans gård låg i Kitale i norra Kenya. Båda dessa jordbrukare besökte senare Sverige och de medverkade bl.a. på ett möte i Alnarp där utbildningen till lantmästare äger rum. Efter ett par

Grundskola i Dar es Salaam

veckor lämnade Lennart och jag Kenya för ett kort besök i Tanzania. I Dar es Salaam gick vi en dag på en gata, och fick plötsligt höra musik som vi kände igen från en MRA film som heter Livets Höjdpunkt. Ljudet kom från en skola i närheten, och vi gick in och presenterade oss, och rektorn tyckte att detta måste användas på något sätt. Hon samlade hela skolan och Lennart och jag fick berätta om Sverige, och även hur filmen de nyss sett använts i Sverige. En elev frågade oss om, vad som händer med fiskarna när sjöarna fryser. Vi blev varmt avtackade och kunde fortsätta vår promenad. I övrigt minns jag inte så mycket om detta första besök i Tanzania.

Till Zimbabwe kom vi just den tiden när Ian Smith hade övertagit makten i landet. Där återförenades vi med våra engelska vänner. Vi besökte den engelske guvernören som var internerad i sitt eget hem. Vi gjorde utflykter till olika jordbruk, och frapperades av den höga standard det var på jordbruket. Vi besökte en av Ian Smiths närmaste medarbetare på hans gård. Det var många bevattningsanläggningar, fina grödor och skördetröskan var allmänt förekommande. Vi förstod att det var Afrikas kornbod vi kommit till. När jag

tänker på läget i dag, frågar jag mig, hur kunde det gå så snett, från att ha varit kornboden till en situation där många svälter och miljoner har flytt landet?

Från Harare flög vi till Johannesburg i Sydafrika. Ibland vårt värdfolk fanns Philip Vundla, som var ledare för den svarta befolkningen och betraktad av de vita, som Sydafrikas farligaste man. Vi märkte snart av apartheidpolitiken. När vi skulle äta, kunde vi inte äta på samma restaurang, vita och svarta. Vi löste problemet genom att köpa mat i en bar och sedan äta den ute i Guds fria natur alla tillsammans. Det väckte en viss uppmärksamhet, när vi var både svarta och vita i samma bil. Sydafrika var redan på den tiden en välutvecklad nation med bra vägnät och ett jordbruk baserat på traktordrift mestadels på de vitas gårdar. Philip Vundla tog oss runt på landsbygden, och vi besökte en gård som ägdes och sköttes av familjen Roly Kingwill i Karroo. De hade föresatt sig att på sin gård skapa ett exempel på att det går att komma till rätta med landets problem. Han sammanfattade dem i tre områden; 1. Jordeerosion 2. Rasproblemet. 3. Arbetslösheten. Erosionen orsakades till stor del av att Roly hade för många får per ha betesmark. De betade marken för hårt. Först dog det mest eftertraktade gräset och sedan även det mindre smakfulla. Vid regn blev det väldigt lite gräs som kunde stoppa upp vattnet, och ge det en chans att sjunka ner i jorden. Vattnet rann bort och tog med sig delar av det översta jordlagret, och jorden torkade sedan snabbt ut. Roly trodde att Gud kunde ge honom råd, hur han skulle göra, och en morgon när han satt i stillhet och funderade på problemet fick han en klar tanke: *"Minska antalet får med en tredjedel och starta ett bete med fällindelning"*. Gräset hade då en god chans att komma igen, när varje fålla bara betades en gång pr månad. Det dröjde inte länge förrän gräset på betena kom tillbaka, när det blev balans i naturen. Girigheten, i att ha mer får än marken kunde föda, var besegrad. Den lilla bäck som flöt genom gården förde under regnperioden bort mycket vatten som kunde ha använts till bevattning. Roly startade i övre änden av dalgången med att bygga en damm som fångade upp en del av regnvattnet. Sedan byggde han ytterligare dammar nedströms i

bäcken, och han fann att i den sista dammen avsattes knappt något slam i botten på dammen, och han kunde bevattna en del av sin gård. Vid ett tillfälle när han varit överlägsen och vägrat lyssna på de anställda, blev han klar över att han måste be dem om förlåtelse för sin arrogans. Detta var ett svårt beslut, men han gjorde det och fick ett bättre förhållande till sina anställda. Han ordnade också så att de fick bättre bostäder och en skola för alla barnen. I tider av arbetslöshet försökte de ha så många anställda som gården kunde bära.

De startade också ett spinneri och väveri med ullen som råvara. Av skinnet gjorde de fina läderarbeten som såldes på marknaden. Detta gav arbete till många kvinnor i bygden. Roly Kingwills metoder att driva jordbruk väckte uppmärksamhet, då fåren producerade bättre ull, göddjuren växte snabbare och var friskare. Hans system med fällindelning av betena och minskat antal får per ha blev normbildande i den trakten. Detta var ett intressant besök, och att Philip Vundla var med, var revolutionärt. Roly hade en kväll bjudit in den lokale politikern för att träffa Philip och oss. Denne sa, att det Philip hade att säga var märkligt nog riktigt intressant. Philip frågade sig, när kommer den vite mannen att förstå och erkänna att vi svarta också är människor av kött och blod? Denne politiker hade nog aldrig tidigare pratat med en svart man på detta sätt.

Filmen "Promise of the Veld" (grässtäpp) handlar om familjen Kingwill och deras arbete. Det var en trosstärkande och spännande upplevelse vi fick vara med om, och jag tänker med tacksamhet på alla de människor som i det tysta fått svar på det omänskliga apartheidsystemet. Vi besökte Philip Vundlas hem nära East London i sydöstra Sydafrika. En dag besökte vi Lesotho som är en egen stat omgiven av Sydafrika.

På väg hem till Sverige från Sydafrika gjorde vi ett kort besök i Nigeria med dess tropiska klimat, som inte var så lätt att vänja sig vid. Vi var gäster hos Hugh Elliott som bodde utanför Enugo. Han visade oss några intressanta projekt han höll på med för att få bättre risskördar, och även för att få vatten genom djupborrade brunnar. I en by satt vi ett par timmar och pratade om

jordbruksproblem med ortsbefolkningen. Vi tittade på ett norskt jordbruksprojekt, där man prövade mjölkproduktion med europeiska kor. Det såg inte ut att vara så lätt, att få det att fungera väl. Hemresan gick via London, och vi var hemma i Sverige i mitten av mars efter en givande resa.

Lundsbergskonferensen och Hans Oves konfirmation

1967 var det år som vår äldste son Hans Ove skulle konfirmeras. Vi önskade alla att det skulle ske på sommaren. Vid våra besök i Caux och på MRA:s center Villa Alnäs i Stockholm hade vi blivit goda vänner med Luleåbiskopen Bengt Jonzon. Vi frågade, om han ville komma till Trossnäs några veckor på sommaren och läsa med Hans Ove och tre andra pojkar, vilket han gärna ville. Under några veckor hade vi en biskop i huset, och han var en man som alltid, när han kom till frukostbordet, hade något positivt att säga. Det var inte bara ungdomarna som fick kunskap om kristendomen, utan även vi vuxna. Våren 1967 diskuterades mycket om att hålla en internationell konferens för moralisk upprustning någonstans i Norden Jag hade föreslagit, att vi skulle vara på Lundsbergs skola. En dag kom några personer på besök och ville diskutera detta med Lundsberg. Efter en hel del prat frågade en man mig, ” *Tror du att det är Gud som vill att vi skall ha denna konferens på Lundsberg?* ”-”*Ja, det tror jag*”, var mitt svar. Det blev ett enigt beslut att genomföra detta, och som gammal Lundsbergare fick jag uppgiften att ta kontakt med rektor Per Henningsson. Skolan var ledig på sommaren och kökspersonalen kunde tänka sig att ställa upp och laga mat. Vi fick använda elevhemmen till övernattningar.

Vi bestämde också att Bengt Jonzon skulle ha avslutningen på konfirmationen i Lundsbergs skolas kyrka. En kyrka som till stor del skänkts av min farfar, och där min farbror Peder Jensen snidat både altartavlan och predikstolen. När kyrkan invigdes 1931 tackade rektorn officiellt Peder för att han skänkt altartavlan till kyrkan. Nu var det inte vad Peder hade tänkt. Han hade tänkt

begära 10 000 kronor för den. Men i ett brev till skolan skrev han: *”Det är saligare att giva än att taga betalt, så jag skänker allt till skolan”*.

Konferensen fick många deltagare och NWT hade ett stort reportage om den. Bland de inbjudna gästerna märktes Mahatma Gandhis sonson Rajmohan Gandhi. Han höll den 26 juni 1967 ett anförande betitlat *”Vad Asien och Indien väntar sig av Norden.”* Han berättade, att han tre dagar tidigare intervjuats av en svensk journalist, som frågat vad han tänkte om det svenska folkets synder. Han svarade inte på frågan, då han inte hade någon intim kunskap om det. *”Men jag är mycket väl förtrogen med det indiska folkets synder. Och alldeles särskilt med en indiers synder. Men jag är övertygad om Sveriges bestämmelse. Norden har visat världen vad befolkningen i en del av världen kan göra för sig själva. Nu kan ni visa vad människor i en del av världen kan göra för dem som befinner sig i en annan del av världen. Asien behöver er. Afrika behöver er. Hjälp oss. Jag menar inte bara med pengar. Ni har redan gett mycket. Kanske borde ni ge mer. Vi skall med tacksamhet ta emot det. Men vi har en oerhörd förmåga att ta emot och konsumera den hjälp som ges. Det är som en djup, djup brunn och man kan hålla och hålla i den och den blir aldrig full. Vi kan konsumera all rikedom i Norden, Europa, Sovjetunionen och Amerika och ändå förbli fattiga. Så vi behöver något mera. Vad vi behöver är ABC-grundsatserna för hur man lever. Jag har mött många människor i Norden, som är villiga att komma till Indien och lära oss ABCD- hur man läser och skriver. Det behöver vi. Men ännu mer behöver vi lära oss livets ABC: hur man skall leva i ett hem, som man och hustru, som föräldrar och barn, hur man lever i riksdagen, på en gård, i en fabrik. Om ni kan lära oss det, kommer vi också att lära oss hur vi själva kan skapa och producera. Vi behöver också förändra våra stenhjärtan till hjärtan av kött och blod. Många av oss bryr sig inte alls om vårt land. Vi bryr oss bara om oss själva.”*

Rajmohan berättade också om en familj, där husfadern hade bett honom ta hand om hans åtta barn. Efter moget övervägande erbjöd han sig att ta hand om tre av

barnen. Dessa förändrades drastiskt, och en 13-årig flicka skrev hem till sina föräldrar, och bad om förlåtelse för att hon stulit mat från dem, att hon hade ljugit för dem, slagits med sina syskon och använt fula ord. *Kan du förlåta mig pappa?* Hon skrev också att hon tyckte att pappan behövde bli annorlunda. *Du har sagt hur illa människorna som tillhör högre kaster behandlar oss, men pappa, du behandlar själv människorna i din kast ännu värre.* 110 människor arbetade tillsammans med honom i Panchgani. När fadern fick detta brev, blev han rasande och rev sönder det. En vecka senare kom ett nytt brev. *Pappa har du blivit annorlunda? Låt oss höra, låt oss veta hur många människor du har förändrat.* Den här gången visade mannen brevet för sin fru och bad henne om ett gott råd vad han skulle göra. Hon svarade: *"Du vet att vad din dotter skriver är sant."* Fadern beslöt sig för att göra något åt saken. Han tog sin cykel och åkte till de anställda, som alla var kastlösa liksom han själv, men han var förman för dem. Han hälsade dem med, *"Ram, Ram"* på indiskt vis. Detta var något nytt. Tidigare hade han alltid väntat att de skulle säga *"Ram Ram"* (god morgon) till honom, och sedan sa han *"Ram, Ram"* om han var på humör att göra det. De anställda blev förvånade, och denna enkla handling medförde att det blev ett bättre förhållande mellan mannen och de anställda, men också mellan de anställda.

Rajmohan berättade den här historien och några andra, därför att människor från Norden och Europa har haft en mycket stor del i att träna och förändra dessa människor. *"Om fler människor i Skandinavien kunde åta sig detta arbete, skulle vi verkligen kunna börja ge ett gammalt land som Indien ett nytt ansikte"*, sade Rajmohan.

Familjen utanför Lundsbergs kyrka 1967

Konfirmationen i kyrkan blev mycket högtidlig, och min familj hade inbjudit släktingar och vänner till en måltid på elevhemmet Björke. Bl.a. var Peder Jensen med, och han kunde se, att altartavlan och predikstolen han snidat var i gott skick.

Asia Plateau Panchgani Indien

Ett resultat av konferensen var, att ett tiotal svenskar beslutade sig för att anamma Rajmohans inbjudan att åka till Indien. En av dem var jag. När centrumet för Moralisk upprustning, som börjat byggas i Panchgani, skulle invigas i januari 1968, var jag en av 12 jordbrukare från olika delar av världen som kom dit.

Vi landade på Mombays flygplats, och när vi steg ur planet möttes vi av en obeskrivbar doft. Det var en blandad doft från människors och djurs gemensamma leverne på en relativt liten yta. Avloppssystem fanns det inte mycket av. En del av "gatan" fick tjänstgöra som avlopp. Monsunregnen sköljde säkert bort mycket avfall när dess vatten kom forsande längs gatorna. Men det fanns också stadsdelar med fina hus och gator. Vi åkte bil upp till Panchgani, vars namn betyder de fem plåtåren och ligger på 1500 m höjd. Det var en spännande färd mot sydost, 25 mil. Vi såg ett jordbrukslandskap, där bönderna bodde i byar, och hade sina små fält utspridda på många ställen runt byn. Varje gång bilen stannade, kom det massor av barn springande, och de flesta hade något de ville sälja, men en del bara tiggde. Jag fick lära mig att barn och handikappade utnyttjades av smarta affärsmän för att tigga, och att det de tiggde ihop togs om hand av dessa affärsmän. Det blev inte mycket de handikappade fick. Efter fem timmars bilresa kom vi fram till centret som kallas Asia Plateau. Hela bygget var inte färdigt, men det fanns byggnader som gav oss sovrum, konferenslokaler, kök och matsal. En lokal för film och skådespel med plats för 400 personer planerades. Det förbereddes även byggande av flera bostäder. I framtiden räknar man med att kunna ta emot 650 personer. Vi

svenskar hade bidragit med 145 000 svenska kronor till byggandet. Bidrag hade mottagits från 16 500 personer runt om i världen.

Invigningen ägde rum den 21 januari 1968. Centret är byggt alldeles under krönet till en av plåtåerna, med en underbar utsikt över Krishnadalen och höjderna på dess andra sida. Arbetet på den fortsatta utbyggnaden var i full gång. Invigningen ägde rum under en stor tältduk utanför centret. Det fanns ingen sal som var stor nog att rymma alla gästerna. Till konferensen som följde på invigningen kom människor från 24 länder. På öppningsdagen kom bönder från de kringliggande byarna i stora skaror för att se, vad för slags folk det var som slagit sig ner på Asia Plateau i Panchgani. Många var misstänksamma och trodde att det var imperialister som ville ha ut något av det indiska folket. När de hörde att européer genom Moralisk upprustning lärt sig att se och erkänna sina egna fel, blev de märkbart intresserade. De fick höra en schweizisk byggmästare berätta, hur hyrorna i de hus han byggt låg 20 % under de normala hyrorna. Detta på grund av att han i första hand byggde för människors behov, och inte för sin egen profit och att detta medfört en mycket stark expansion av hans företag. De hörde arbetsgivare som blivit ärliga, om skattefusk, och hur man och hustru genom ärlighet funnit ny gemenskap och tillit till varandra. Arbetare berättade hur de tagit ansvar för sina länder, från att ha varit anstiftare av illegala strejker, som kostat deras länder stora summor. När de sedan såg hur vi levde samman på Asia Plateau, började de förstå att centret byggdes för att ge något till Indien och världen. Ett centrum för en Moralisk upprustning, individuellt och globalt. Jag var mycket tillsammans med en mjölkbonde från Canada, John Bocock, och vi besökte många bönder i närheten av centret. Vi berättade om jordbruket i våra länder och om att lyssna till den inre rösten, som Mahattma Gandhi praktiserade. Vid ett tillfälle var det en bonde, som vi träffat några gånger, som sa att han hade tänkt på den lilla gård han och hans syskon skulle ärva. Han hade fått en ganska bra utbildning, men det hade inte alla hans syskon. Tanken var att han och de andra, som fått en utbildning, skulle avstå från att

ärva gården. Det var en revolutionär tanke om den praktiserades, och det skulle betyda mycket för Indien som har problem med att bruksenheter blir allt mindre på grund av uppdelningen vid arv. En annan indisk bonde kom och inbjöd oss att besöka några landsbyar. Vi åkte länge på småvägar och undrade vart han förde oss. Till slut stannade han i en by. Det såg tomt och öde ut, men efter en stund kom det människor och hälsade oss välkomna. Vi berättade om våra länders jordbruk och om vad som hände på Asia Plateau, också om att lyssna till den inre rösten. Vår ledare förde oss till fler byar innan vi återvände till Centret. Vi blev bjudna på mat och dryck serverat på engångstallrikar gjorda av bananblad. Även muggen var gjord av bananblad.

Det var en händelserik dag, där vi fick se hur den fattiga delen av Indiens folk levde. De flesta hade mat för dagen som de själva odlade. Många hade en eller två kor eller vattenbufflar som gav dem mjölk. Många hade några getter och höns. Det var inte mycket de kunde sälja från sina små fält, men generositet fanns mitt i all fattigdom. Det var inte många som talade engelska, utan vi fick ha en tolk som översatte från deras språk "marati" till engelska. Delstaten hette Maharashtra och hade då ca 40 miljoner invånare. Staten var uppdelad i distrikt där det fanns mellan 500 och 1000 byar i varje distrikt.

Varje by hade 1000 till 3000 invånare. Förutom jordbrukare fanns en och annan affärsman och en del lärare. Skolor fanns i allmänhet i byarna. De jordbrukare som grävt brunnar eller byggt dammar, kunde med hjälp av bevattning ta två till tre skördar om året. De övriga fick bara en skörd under monsuntiden. De enda redskap de hade var en träplog, samt enkla harvar gjorda av trä, som drogs av två oxar. Allt annat arbete utfördes för hand, ofta av kvinnorna.

När vi var där, var det skördetid och vi såg hur bönderna använde skäran, hur man buntade säden och bar den många gånger på huvudet till tröskplatsen, ibland med hjälp av en oxkärra. Tröskplatsen utgjordes av en rundel av väl stampad lera, och där breddes säden ut. Mitt i rundeln fanns en påle vid vilken oxen tjudrades. Denne fick sedan gå runt, runt i säden tills all kärna var

urtröskad. Därefter togs halmen bort och med vindens hjälp rensades agnarna bort från riset eller vetet.

Under skördetiden bodde någon vid tröskplatsen under ett solskydd av halm. Resten av året bodde de i enkla bostäder i byarna, och varje bonde kunde ha åkerlappar på många olika ställen.

En jordbrukare vi träffade sade, att bönder i Indien är ett stolt folk som inte vill ha hjälp av västern i form av ris och vete, men kom och visa oss hur vi skall kunna höja vår produktion från våra fält, så att vi kan få en bättre tillvaro. Han använde sig av japanska metoder för att odla ris, där plantorna planteras ut, i stället för att endast så frön. Han använde konstgödsel, som han blandade med kogödseln. I allmänhet ansågs det att konstgödseln i det långa loppet förstörde balansen i jorden.

Vi jordbrukare som var på besök på Asia Plateau fick höra och se mycket. Vi sammanställde våra erfarenheter i en sketch. Den tog upp att man blandade vatten i mjölken, avunden, maktkampen och korruptionen. Sketchen försökte även ge svar på dessa problem. Vi spelade den några gånger på de möten som anordnades för gäster som dagligen kom till centret från när och fjärran. Vi hoppades att sketchen skulle leva vidare, och eftersom vi visste att många av oss snart skulle lämna Indien, beslöt vi att träna upp de människor som städade, och de som arbetade i trädgården, att överta våra roller. Det gick mycket bättre än vi hade trott. När vi lämnade Indien, kunde de spela mycket bättre än vi. Deras deltagande hjälpte dem också att "se sig själva" med nya ögon. En av dem berättade överlycklig att han varit ärlig mot sin fru, om hur stor del av hans inkomst som hade gått till sprit. Han beslöt sig för att sluta dricka. Några dagar senare berättade han, att han börjat lyssna till sin fru och funnit, att hon hade många bra synpunkter. De hade båda beslutat att finna fram till **vad som är rätt** i stället för **vem som har rätt**. Därigenom hade de funnit en väg till enighet i familjen.

Så förflöt dagarna med besök i många byar och mycket arbete på Asia Plateau med den fortsatta utbyggnaden, tills jag den nionde mars fick ett telegram från min fru Ingalill. Där det kort och gott stod: "Main house burnt down. All are well", undertecknat av Ingalill och Lennart. Lennart är en god vän, som hade åkt från Stockholm till Ingalill för att hjälpa henne i denna katastrofala situation. Märkligt nog var jag inte särskilt chockad, ingen hade ju kommit till skada. Det var många runt Panchgani som mist sina hem i en jordbävning. Jag var inte den ende. Innan jag åkte hem, fick jag tanken att vi i Sverige och Norden skulle samla in 350 000 svenska kronor till Asia Plateaus fortsatta utbyggnad. Vi lyckades samla in den summan. Jag fick några vänner att ge 25 000 kronor var. Många runt om i Sverige deltog i insamlandet genom att ordna aktioner och basarer m.m. Några affärsmän gav stora gåvor och andra hade testamenterat stora summor. Vi sålde också förmånen att få ha sitt namn på en av stolarna i teaterlokalen i Asia Plateau för 5000 kronor styck. Det var ett stort intresse och stor generositet, från så många, som gjorde att vi kunde sända i väg så mycket pengar.

Branden och vårt nya hus

Värmepannan stod kvar

Min första tanke när det gällde vårt hus på Trossnäs var, att nu kan vi bygga ett nytt hus och få det precis som vi vill och behöver. Gud hade också sänt en man från försäkringsbolaget dagarna innan jag for till Indien. Han konstaterade att jag hade stora huset alldeles för lågt försäkrat, så jag ändrade försäkringen till en fullvärdesförsäkring. Min mor hade

flyttat till en stor lägenhet på Drottninggatan i Karlstad två veckor före branden och tagit med sig det mesta av sina tillhörigheter. Nu skulle Ingalill, jag och barnen bo i detta stora hus med aderton rum och två kök att möblera. Kanske Gud hade ett finger med i spelet. Han fixade så att mamma flyttade i tid innan branden, han fixade så att den starka vind, som rådde dagen innan, mojnade så elden inte spred sig till grannfastigheten. Detta hus värmdes också upp från pannan i stora huset, och det märkliga var att pannan och pannrummet kunde räddas. Uppvärmningen av flygelbyggnaden kunde fortfarande ske från stora huset. En annan märklig sak var, att den timmerstock som delvis varit inmurad i skorstenen var kvar efter branden. Där kunde brandchefen konstatera, att lågan från oljebrännaren i pannan hade varit riktad rakt mot denna stock som ingen visste om. Elden hade gröpt ur stocken och så småningom kommit igenom och tänt eld på spånet i trossbotten i det angränsande rummet.

Brandkåren var snabbt på plats och hade ett tag elden under kontroll, men då tog det slut på vattnet. Det visade sig att brandkåren hade tagit vatten från den damm vi har på gården, men när de slog hål på isen gjordes det endast på den övre isen. Det var dubbla lager av is med vatten i mellan. Under tiden de fick detta klart för sig och även få hål på den undre isen, flammade elden upp och spred sig snabbt i det torra timrade huset. Dagen efter branden blåste det kraftigt igen. En tid senare fick jag veta, att "Trossnäsmora" som hon kallades för, dottern till Jonas Andersson, tidigare ägare av Trossnäs, hade avlidit just den dagen när Trossnäs brann. Hon hade ett fotografi av huset på sitt nattduksbord bredvid sängen. Hon behövde inte få reda på vad som hänt med hennes kära Trossnäs. Alla dessa händelser kan inte bara vara slumpens skördar, utan jag vill tro och tror att Gud hade detta skådespel i sin hand.

Eftersom jag befann mig i Indien, fick Ingalill ta ansvar för hur hon skulle lösa boendet för sig och barnen. Första natten bodde de hos min mor i Karlstad, och att få se alla gamla möbler och tavlor, som tidigare prytt mors våning på Trossnäs, mildrade chocken för dem.

Grannfrun hade tanken att hon skulle hämta barnen från skolan, så de slapp att bli chockade, när de steg av skolbussen. Hans Ove berättade, att han inte glömmer det tjut som Tomas skrek ut, när han fick se huset i lågor. För mig tog det någon dag att ordna flygbiljett med mera och komma hem. När jag kom hem, mötte mig en syn som ofta dyker upp på näthinnan. När jag körde allén upp till gården, fick jag se två stora skorstenar som pekade mot skyn, och på dem satt

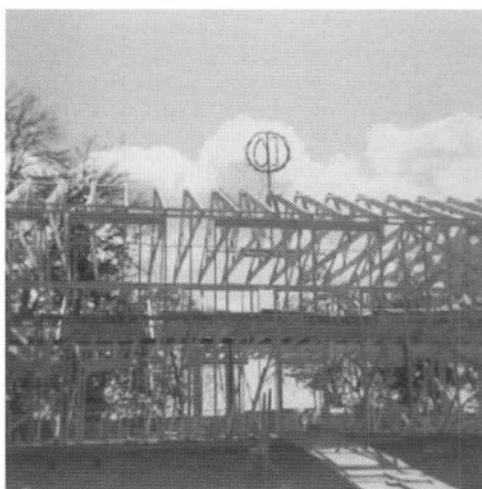
Familjen i nybygget 1969

flera kakelugnar fortfarande fast, resten var i stort sett en askhög. Familjen hade flyttat till Bertil och Gerd Hagberg på Höglunda, där vi fick använda ett par rum, tills vi fann en egen bostad. På Höglunda fanns ett hus som hette Rosenlund. Där fanns en tom lägenhet, som vi kunde få hyra. När vi familjen, var där och tittade, hittade fyra- årige Niels en plats som han ville ha, och han kallade den för sin lilla vrå. Det bidrog till att vi bestämde oss för att flytta in där. Vi bodde där i ett år medan vi planerade det nya huset på Trossnäs. Vi hade en arkitekt, Tore Edsjö, som gjorde två förslag, och vi fastnade för ett av dem. Han kunde inte fullfölja arkitektarbetet, utan det övertogs av min kusin, Christian Wendel, som var arkitekt i Karlstad. Det tog nästan ett år innan vi kunde börja bygga. Vi gav uppdraget åt byggmästare Arthur Haage. Innan dess hade vi gjort upp med försäkringsbolaget, men det var inte så enkelt som det verkade, när vi tog försäkringen. Det var visserligen en fullvärdesförsäkring och bolaget var berett att bygga ett likadant hus som det gamla, men vi ville inte ha ett så stort hus. Ville vi bygga något annat, så kunde bolaget bara ge oss det så kallade ekonomiska värdet, och det var ca 40 % lägre, än vad det skulle kosta att bygga ett likadant hus. Jag hävdade att det nya huset var ett liknande hus. Det var lika

långt som det gamla, men fem meter smalare. Det hade samma slags tak och det skulle bli mycket billigare än att bygga ett likadant hus. Efter åtskilliga förhandlingar kom vi överens om en summa, och det visade sig när bygget var klart, att det precis räckte till alla kostnaderna. Även denna gång gick en tacksamhetens tanke till Gud Fader, men också till byggmästare Haage, som visste förutsättningarna för bygget och lyckades hålla det hela inom ramen. Branden skedde när Haage och hans medhjälpare byggde om ladugården till svinhus.

Byggmästare Haage var erfaren. Bygget var hans sista innan pensioneringen.

Under året vi bodde på Höglunda, flyttade vår rättare Philip Åkesson. Han hade

skaffat sig en egen gård i Svanskog.

Det gjorde, att vi kunde flytta in i

flygeln och följa bygget på nära håll.

Niels 5 år, var mycket ivrig att vara

med och hjälpa snickarna, och han

fick lära sig att spika och såga. Vi

byggde källare under hela huset, och

det visade sig att vi då kom ner till

berget. Huset är byggt på hälleberget

och inte på lösan sand. Vi fick spränga

en del för att få fall på avloppet. Vi isolerade huset väl, lite mer än normerna

föreskrev, och efter mycken debatt bestämde vi oss för att värma huset med

direktel. I dag, nästan 40 år senare, har detta blivit ett dyrt sätt att värma hus. Nu

värms nästan alla husen på gården från en central panna som kan eldas med

avfall från Löfbergs lila eller med spannmål.

Bygget fortlöpte väl och i februari 1970 kunde vi flytta in i vårt nya hem och vi

fick hjälp från många håll. Ethel Andersson från Kristinehamn hjälpte oss att

skaffa passande gardiner och mattor till de båda stora rummen på nedre botten,

och hon hjälpte även till med färgsättningen. En dam från Örebro kom och hjälpte till att sy gardinerna.

Den dagen det brann, var Ingalill på möbelreoveringskurs i Karlstad. Ledaren för kursen talade senare om, att han visste att det fanns några fina bord och många så kallade Värmlandsstolar på en lagervind i Säffle. Vi for dit och fann precis vad vi behövde till vår matsal till ett billigt pris. Vi fann också passande stolar för gillesstugan i källaren.

Några saker hade räddats ur det brinnande huset, bland annat Ingalills piano. Eftersom hon älskade att spela, och hon gjorde det efter gehör, var hon tacksam att det räddades. Många hade hjälpt till att få ut tavlor och möbler, och det var spännande att gå till magasinet, där allt förvarades för att se vad som räddats. Särskilt glada var vi, när vi fann de flesta av farmor Augustas tavlor och även våra sängkammarsängar. De var ett arv efter morfar och mormor. En 1700-tals byrå från Ingalills föräldrar räddades också. Tio stycken 1600-tals stolar, som kommer från mormors släkt, hade mamma tagit med sig.

En tavla målad av farmor föreställde min far som 12- åring sittande på trappan på Nicklasdam saknades. Ingalill hade köpt den av farbror Olavs fru Inga. Hon hade gett 400 kronor för den och undrade om jag tyckte det var för dyrt. Det tyckte jag inte, och när min morbror Björn, som var inredningsråd, lite senare kom på besök sa han: "*Bara ramen är värd mer än 400*". Vi hittade inte tavlan efter branden och trodde den var uppbränd. Men en dag när Ingalill ännu en gång gick till magasinet, såg hon något som låg på golvet under en säng. Hon drog fram det, och det visade sig vara den tavlan. Oj, vad glad hon blev.

Kan vi försörja mänskligheten

Huset blev klart strax innan den jordbrukskonferens jag hade planerat med hjälp av en del bönder i trakten. Vi hade gäster från både England och Frankrike och själva konferensen var på Lilleruds lantbruksskola. Titeln var "Kan vi försörja mänskligheten" och huvudtalare var Odd Gullbrandsen från Uppsala och

Philippe Schweisgut, ordförande i styrelsen för Frankrikes största jordbrukstidning La France Agricole. De franska och engelska anförandena översattes av tolkar. Efter konferensen sammanställde jag vad som sagts i en skrift som just hette ”Kan vi försörja mänskligheten”. Jag fick hjälp av Karlstads mejeri med tryckningen. Tyvärr, har jag ingen skrift kvar. Att vi kan försörja mänskligheten var de flesta klara över. Det var tyska och franska forskare som på den tiden sa, att jorden kan försörja tio till tolv miljarder människor.

En annan gång inbjöd Ingalill och jag ledarna för jordbrukets ekonomiska föreningar till en middag. Jag hade haft tanken att jag skulle skaffa två små häften som hette ”Hur man lyssnar” och ”Hur man blir annorlunda”. De utgjorde en beskrivning av vad Moralisk upprustnings budskap är, och jag placerade dem vid sidan av tallriken när vi dukade. De mottogs utan kommentarer, och jag vet inte om de gjorde någon nytta, men jag tror inte de var till skada heller. Jag blev i alla fall omvald år efter år som förtroendevald revisor i Lantmännen, Värmlands skogsägare, (efter Vänerskogskonkursen) och i Wermlands hypoteksförening. Jag var styrelseledamot i Karlstads mejeriförening tills det blev sammanslagning till Värmlands Mejeriförening och senare Milko.

TIONDE KAPITLET

Mjolkproduktionen 1963 till 2002

Höbärgning och ladugårdsarbete var slitsamma jobb. Skulle vi ha mjolkproduktionen kvar? Lönsamheten var inte bra. Både Ingalill och jag bad Gud om vägledning vad vi skulle göra. Den tanken som kom var: *”Många mjolkproducenter lägger ner sin produktion nu, men svenska folket vill dricka mjölk även i framtiden. Bygg en ny billig ladugård för 100 kor”*. En annan tanke som varit vägledande är: *”att jordbrukarens uppgift är att försörja mänskligheten*

med mat." Vi funderade på detta och beslöt att gå till verket och bygga en ny ladugård.

Det första vi gjorde var att kontakta agronom Bertil Lilliehöök. Det var han som introducerade ett amerikanskt system för ladugårdar, där korna går lösa i en inhägnad och har en oisolerad hall med en halmbädd där de kan gå in och sova och få skydd från vind och regn. Dessutom bygger man ett litet separat mjölkstall. Det fanns en sådan ladugård i Östergötland och vi for dit och tittade

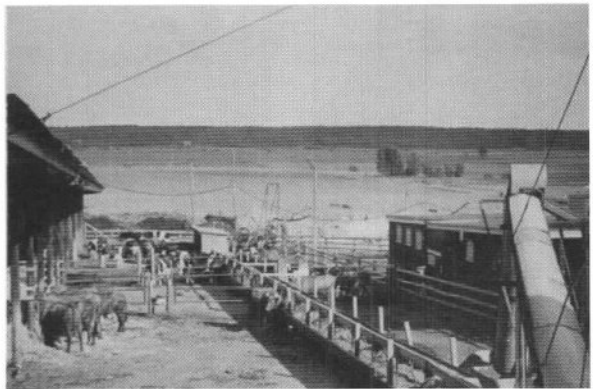
på den. Vi fann, att detta verkligen var ett billigt sätt att bygga ladugård nu när mjölkning i mjölkgrup med fiskbensstall hade slagit väl ut. Vi bestämde oss att gå vidare och Bertil

Världens högsta träsilos

Lilliehöök hjälpte oss att få en arkitekt som kunde rita en lösdriftsladugård för ca 100 kor. Vi ville ersätta höet med ensilage och byggde för det ändamålet två träsilos som var 18 m höga och 9 m i diameter och som rymde ett års

förbrukning. Vi tänkte inte ha korna på bete under sommaren. Ligghallen bestod av gamla telegraf eller elstolpar både som stolpar och takbjälkar. Taket reglades med plank och täcktes med aluminiumplåt. Hallen hade tre

Kornas ätplats och mjölkningshuset

väggar och var helt öppen mot söder. På södra sidan byggdes foderbordet och en mindre isolerad byggnad för mjölkning och för kalvar.

För att bidra till finansieringen av bygget sålde jag 35 hektar skogsmark. Det var ett skifte som låg skilt från vår skogsmark. Det fanns en jordbrukare, David Jonsson som gärna ville ha den skogen, eftersom den gränsade intill hans marker. Vi gjorde upp och det blev ett bra tillskott till kassan. Jag sålde även två arbetarbostäder till dem som bodde där och slapp underhållet av dessa hus. En del pengar fick vi låna i banken.

Nils Jansson hette den ena köparen av bostäderna och han arbetade i ladugården. När han höll på att renovera huset, hade vi en dag besök av en rysk delegation som ville titta på gården. Vi gjorde också ett besök med dem hos Jansson. En av ryssarna hade en intressant kommentar när han förstod att Jansson själv ägde huset. Han sa *"När man arbetar åt sig själv blir man inte trött"*.

När jag tänkte på vem som skulle bygga ladugården, kom jag att tänka på en byggmästare som tidigare byggt om spannmålstorken på gården. Han hette Carl Erik Nilson och bodde i Edsvalla. Jag ringde honom och det visade sig att han var ledig och gärna åtog sig bygget. Detta var någon månad innan själva bygget kunde starta. Dagen efter vi hade talats vid, kom byggmästaren till mig och sade, att han fått ett jobb där han kunde starta med en gång. Han ville inte gärna gå arbetslös, så undrade han om det inte fanns något annat snickarjobb på gården, under tiden vi väntade på att börja med ladugården. Det fanns det. Vi behövde lägga nytt tak på en bostad, och de fick i uppgift att göra det. Men hade jag inte ringt just den dagen, hade jag inte fått denne byggmästare. Det stärkte min tro att vi var på rätt väg. Bygget gick bra, även om jag var lite irriterad på alla kafferaster de tog sig. Men när jag en dag gick till dem under kafferasten, fann jag, att de under tiden de drack, planerade vad och hur de skulle göra de två följande timmarna och att den tiden på det viset var väl använd både som lite vila och planering.

I oktober 1963 stod ladugården färdig och vi skulle flytta djuren från den gamla ladugården. Pressfotografer var på plats och fick många fina foton av djur som

sprang upp på jordhögar från bygget och det var djur överallt. Så småningom lugnade de ner sig och vi lyckades fösa in dem i den nya ligghallen. Den hade försetts med en rejäl halmbädd och snart fann de vägen till foderbordet. Djuren gick här året runt. Det var bara sinkorna som fick gå på bete under sommaren. Sintiden är veckorna före kalvningen, då producerar kon ingen mjölk utan har en

Kornas ligghall

viloperiod på 4 till 6 veckor. Nästa utmaning var att få in korna i fällan utanför mjölkkrummet och sedan in till själva mjölkavdelningen. Fem kor fick plats på varje sida av den grop som mjölkaren befann sig i. Mitt i gropen fanns en ställnig, där de fem mjölkningsaggregaten hängde. Framför mulen hade varje ko en behållare som fylldes med den mängd kraftfoder kon skulle ha. Mjölken transporterades i rostfria rör till en stor mjölk tank som ersatt alla dessa 50 liters flaskor. I tanken fanns ett kylaggregat som kylde ner mjölken till rätt temperatur.

Vi var först i Värmland med att ha tank, och mejeriet ordnade hämtningen genom att sätta en tank på lastbilen och pumpa över mjölken dit. Det fanns också plats för 50 liters flaskor från andra producenter. Det var också en rationalisering, att mejeriet bara behövde hämta mjölken varannan dag, då den blev nerkyld till ca 8 grader i tanken. Det tog några dagar innan korna lärde sig rutinerna, men det fungerade efter en tid bra. Vår målsättning var att bygga en billig ladugård. Därför hårdgjorde vi utrymmena korna gick på med asfalt som var billigare än betong. Snålheten bedrar vissheten heter det.

Det visade sig att asfalten inte tålde pressvattnet från ensilagesilorna och inte heller urinen från korna. Den gick sönder och vi prövade med andra sammansättningar på asfalten, men det var inget som fungerade. Det fanns inget annat att göra än lägga betong på alla de ytor korna gick på, utom i ligghallen där det var en ströbädd av ibland halm, ibland kutterspån.

Efter några år gjorde vi om ligghallen och försåg den med liggbås för korna. I liggbåsen lade vi sand för korna att ligga på. Utanför liggbåsen göt vi betonggolv, som kunde skrapas med samma traktor som vi skrapade övriga utrymmen.

För att få korna dräktiga valde vi att ha tjurar gående bland korna. Det gällde att ha snälla tjurar och ha respekt för dem. Vi hade två otäcka olyckor. En av arbetarna, Margareta

Nordin, blev ganska illa stångad i bröstet och blev handikappad. Jag stångades en gång i låret när jag stod och kliade tjuren på huvudet när han stod och åt. Tjuren gjorde en svepande rörelse med huvudet och hornet gick in i låret. Jag kastades upp i skruven som matade ut ensilaget. Jag skrapade ena benet kraftigt och fick åka till akuten. Där blev jag omplåstrad, men fick inga men av skadan. Annars skötte tjurarna sig bra och de upptäckte när kossorna var brunstiga och dräktighetsprocenten var skaplig.

Att få foder till korna var inte längre så mycket manuellt arbete. Det var slut på höhässjningen och inkörningen av höet. Nu gällde det att fylla de två trätornen med gräs-klöver. Vi skördade gräset med så kallad slätterhack som dels skar av gräset, dels hackade det i korta bitar och sedan blåste upp det i en efterföljande vagn. När den var full, hämtades den av en annan traktor som samtidigt hade med en tom vagn. Den fyllda vagnen kördes hem till silon och tippades i ett så

kallat avlastarbord som var försett med en skrapmatta i botten och som förde gräset fram till en elevator. Den var av typ "Sparman" som förde upp gräset till toppen av silon. Hastigheten på skrapmattan kunde varieras. I silon fanns en fördelare som fördelade gräset till hela silons yta. Den svaga punkten var de kedjor i "Sparmanelevatoren" som drog upp fodret. De gick ofta av och det kunde bli riktigt besvärligt om det inte upptäcktes i tid. Våra barn byttes av ibland och passade det hela. Var det något som hände, så visste de vilken knapp de skulle trycka på för att få det att stanna. Sedan gällde det att få dit Nisse som var reparatör och kunde fixa det mesta. Det fick inte ta för lång tid, då det stoppade allt skördearbete. Hur som helst, lyckades vi fylla silosarna varje år och korna åt fodret med välbehag. När man lägger in gräset direkt det är skördat, blir det mycket pressvatten och därför var rekommendationen att förtorka gräset ner till en vattenhalt av ca 70 %. Vi tyckte det var omständligt, eftersom det krävde en extra körning. Vi gjorde som vi alltid har gjort.

1971 hade vi lagt in den första skörden som det året var särskilt blöt. Inläggningen hade gått fort. Morgonen efter att inläggningen var avslutad skulle Nisse gå upp på silons topp och laga något, men just den morgonen fick han ryggskott så han kunde inte gå upp. Tur var det, för en stund senare hördes några kraftiga smällar. Det visade sig att några av järnbanden som gick runt silon och höll ihop den, hade brustit. Ensilage började välla ut från silon och efter en stund välte hela silon mot logen där spannmålstorken var. En lagringsficka för spannmål förstördes och även hörnet på byggnaden.

Hans Ove och jag hade varit i England och vi kom hem samma dag som detta hände. Niels kom springande och sa: "*Pappa, pappa silon har rasat*". Han såg så glad ut, så vi fattade inte riktigt vad som hänt. Det visade sig att han var glad för att han var den förste som talade om det för oss. *Gud, varför händer detta?* Vi kom fram till att detta år var det för mycket vatten i gräset, och trycket i silon blev högre än järnbanden tålde. Vi fann att banden inte var riktigt jämnt spända, och det gjorde att de som var mest spända fick ta en för stor del av trycket.

Kanske var det ändå en gudagiven tanke att vi skulle ha förtorkat gräset. Senare år har vi gjort det. Men nu var frågan, kunde vi rädda den nybärgade skörden? Vad skulle vi göra med den kommande andra grässkörden? Utanför den gamla ladugården fanns en betongplatta där gödseln från den gamla ladugården hade förvarats. Kanske kunde vi lägga gräset där och packa det, men hur skulle vi flytta gräset? Byggmästare Haage, som hade byggt vårt hus ringde, och han undrade om jag tänkt på att fråga de som arrenderade vår grusgrop, om de kunde komma med sin stora lasttraktor och flytta det. Bra idé, tänkte jag, och vi fick hjälp. På ett par dagar hade den flyttat allt gräset till betongplattan, och vi kunde täcka det med plast och ovanpå den; sand. Silon låg som en stor trumma, och var så stor att det gick att köra in i den med lastaren.

Nästa problem var, vad skulle vi göra med den trasiga spannmålssilon, och var skulle vi placera nästa grässkörd? Byggmästare Arthur Haage visste på råd och med sina byggnadsarbetare, bröderna Fredholm fixades det. Eftersom den andra grässkörden kom före spannmålsskörden, måste det problemet lösas först. En natt hade jag en dröm, där jag drömde att en maskinfirma i Hälsingborg hade en hetluftstork för gräs i sin ägo. Köparen hade backat ur affären, och köpet hade gått tillbaka till firman. Jag hade sett en sådan maskin i Danmark en gång, men hade tyckt att den var för komplicerad. Men jag tänkte att jag skall ta och kolla om denna min dröm var sann. Jag ringde upp firman och det visade sig att det var precis som jag drömt. Jag tog detta som ett tecken från Gud och köpte maskinen, en Thaarup hetluftstork som drevs med eldningsolja. Med facit i hand kan jag säga, att alla drömmar inte behöver vara tecken från Gud, även om de är sanna. För vi fick mycket bekymmer de åren vi använde denna metod.

Först gällde det att ställa i ordning en plats att förvara det torkade gräset. Här kom virket från silostornen till god användning. Med hjälp av det och bröderna Fredholm lyckades vi ställa i ordning en lagerplats i logen intill spannmålstorken. Vi fick också gjuta ett golv. Det blev färdigt i tid, och vi hann även åka till Thaarupsfabriken i Danmark, för att lära oss hur maskinen

fungerade. Tomas, som då var 14 år, var med på resan. När skörden startade kom en montör från fabriken och hjälpte oss i gång. Den långa Sparmantransportören behövdes inte, utan gräset gick direkt från avlastarbordet in i torktrumman som värmdes upp av en kraftig oljebrännare. Gräset passerade sedan en press som gjorde briketter av det. Dessa transporterades in till lagret i speciella högtippande kärror som tippade briketterna på en speciell transportör som förde briketterna till lagerplatsen.

Kapaciteten var inte stor, utan vi fick tidvis köra torken dygnet runt i tre skift. För att spara på oljan förtorkade vi gräset på fältet, och skördade det med en Thaarup exakthack. Det var många problem, men vi lyckades få in tillräckligt med foder åt korna varje år. Så småningom blev eldningsolja alltför dyr, och skördearbetet var stressande; kvalitén på fodret blev ojämn.

Efter några år var det tid för att åter finna ett nytt sätt att skörda och förvara fodret till korna. Hetluftstrumman med brännare såldes till Studsvik. Jag vet inte vad de skulle ha den till där, men vi sörjde den inte, även om den faktiskt räddade oss året 1971.

Den plan vi nu arbetade efter var, att göra två plansilos för ensilage på den gamla gödselplattan, där vi tidigare lade gräset från den rasade silon. Vi beställde prefabricerade betongblock som var tre meter höga och monterade upp dem. Silona blev 8 och 9 m breda och 40 m långa, och de rymde tillräckligt med gräs för ett års konsumtion. Det gällde att fördela och packa gräset ordentligt. För ändamålet köpte vi en Volvo lastmaskin som kunde utföra båda jobben. Silon täcktes med plast och sand sedan den packats omsorgsfullt med lasttraktorn.

En vagn med bottenmatta, som förde gräset bakåt till en liten tvärgående transportör som la fodret på foderbordet, köptes. Med den utfodrade vi korna två gånger per dag och vi lastade vagnen med lastaren. Det var den traktorn som gick flest timmar per år. Vi fortsatte mjölkproduktionen i denna enkla billiga lösdriftsladugård fram till 1981. Det var inte världens bästa arbetsplats, och vi

lyckades inte få upp produktionen till de nivåer som var vanliga bland andra producenter. Hans Ove, vår äldste son, hade avslutat sin lantmästarexamen på Alnarp. Han kom hem och började jobba här. Han hade som examensprov ritat en varm lösdrifts ladugård för mjölkkor. Efter mycket tänkande och många böner fann vi det riktigt att starta bygget av ännu en ladugård. Vi fick en bra arkitekt som ritade vidare på den skiss Hans Ove hade gjort. Vem skulle bygga? Vi blev kontaktade av en firma från Halland. De erbjöd sig att ta hand om bygget och överlämna en nyckelfärdig ladugård till oss. Vi kände båda att vi inte skulle anlita dem, utan driva det själva med hjälp av en mindre värmländsk byggfirma. Ändå lyckades de övertala oss att anlita dem, ett beslut som vi ångrade många gånger, och som lärde oss att man skall lyda den inre viskning som vill det bästa, speciellt när vi hade samma tanke, Hans Ove och jag. Det visade sig att firman i Halland, anlidade den byggnadsfirma vi tänkt anlita, och det var vi glada för, men det blev problem med beslutsprocessen och bygget blev försenat. När gjutningen av golvet gjordes hade vi kommit in i november månad, och det året var det osedvanligt kallt. Vi fick kosta på stora oljebrännare för att värma i gödselkanalerna för att inte betongen skulle frysa sönder. Vi fick täcka kanalerna med plast och blåsa in varmluft under plasten, så att det höll sig över nollan. Det gick bra, men det blev debatt om vem som skulle stå för dessa extra kostnader. Till slut tog firman på sig det mesta av utgifterna. Byggnaden är 80 m lång och 30 m bred och är byggd av prefabricerade isolerade betongblock. Taket vilar på betongbjälkar som ligger på betongpelare och täcks av hellånga stålplåtar. I nocken finns en ventilationsspringa. Mitt i ladugården byggdes mjölkgruppen, och för kalvarna byggdes det en avdelning på en andra våning. Kalvarna bars upp i en trappa, och när det var tid för dem att komma ner, så klarade de det nästan själva. Nu hade utvecklingen av utfodringen gått framåt och datorn hade kommit med i bilden. Korna gick i sex avdelningar. De gick på ett spaltgolv av betong. På ena sidan fanns liggbås där korna kunde ligga, och på andra sidan var foderbordet, som var körbart med traktor och vagn. Där fick

korna grovfodret, huvudsakligen ensilage. I varje avdelning fanns ett bås där två kor kunde gå in. I framkanten var en krubba som fylldes med kraftfoder när kon gick in. Varje ko hade en transponder hängande i ett band runt halsen. Den sände en signal till datorn på kontoret som av signalen förstod vilken ko det var, och visste då hur mycket foder den skulle ha. Datorn sände en signal till motorn som drev skruven som matade ut fodret till krubban, och den höll reda på hur mycket kon ätit. Om hon hade ätit hela sin ranson, fick hon inget mer om hon kom tillbaka. Datorn registrerade också hur mycket varje ko ätit och skrev ut en rapport varje dag. Fodret till behållarna fylldes på med en lång skruv som gick hela vägen från silon i foderutrymmet längs ytterväggarna och till behållarna på foderplatserna. Vi byggde också nya plansilos för förvaring av ensilaget. Vi byggde två fack som var 8 gånger 48 m och ett var 6 gånger 48 m Alla var 3,5 m höga. Byggnaden täcktes av ett tak.

Hela bygget blev till slut färdigt, och vi lyckades hålla det något sänkt inom kostnadsramarna, men det blev nästan tio gånger dyrare än den kalla lösdriftsladugården. För dyrningen berodde bland annat på att penningvärdet hade förändrats på 20 år. I stort sett fungerade det som vi tänkt. Vi fick dock, till att börja med, mycket bekymmer med juverinflammationer hos korna. Det var något vi hade hoppats bli av med. Vi hade det nämligen tidigare. Så småningom blev det bättre och produktionen steg. Tjurkalvarna sålde vi genom slakteriföreningen till andra bönder som födde upp dem till slaktmogna tjuvar. Kvigkalvarna tog vi hand om i ladugården för rekrytering av besättningen.

I början av 1990-talet fick vi en ny förman i ladugården. Han hette Yngve Thorné och var en duktig djurman. Han fick upp produktionen en hel del.

Det gamla mjölkrummet gjordes om till slaktbod för älg och rådjur. Det har också använts till slakt av skadade djur från ladugården och svinhuset. Utrymmet kan kylas ner till önskad temperatur. Hans Ove och Tomas var inte så helhjärtat intresserade av korna, och vi började tala om att antingen övergå till köttproduktion med dikor, eller arrendera ut hela ladugården till Yngve.

Eftersom Yngve var intresserad av att ta över driften, fick han göra det. Han drev den i fem år. Sedan bestämde han sig för att köpa egen gård i Dalarna. Yngve hade auktion på djuren och han fick bra betalt. Han hade sett till att använda de bästa tjurarna till insemineringarna, och det gjorde att djuren var eftertraktade. Nu stod vi efter ca 20 år utan djur, men med en stor byggnad. Vad skulle vi göra? Tanken som kom till oss var att starta med biftdjursuppfödning och ha ca 100 dikor av köttras. Vi bestämde oss för att ha korna i den gamla kalla ligghallen och ungdjuren i den nya ladugården. Tomas fru Charlotte och jag åkte till en auktion i närheten av Norrtälje där vi köpte ett 20-tal djur. Vi köpte också kor genom slakteriföreningen.

Mjölkgropen lades igen och kalvavdelningen revs ner och ersattes med flera liggbås, så att vi kunde ha drygt 200 djur där. Det innebar, att vi fick köpa in en del ungdjur för slutgödning för att utnyttja alla platserna. Samtidigt lade vi om driften till ekologisk odling. Det betyder att vi inte använder konstgödsel till betena och vallarna, inte heller till den spannmål som djuren ska äta. För att få tillräckligt med bete arrenderar Tomas en del gårdar norr om Trossnäs i Mellerudstorp, och han har också köpt det gamla militära övningsfältet "Trossnäs fält". Där är all sly bortrensad och endast ett fåtal träd finns kvar. Djuren har nu gått där i två somrar, och det börjar likna en vacker hagmark. Djuren håller efter slyet genom att äta de nya skotten. Han arrenderar också "Skog", den gård Niels och Helena har köpt invid Frykforsen. Gräskörden till ensilaget slås nu av en entreprenör, och Tomas har en så kallad snittvagn som lastar de förtorkade strängarna, och vagnen lossas på några minuter när den kommer till silon. Den lastar betydligt mer än de gamla tippvagnarna, och föraren behöver inte stiga ur traktorn för att öppna några lämningar. Där är vi framme i nutid och jag går tillbaka och berättar om andra händelser i livet.

Den gamla ladugården.

När vi 1963 flyttade korna till den kalla lösdriftsladugården var frågan: "Vad skulle vi göra med den gamla ladugården?" Det visade sig att Gunnar Larsson i Malsjö som hade uppfödning av slaktkycklingar i stor skala, var intresserad av att hyra ladugården för uppfödning av kycklingar. Han inredde den väldigt enkelt och hade djur där några år, men resultatet var inte bra. Han valde att lägga ned projektet. Det var år 1967.

Vi hade funderat på att börja med gödsvin, och vi tog kontakt med en expert på svinstall. Han bodde i Kalmar och han kom till oss och tittade på ladugården och sa, att det skulle gå fint att göra om den till gödsvinsstall. Han tog de mått han behövde, åkte hem och gjorde en ritning. Vi tyckte den såg bra ut och arbetet gick vidare. Idén var att göra ett stall med torrutfodring, och fodret lades direkt på golvet i boxens övre ända. Ladugården delades av med en vägg i mitten av huset. Det blev två rader boxar i varje avdelning och en inspektionsgång mellan dem. Boxarna var avlånga och i nedre änden var ett spaltgolv, där grisarna kunde göra sina behov. Grisar är renliga djur och de skiter inte på sin foderplats eller liggplats. Under spalten var en kanal där gödsel och urin hamnade, och den kanalen tömdes genom att en lucka i ena änden lyftes upp, och via en grov betongledning rann gödseln till en stor betongsilo. Därifrån kördes den ut på fälten ett par gånger om året.

Ventilationen var viktig, och vi gjorde både golv- och takventilation. Under inspektionsgången som byggdes mellan gödselkanalerna gjordes en luftkanal, och i änden på den byggdes en skorsten tillnocken på byggnaden. I botten på skorstenen monterades en fläkt som hjälpte till att suga ut luften från gödselkanalerna. Dessa hade nämligen i överkanten förbindelse med luftkanalen, och på det viset sögs mycket av grisdofterna ut och upp i luften. Fodret distribuerades med en lång skruv som låg i en lika lång smal trälåda ovanpå boxarna i boxens överkant. Denna låda var försedd med många fack för fodret. Dessa fack kunde öppnas och stängas med små masonitskivor under

skruven, och på det viset kunde vi bestämma den mängd foder varje box skulle ha. Vid varje utfodringstillfälle öppnades botten i lådan, och fodret ramlade ned på golvet. Öppnandet reglerades av ett tidur. Fodret förvarades i två silos på skullen ovanför svinhuset. Det skruvades fram till den långa utfodringsskruven. Ombyggnaden utfördes av byggmästare Arthur Haage med hjälp av bröderna Gustav och Bjarne Fredholm. Det var inget lätt jobb, med all den formsättning som krävdes för golvventilationen m.m. Gödselkanalerna murades upp med betongsten. 1968 på hösten fick vi den första omgången smågrisar; 900 stycken. De lärde sig snart hur livet var tänkt för dem, och de kände igen ljudet när foderskruven startade och visste att nu kommer fodret. Vi tyckte efter några år att foderförbrukningen per kg tillväxt var för hög, och att tio grisar i varje box var för mycket. Det hade kommit fram nya system att utfodra grisarna, och de rör som boxväggarna var gjorda av hade börjat rosta. Vi bestämde oss för att göra en radikal förändring och övergå till så kallad blötutfodring. Malet korn, vete och havre blandas med sojamjöl, mineraler och vitaminer samt vassle och spillmjölk från mejeriet. Detta gjorde att fodret blir till en välling. Vassle är restprodukten vid osttillverkningen. Denna välling kan pumpas ut till boxarna. Datorn programmeras så att fodret innehåller just det grisarna behöver. Den programmeras också så, att varje box får den mängd foder den ska ha. I det så kallade köket finns en stor tank och dess ben står på vågceller. Vågen står i förbindelse med programmet i datorn som ser till att rätt mängd kommer i tanken. De motorer som driver kvarn, skruvar och pumpar regleras från datorn och förser tanken med foder. Fodret kan inte läggas på golvet som tidigare, utan vi monterade in betongtråg i varje box. Fodret pumpas från tanken till alla boxarna. Vid varje box finns en ventil som står i förbindelse med datorn och ger tråget den mängd som är programmerad. Vi minskade också antalet grisar i varje box till åtta stycken. Det blev en avsevärd skillnad i resultatet. Foderförbrukningen som tidigare varit 3,2 kg foder/kg tillväxt, sjönk till omkring 2,7 kg och de växer betydligt snabbare. I dag kan vi föda upp drygt 3

omgångar per år mot 2,3 per år tidigare. Antalet producerade grisar blev alltså detsamma, trots att vi minskat antalet grisar i boxarna från tio till åtta stycken. I stort sett sköts det hela automatiskt, utom att vi varje morgon ger grisarna halm i boxarna och samtidigt ser att allt är väl med dem. När slakttiden närmar sig, mäts grisarna på ett speciellt sätt för att se om de är färdiga för slakt. De som är tunga nog märks med en färgkrita, och sedan gäller det att få tag på transportören och anmäla antalet slaktfärdiga grisar. Grisarna körs till Skara där de slaktas. Många av dem kommer tillbaka till Värmland och säljs av Konsum, som "Värmlandsgrisen." Mellan omgångarna görs hela avdelningen ren med en högtryckstvätt. Även gödselkanalerna spolats för att få ut den gödsel som inte runnit ut vid tidigare tömningar. Med det låga grispris som gäller i dag, måste vi hitta billigt foder och hålla dödligheten under 1 %. Vi har bytt ut datorn en gång och fått ett ännu bättre program. Förutsättningarna för en fortsatt produktion finns, med förhoppning om att marknaden skall vara beredd att betala ett högre pris än i dag.

Förändringar på gården

Vi började på 1970-talet att skörda en del av vallen till hö. För att få höet riktigt torrt, byggde vi en tork intill det utrymmet där vi förvarade briketterna från hetluftstorken. Vi byggde upp ett golv 30 cm ovanför det gamla golvet. Bräderna i detta golv var på ett visst avstånd genomsågat, så att luft kunde passera genom golvet och upp i höet. Luftströmmen kom från två kraftiga fläktar. Golvet var konstruerat så, att det gick att köra traktor på det. Här la vi in höbalarna och fläktarna fick gå så länge det behövdes.

Med allt större spannmålsskördar blev torkkapaciteten på satstorken för liten, och den krävde mycket passning var gång den skulle fyllas och tömmas. Vi bestämde oss för att bygga en kontinuerlig tork med en kapacitet av fyra ton i timmen, vid fyra procents nedtorkning. Kapaciteten sjönk kraftigt med högre vattenhalt i spannmålen. Det gällde att kunna vänta med tröskningen tills

vattenhalten hade kommit ner till 17-18 %. I anslutning till torken byggde vi sex stycken förvaringssilon som rymde ca 250 ton. Vi hade tidigare gjort om de gamla ensilagesilonerna till att rymma spannmål. Sammanlagt kunde vi nu lagra 750 ton spannmål. Goda år kom vi upp i över 1000 ton. Rekordskörden är från år 1984, då en del av havreskörden gav 8 ton per ha. Normalt räknar vi med fyra till fem ton. Det året kom det regn och solsken i rätta proportioner. Vi fick sälja mycket av skörden direkt den var torkad, men en del lagrade vi i en bit av ligghallen till den först byggda ladugården.

Jakten

Jag fick aldrig intresse för jakten, trots att jag några år var med på älgjakten och sköt två älgar. Jakten var utarrenderad till några orsbor i Edsvalla och Vålberg. Hälften av älgköttet och rådjursköttet skulle jag som markägare ha. Ett år hade jag lovat ge en halv älg till MRA:s centrum, Alnäs på Djurgården. Det året hade vi ingen licensjakt, utan bara de fyra ordinarie allmänna jaktdagarna. Vi hade inte fått någon alls när sista jakt dagen kom. Jag hade inte tid att gå med ut på morgonen, utan jag satt på kontoret och arbetade. Plötsligt fick jag en tanke "älgarna står i Långmyren". Jag visste att skyttarna var på en annan del av skogen. Jag åkte och tittade, och där fick jag se en stor älg tjur och en ko med kalv. Jag kom inte inom skotthåll, utan jag åkte och hämtade de andra jägarna, och de ställde upp runt om myren. Jag gick till den plats där jag hade sett älgarna, och vår tax Mickela var med. När jag kom fram till platsen fick jag se kon och tjuren komma i full fart. Jag hann tänka; jag bommar säkert när de springer så fort. Till min förvåning stannade tjuren med sidan mot mig, och jag kunde skjuta honom med ett skott. När jag berättade allt detta för jägarna var det en som sa: " *Det märks att du inte är någon riktig jägare, för då hade du sagt, att älgen kom i full fart och jag slängde upp bössan och sköt i språnget*". Några dagar senare lastade jag in älgen i bilen och åkte upp till Stockholm. Jag levererade älgen i Östermalmskällaren, där de styckade den åt dem som bodde

på Alnäs. Efteråt berättade de, att de dagarna innan på sina knän bett Gud om medel för att få mat. Jag upplevde detta som ett exempel på hur Gud griper in i livets nödvändigheter. En gång var Tomas ute och jagade med sin tax och den hade drivit rådjur en bra stund, men så tystnade den och Tomas kunde inte finna den. Kanske har den sprungit hem, tänkte han och for också hem, men där fanns ingen hund. När den inte kom ringde han till tidningarna och till polisen och anmälde att taxen var bortsprungen. Inget nytt hände dagen därpå. Under den följande natten drömde Tomas, att hunden hade sprungit fram till bergbrottet vid grustaget och där halkat ner och satt på en avsatts på bergväggen. När han vaknade tänkte han, att det här måste jag kontrollera. Han tog bilen och åkte upp till bergbrottet. Där ropade han på taxen, som hette Gissa, och han fick ett svagt skall till svar. Han såg hunden på klippavsatsen . Han åkte hem efter hjälp och rep och annat som behövdes för att rädda hunden. De lyckades göra det, och det blev stor glädje i familjen. Han ringde tidningarna och berättade att de funnit Gissa och hur det hade gått till. Den historien hamnade på löpsedlarna både från VF och NWT. "Taxen Gissa överlevde två dygn på klippa" stod med stora bokstäver. Tomas fick tidigt intresse för jakt och han och Charlotte tog över jakten. De fällde många rådjur och älgar. Jag har en hel vägg full med bockhorn och ett par älg- horn i det hus jag nu bor i, och som Tomas bodde i fram till januari 2006. Tomas hade en bra älghund. Han var med på andra jakter i grannskapet med den. Han var också med om att bygga en jaktskyttebana i gamla grustaget. Den används fortfarande flitigt av jaktskytteklubbens medlemmar. Bockjakten på rådjur, under augusti månad, har några år arrenderats ut till ett par danska jägare. Varje år har det fällts många rådjur och för det mesta också flera älgar. Rådjuren har minskat i antal de sista åren, och vi tror det beror på att vi har lodjur på skogen. Rådjuren har flyttat ut på slätten, där de har större chans att klara sig från lodjuren.

Personalen

Jag nämner i början av berättelsen, att vi hade ett hembiträde som hette Inga-Greta. Ingalill och hon kom väldigt bra överens, och när vi varit i Caux berättade Ingalill vad vi varit med om. Inga-Greta sa vid ett tillfälle, *"Jag stjälar inte och jag dödar ingen, vad är det mer man inte skall göra?"* Ingalill sa, att det finns ju andra frestelser som till exempel att prata illa om folk. *"Jaså"*, sa Inga-Greta, *"då är det hopplöst."* En annan gång kom Inga Greta iklädd en ny blus i en skarp grön färg. Hon frågade Ingalill. *"Vad tycker fru Jensen om blusen?"* Ingalill svarade, att hon sett henne i snyggare blusar. *"Tack"*, sa Inga Greta *"äntligen en ärlig människa. Jag ser ju att blusen är stygg, men alla säger att den är snygg"*. Ärligheten kan såra, men det finns i varje situation ett sätt att säga den, så att det hjälper. Inga-Greta tog ofta barnen med sig hem till sin familj på Trossnäs fält, och barnen trivdes med henne. När hon fyllde 50 år skrev Ingalill en fin visa till henne, och när barnen uppvaktade henne, sjöng de visan för henne, eftersom Ingalill och jag var bortresta den dagen.

Vi hade också många unga flickor som hjälpte Ingalill med hushållet och trädgården, och ibland var de också med i jordbruksarbetet. Vi hade i omgångar fyra stycken från Tyskland. En av dem har vi haft kontakt med, och vi hälsade på henne och familjen några gånger i Bad Segelberg utanför Hamburg. Hon och hennes familj har också hälsat på hos oss. I juli -08 kom en dam och knackade på hos mig, och frågade om jag kände igen henne. Det gjorde jag inte, men när hon sade sitt namn, Christine Otte, så visste jag vem hon var. Hon hade varit anställd på 1960- talet. Vi fick en kort pratstund, och när hon hörde att Tomas till nästa år, kommer att ställa i ordning ett hus till *"Bo på lantgård"*, så anmälde hon sig som aspirant. En flicka som var här en sommar, var bekymrad att hon ännu inte var gift. Hon sa, att hon bad till Gud att någon skulle fria till henne. Hon hade säkert någon eller några i tankarna. En dag fick hon ett brev från Indien, från en svensk som deltog i arbetet på Asia Plateau i Panchgani. Det var ett friarbrev, men hennes första reaktion var *"nej inte han, inte han"*. Men så

småningom lugnade hon ner sig och funderade på att detta var kanske ett resultat av hennes böner, och att Gud ville att de två skulle bli ett par. Det blev också verklighet. De är fortfarande gifta och har en familj med barn.

Vi hade också många lantbrukselever anställda. På 1960-talet hade vi en ung indier, Ashis Gosh. Det var efter att jag varit i Indien. Jag prenumererade på den indiska tidningen "Himmat" (Himmat betyder mod). Jag gav tidningen till honom varje gång den kom. Mahattma Gandhis sonson, Rajmohan var redaktör för tidningen. Ashis sa, att Ingalill och jag brydde oss mer om Indien än vad han gjorde. *"Jag har bestämt mig för att åka tillbaka till Indien efter min utbildning här i Sverige"*, sa han. Tidigare hade han tänkt vara kvar i Europa.

Vi anställde en gång en ung värmländska från nordligaste Värmland. Hon var döpt till Eva, men hon kallade sig Evert, för hon ville så gärna vara en pojke. Hon såg ut som en pojke, hon gick som en pojke och hade pojkläder. Vi såg dock även en Eva i hennes utseende och uppträdande. Vi bad till Gud att hon skulle inse, att hon var en mycket söt och trevlig flicka. Vad det var som gjorde att hon förvandlades vet jag inte, men hon flyttade efter vistelsen på Trossnäs till Stockholm, och fann där en man som hon bildade familj med, och de fick också barn. Hon lärde sig flyga och tog flygcertifikat och flög några somrar brand-flyg här i Värmland.

Episoder och händelser

En regnig dag i maj 1965 ringde det på dörren, och när jag öppnade stod där en våt yngling på trappan, och lutad mot en av lönnarna på gårdsplanen stod en moped som visade sig vara hans fortskaffningsmedel. Han presenterade sig som Bertil Johansson och sa, att han söker jobb på gården. Jag frågade vad han sysslar med och han svarade: *"Jag jobbar på Konsums kôrvfabrik i Karlstad och nu börjar jag tröttna på det jobbet och vill gärna se vart kôrven kommer ifrån"*. Jag tyckte detta var en ganska ovanlig anledning till att söka nytt jobb. Jag frågade honom om han hade någon erfarenhet av djurskötsel. Han svarade, att

han hade en kanariefågel. Inte precis vad jag hade tänkt mig, men jag tyckte det var friskt vågat, så jag lovade honom att börja som lantbrukselev. Han fick lära sig både att sköta grisarna och så småningom även korna. Han blev senare förman i ladugården, och det varade så länge vi hade korna kvar. Sedan omskolade han sig och fick jobb inom åldringsvården.

En dag åkte Ingalill ner till kyrkan för att se till familjegraven och där mötte hon "BlomsterMatilda". En dam som gjorde pappersblommor som hon sålde till hugade spekulanter. Hon kom fram till Ingalill som satt i bilen och frågade "*Vart kommer den här granne bilen ifrån?*" "*Den kommer från Trossnäs*", svarade Ingalill. "*Trossnäs*", sa Matilda, "*det är fint folk*". "*Nej, de är inget finare än andra människor*", sa Ingalill. "*Jodå, de är mycket finare*", fasthöll Matilda. Ingalill visste inte vad hon skulle säga, men så gav Gud henne en idé. Hon sa, "*Det vet väl Matilda, att inför Gud är alla människor lika*". "*Inför Gud ja*", sa Matilda och satte näsan i vädret och gick vidare.

1972 hade vi en ung man som sade sig vara anarkist. Han ville skapa kaos, och ur det skapa en ny värld. Vi sa till honom att några värderingar behövs även i en ny värld. "*Vad då för värderingar?*" frågade han. "*Ja, ärlighet exempelvis. Du skall inte stjäla*". "*Jo, det kan man visst det*", sade han "*om alla tar vad de behöver, så skulle alla få nog. Åtminstone kan man ta på de stora varuhusen*". "*Ja, men Pelle*", sa Ingalill "*du säger också att du tror på Gud. Ta och fråga honom vad han säger om att stjäla*". "*Okej, det skall jag göra*". Så åkte han hem till Karlstad. När han kom tillbaka dagen därpå, såg han lite fundersam ut, och vi frågade hur det var. Efter en stund sa han "*Ingalill sa, att jag skulle fråga Gud om det där med att stjäla. I natt var det någon som stal min cykel*." Jag kunde inte hålla mig utan jag sa, "*Han som tog den behövde den väl*". "*Ja, men jag behövde den också*." Ja, just det. Man måste säga att Gud har humor, när han vill få innehåll i sina bud. Pelle är numera arkitekt med egen firma, och jag tror inte att han är anarkist, men han önskar en rättvis värld.

En annan ung man var son till en styrelseledamot i Lantmännen. Denne ringde mig en dag, och undrade om jag hade en plats för sonen. Egentligen tycker jag det är bättre när vederbörande själv ringer, men jag lovade att han skulle få komma. Han kom och började jobba. Middagen åt han tillsammans med oss i familjen, men det var väldigt svårt att få honom att säga något den första tiden. En dag begärde han högtidligt ordet och sa. *"När pappa ringde och sökte plats åt mig stod han och bugade sig i telefonen. Jag undrade vad för folk jag kommit till, men nu ser jag att ni är som vanligt folk. Tack för ordet!"*. Efter detta goda betyg blev han mer pratsam. En gång när Ingalill bjöd på grönsakssoppa sa han, *"Soppa det är inget för arbetarfolk."* Han såg att Ingalill blev sårad och han la då till *"men det är ju lättåtet i alla fall."* Han var duktig med svetsen, och han konstruerade en fot till tippkärorna som gjorde att man kunde koppla för traktorn och köra i väg, utan att stiga av traktorn. De sitter kvar än i dag.

Vi hade också hjälp av barnen. När Niels var riktigt liten, var han med när Ingalill vaskade köksgolvet. Trots sin litenhet lyckades han välta ut skurhinken på golvet. Ingalill blev arg, tog honom under armen och gav honom en smäll i stjärten. *"Take it easy"*, sa Niels på perfekt engelska, vilket förvånade oss alla. Men det var något Ingalill tog till sig. Att ta det lugnt alltså.

En gång när Gösta Olsson höll på att se över tröskan och smörja alla smörjkopparna, så var Niels med och såg hur han gjorde. Niels såg en smörjkopp och frågade Gösta. *"Har du smörjt den här?"* *"Ja, det tror jag"*, sa Gösta. *"Tror, det skall du veta"*, sa Niels. Han var väl då ca 7år. En annan gång när Ingalill var på väg till ett föräldramöte i skolan hände följande: Ingalill sjöng ofta för sig själv, och så gjorde hon även denna gång. Niels frågade henne *"Vad är det du sjunger mamma?"* Det är en sång som heter *"Riv ner alla murar"*. *"Jaha"*, sa han *"gör du det mamma?"*. Ingalill blev betänksam och tänkte, att det inte var det hon var på väg att göra på skolmötet, utan snarare tvärtom. Hon ändrade sig och föräldramötet avlöpte väl. Det är viktigt att vi lyssnar till barnen, de är ofta Guds högtalare.

Vi hade på 1960-talet två anställda som hade problem med spriten. De var i nyktert tillstånd duktiga yrkesmän. Den ene var anställd som reparatör och löste sin uppgift väl. Men så satte spritdjävulen in sina frestelser, ofta i form av "snälla" kompisar, och så var det färdigjobbat för ibland en, ibland två veckor, men han kom ångerfull tillbaka. Detta, att jag slutat dricka för hans skull, gjorde en viss nytta, men helt fri blev han inte förrän efter pensionen. Rickard hette den andre mannen, och det var ungefär samma visa med honom. Han hade svårt att få finanserna att gå ihop. Kom ofta och begärde förskott. Ibland hade han inget att fordra. Då jag nekade honom mer pengar, sa han, "*Vill du att jag skall svälta ihjäl?*" - "*Nej, det vill jag inte. Kom med ut i köket skall du få lite mat!*" Det visade sig att det inte var mat han var ute efter. Den kalla vintern 1966 hade vi problem med att ensilaget frös i silon, och den mekaniska uttagaren fungerade inte. Då sa jag till honom, att du får ansvaret för att korna får mat varje dag tills vädret blir bättre och uttagaren fungerar. Han tog på sig det, och han skötte det perfekt i de sju veckorna som jag var på en resa runt Afrika.

Rickard och jag var en gång tillsammans på ett kalas hos skogvaktare Olsson, och han bjöd på "renat" till kaffet. "Kaffekask", som det hette. "*Tänk att du inte kan vara så pass till karl, att du kan ta dig en sup*", sa Rickard till mig. "*Det kunde jag kanske göra, om du var så pass till karl, att du kunde säga nej tack till nubben*". Han sa nej tack många gånger, men ibland blev det ja tack och karusellen var i gång igen.

Vi anställde en gång en reparatör som suttit i fängelse i Västergötland. Jag skrev ett introduktionsbrev till honom, där jag berättade om vår gård och det arbete som väntade honom. På fängelset frågade de senare om de kunde få använda det brevet som ett exempel på en introduktion. Det fick de, och jag var glad att det uppskattades. Kvähäri hette mannen och han var född i Finland. Han var duktig med svetsen och övrigt reparationsarbete. Han skötte sig också med spriten. Trots det kom det en polis från fängelset och sa, att de har funnit att Kvähäri har fler brott att försona. Polisen hade ett väldigt arrogant sätt att behandla Kvähäri

på och allt det goda som byggts upp i honom under tiden på Trossnäs var borta, och han fick följa med tillbaka till fängelset. Det hjälpte inte att vi berättade om hur nöjda vi var med hans arbete och hans uppträdande.

Flyghavre har varit och är fortfarande ett problem i jordbruket. Det bekämpas genom att vi för hand plockar bort plantorna ur säden. Flyghavren är betydligt längre än den vanliga säden och syns därför väl. Flyghavrekärnorna kan ligga kvar i jorden i många år, och sedan när det är gynnsamt gror de. Därför måste de plockas innan kärnorna drösar. Det är ett årligt återkommande arbete i juli månad.

Ett år såg jag, att det var väldigt mycket flyghavre på vår grannes åker. Eftersom det är bestämt att flyghavren skall plockas bort, ringde jag honom och påpekade detta för honom. Jag märkte på tonen, att han tyckte att jag la mig i hans angelägenheter. Dagen efter slog jag gräset på skiftet intill hans och såg honom komma och börja plocka. Just då påmindes jag om vad jag hört av en agronom i Thailand. *"Det är bättre att hjälpa bönderna än försöka kontrollera dem"*. Jag hajade till och tänkte. *"Jag har slagit färdigt och kunde ta mig tid att hjälpa honom plocka"*. Jag gjorde så. När han såg mig komma frågade han: *"Kommer du för att hjälpa mig?"* - *"Ja, det gör jag"*. Så plockade vi ett par timmar och fick bort alla flyghavreplantorna. Han kom och tackade och tyckte jag var bra på att plocka. Han påminde mig också att jag för några år sedan hade hjälpt honom att harva ett skifte, men han hade aldrig fått någon räkning på jobbet. Jag sa att det var preskriberat, och du behöver inte tynga samvetet med det längre. Vi skildes åt som goda vänner.

Majbritt och hennes man Bertil är våra grannar och de bor på Gustavsbergs gård. När hon fyllde 50 år bjöd de på en stor fest på Stadshotellets festvåning i Karlstad för sina släktingar och vänner. Bertil höll ett fint tal till sin fru och avslutade talet med de tre orden: *"Jag älskar dig"*. Ingalill och jag satt vid ett bord tillsammans med ett annat lantbrukarpar från trakten. De var något äldre än vi. Jag frågade mannen: *"När sa du de tre orden senast till din fru?"* - *"Det sa*

jag när vi gifte oss och blir det någon ändring skall jag säga till", svarade han. Jag såg på hans fru och kunde i hennes ögon se, att det inte blivit någon förändring. Det är riktigt att vi inte skall slita ut kärleksorden, men det kan vara fint även i ett äktenskap att då och då få höra: "Jag älskar Dig."

Skördefesterna

Varje höst anordnade Ingalill och jag en skördefest för alla anställda, och vi brukade servera en hel del sprit, för vi trodde det var enda sättet att få igång några samtal. Efter Ingalills och mitt beslut att inte dricka eller servera sprit i vårt hem, stod vi inför problemet: Vad vi skulle göra med skördefesten? Vi bad om Guds ledning. Den tanke som kom var, att vi skulle bjuda på en fin middag, lika fin som när vi hade våra vänner på fest. Vi dukade med finaste porslinet och hade god mat. Vi försökte göra goda alkoholfria drycker. Vi fann att en blandning av Ginger Ale och äppledryck blev en god måltidsdryck. Ingalill hade förberett några små sketcher med barnen på gården och våra barn. De ställde upp på festen och visade sina färdigheter. Det blev applåder. Samtalen runt borden kom i gång och speciellt fruarna tyckte att detta var en trevlig fest. Dagen efter frågade jag en av de anställda, vad han tyckte om festen. Han sa: *"Det var väldigt trevligt och i dag, dagen efter, är det mycket bättre än vad det brukade vara."* Ingen av männen fick någon örfil av sin käresta, som det hänt en annan gång. Ingen sov heller över i hundkojan. Det gjorde en man vid ett tidigare kalas, då vederbörande inte vågade komma hem onykter. Vi fann att det går att ha roligt utan sprit, om vi har omsorg och kärlek med naturliga medel.

Svenska mästerskapen i plöjning 1979.

1979 ordnade JUF sitt årliga svenska mästerskap i plöjning här på Trossnäs. Det var ett stort arrangemang. Jag gladdes åt att Edsvalla IF fick rättigheten att sälja varm korv med mera under tävlingen. Det blev ett välkommet tillskott till föreningens kassa det året. Den dagen hade vi besök från Zimbabwe. Det var Nancy Brereton som haft ett jordbruk utanför Bulawayo. Hon hade skänkt gården till Moralisk upprustning, men bodde fortfarande kvar där. Överskottet från en av våra basarer gick till det centret. Gården hette Coolmoreen. När vi gick och tittade på de olika mästarplöjarna frågade jag, vilken hon trodde skulle vinna. Hon pekade ut en och det visade att hon kunde sin sak.

Vi har haft många besök från Afrika. Vi hade genom vårt besök i Caux även blivit goda vänner med många norrmän. En av dem var Anders Eskeland. Han ringde en dag och talade om, att på lantbruksuniversitetet i Åhs utanför Oslo har de varje år jordbruksstuderande från Afrika och Asien. Anders frågade, om de kunde komma till Trossnäs och träffa oss och se på gården. Det fick de, och vi erbjöd oss att bjuda på lunch. Herman Qvam var deras lärare i maskinlära, och han ledde gruppen. De var för det mesta omkring 20 personer. Ingalill lagade en god köttgryta av älgkött eller en stek och de lät sig väl smaka. Vi brukade berätta om gårdens historia, men också om den förändring i våra liv som besöket i Caux innebar. I kvällen återvände gruppen till Åhs. Det var en lyckad dag och den har upprepats många gånger under årens lopp.

Edsvalla IF

En dag när vi bodde på Rosenlund, kom två representanter för Edsvalla IF, som främst drev fotboll för ungdomarna i Edsvalla, och hälsade på. Deras ärende var att fråga mig om jag ville bli ordförande i föreningen. Det var inget jag hade tänkt på, men mitt idrottsintresse var stort, och jag trodde på att det var bra för Edsvalla att ha en aktiv idrottsförening. Efter en kort betänketid, tackade jag ja till förtroendet, och jag stannade på posten fram över föreningens 50-

årsjubileum 1975. Det var mycket ideellt arbete som låg bakom idrottsplatsen i Edsvalla. Att från skogsmark få fram den fina idrottsanläggningen, med två fotbollsplaner på gräs och en på grus samt tennisbana, ishockeyrink och volleybollplan, betydde mycket uppoffrande arbete från medlemmar och andra intressenter. Kommun och industri, samt många enskilda personer bidrog med pengar och även fotbollsförbundet. Omklädningsrum, klubbstuga och kiosk ingick i investeringarna. Medlemsantalet i föreningen har ökat och har passerat 500 personer 1999. Både Hans Ove och Niels spelade i A-laget som ibland spelade i division 5, men för det mesta var det division 6 som gällde. I en kvalmatch mot Väse gällde det att vinna för att komma upp i femman. Hans Ove var med och han gjorde ett av målen. Edsvalla vann och spelade året därpå i femman, men det blev bara ett år.

ELFTE KAPITLET

Aktionsgruppen för Moralisk upprustning

Inom Moralisk upprustning skapades olika skådespel och musikalerna. Ett sådant var skapat i England och kallades. "Anything to declare." Tillsammans med några vänner inbjöd vi gruppen att komma till Karlstad och ge musikalen på Karlstad teater. Gruppen accepterade, och vi fann boende för dem alla hos oss och våra vänner. Vi gjorde besök hos en del industrier i Karlstad, och det var en ganska välbesökt visning på teatern.

Lennart och Gunda Sjögren flyttade in i en lägenhet i Flygeln på Trossnäs i början av 1970-talet. Vi bildade och registrerade tillsammans med vänner i Karlstad en aktionsgrupp för att få möjligheter att söka kommunalt stöd för verksamheten.

Lennart och Gunda har i hela sitt liv varit heltidsarbetare för Moralisk upprustning.

Den 11 till 12 mars 1978 anordnades en "Nordisk weekend konferens för dem som ville ta ansvar för hur framtiden utformas genom dagens utbildning" på Nobelgymnasiet i Karlstad. Nya Wermlands-Tidningen skrev *"Konferensen handlade i stora drag om hur man formar framtiden med hjälp av dagens utbildning. Och eftersom framgång och misslyckanden inom skolans område tydligen är gemensamma och likartade för de nordiska länder som var representerade, kunde konferensen bli fruktbar."*

Vi visade filmer på Arenan i bibliotekshuset i Karlstad. Den afrikanska filmen "Frihet" var skriven och spelad av afrikaner men filmad av den svenske filmaren Rickard Tegström. Vi visade också hans film "Konstens händer" i samband med en temakväll om samer och andra minoriteter. "En man för folket" om Peter Wieselgren spelades också. Om den filmen skrev signaturen "Elma" i NWT bl.a. *"Det som genomsyrar filmen är medmänsklighet, värme och omtanke och det gör att den passar att visas i många olika sammanhang. Man hoppas att inte minst skolorna kommer att använda sig av filmen i undervisningen. En ärlig och verklighetsnära berättelse går alltid in hos unga människor. Och det är just vad berättelsen om Peter Wieselgrens liv är i denna film, spelad av helt vanliga människor"*. Mer om hur filmen kom till längre fram i boken. Vi hade också en temakväll om "Svensken och den tredje världen". Edward Mhina var Tanzanias ambassadör i Sverige vid denna tid. Han deltog i svensk tanzaniska föreningens möten i Stockholm. Vid ett sådant tillfälle var det en vän till mig, Niels Erik Särnbrink, som upptäckte att ingen översatte för Mhina när det talades svenska. Niels Erik gick fram och erbjöd sig att översätta, och de fick en god gemenskap. Mhina sa, att han gärna ville se på svenskt jordbruk, då han själv hade en gård utanför Dar es Salaam. *"Jag känner en jordbrukare i Värmland som säkert vill visa sin gård"*, sa Niels Erik. Kontakt togs med mig och jag inbjöd Edward till Trossnäs. Han stannade som vår gäst ett par dagar. Vi visade honom gården och

tog honom också till ett par hönsier, för han var intresserad av sådan produktion. Han deltog i mötet på Arenan. Den vänskapen vi fick med Edvard Mhina, ledde till att Ingalill och jag åkte till Tanzania på hans inbjudan.

Vi visade även filmer i hemmet. En gång visade vi filmen "Give a dog a bone" Den handlade om vad som händer när vi säger "I couldn't care less" (det angår mig inte). Vi blir då förvandlade till det djur vi liknar mest. Om vi sedan säger "Please, thank you and sorry" blir vi åter människor. Den som hade svårast att säga dessa ord, var han som blev en gris och det dröjde länge innan han sa förlåt, men när han väl gjorde det, blev han människa igen. Ingalill frågade, sedan vi sett filmen med vår yngste son Niels: "Vad tror du pappa skulle bli om han förvandlades till ett djur?." - "En gris", svarade han direkt utan att tveka. När skrattsalvorna lagt sig, frågade jag honom vad han tror Ingalill skulle bli. Han svarade inte direkt, så Ingalill föreslog ett litet rådjur. "Nej, men en krokodil", sa Niels nu med stor övertygelse. Även detta svar frambragte åtminstone en skrattsalva. Någon vidare förklaring till valet av djur fick vi inte, men det var något att begrunda.

Julbasarerna

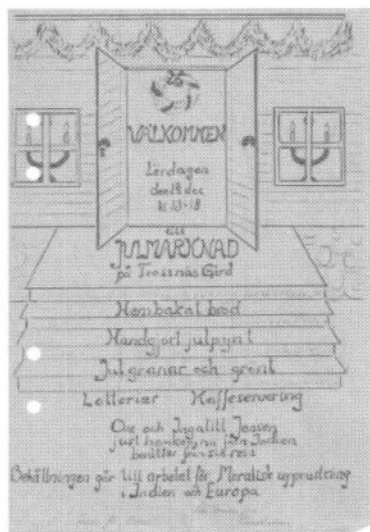
Under slutet av 1970-talet och början av 1980-talet hade vi varje år en basar. Det började i liten skala i samband med en teaterföreställning på teatern i Karlstad. Skådespelet heter Stegen av den engelske författaren Peter Howard och det framfördes av en grupp normän. Den handlar om de val människor har att göra i livet och det var valet mellan materialismen och Kristus.

Efter föreställningen fanns det tillfälle att köpa hembakat bröd, kakor m.m.

Behållningen gick till IofC:s verksamhet. Året därpå, liksom de följande, hade vi basaren i vårt hem på Trossnäs. Det blev en tradition att komma och köpa de hembakta julkakorna och en nyhuggen julgran. Basarerna ägde alltid rum en eller två veckor före jul. Det var speciellt ett par familjer som alltid var de första in i huset och ner i källaren där brödförsäljningen ägde rum. Klockan 13.00 prick öppnades dörren.

Ett år kom en man tidigt för att köpa en julgran och fick en utskällning av Ingalill för han kom för tidigt. "Vad håller du på med?" frågade jag

Ingalill, och hon förstod att hon gjort något dumt. Hon kände mannen. Hon ringde upp honom och bad om ursäkt för sitt handlande. "Jag känner igen det

Besök av ungdomar från Nigeria

där", svarade han. "Jag är likadant själv när jag har mycket att göra, så jag förlåter dig gärna". De hade ett bra samtal och förblev vänner. Andra människor sa, att nu är det tid att åka till Trossnäs och köpa "moralkakor". Lite moral fick besökarna också till livs. Vi

hade varje gång en programpunkt där någon eller några berättade om sina erfarenheter av Moralisk upprustning. Ett år var det en grupp ungdomar från Nigeria som underhöll med sång men också med erfarenheter från sina liv. Vi hade hjälp av många familjer för att genomföra dessa basarer. Gunda var duktig att baka och hennes mandeltårter såldes snabbt. Det var många fler som bakade och skänkte till basaren. Ingalill hade sett till att frysa in en hel del råmjölk. Det är den första mjölken kon levererar efter kalvningen. Det är viktigt att kalven får vad den behöver, men de flesta kor mjölkar mer än vad den behöver. Av den

mjölken gjorde Ingall kalvdans och den var uppskattad. Vi hade en loppmarknad i källaren med en massa skänkta prylar och även där var det en god kommers. Alla som ville fick köpa kaffe med hembakade bullar och kakor. Rummen fylldes av folk som tyckte om att få ett avbrott i julstöket och i lugn och ro träffa gamla och nya vänner. Eftersom allting var skänkt, blev det en stor summa som gavs till verksamheter i Indien, Afrika, Caux i Schweiz eller i Sverige. Vi drev det hela i Aktionsgruppen för Moralisk upprustnings regi.

Filmen om Peter Wieselgren

Filmen var från början en musikal, som bland annat visades på Skansen i Stockholm på folknykterhetens dag 1977. Den är skriven av Gerd Jonzon, text och Inga Wieselgren musiken. Vid visningen på Skansen var det dåligt väder och inte många åskådare, men filmaren Håkan Cronsjö var där, och han imponerades av skådespelarnas framförande. Efteråt frågade han, om han fick göra en film av musikalen. De flesta sa, att de kunde ställa upp och vår aktionsgrupp i Karlstad föreslog, att den skulle spelas in i Värmland. De medverkande kunde bo i barackerna på Trossnäs fält. Så blev det också. Under några varma soliga sommarveckor spelades filmen in. Vi använde en kyrka på Värmlands näs, hembygdsgården i Nor, torpet Skanetorp samt Klaxås gård och Trossnäs gård. Vi behövde några scener från ett fängelse. Lennart Sjögren ringde till fängelset i Karlstad och frågade hur man kommer in i fängelset. *"Du får göra något brott"*, sa mannen som tyckte frågan frestade till detta svar. Vi fick ta fängelsescenerna på fängelset i Karlstad, som numera är hotell "Bilan". Även folk från trakten medverkade i filmen. Mannen som kör Peter Wieselgren i trillan, har själv haft alkoholproblem i familjen och han var glad att få ställa upp. Trillan fick vi låna på granngården Varnäs och smågrisarna, som såldes på marknaden i filmen, kom från Gustavsberg. Ägaren Bertil Olsson medverkade på marknaden med att sälja smågrisar. Det var mycket arbete med att få den rätta omgivningen och de rätta kläderna. En del syddes av deltagarna, en del fick

vi låna från andra teatrar. Resultatet blev en film som numera finns på DVD och den visas bl.a. i skolor och i NTO:s verksamhet.

Ett annat skådespel eller snarare musikal, skrevs också av Inga Wieselgren och Gerd Jonzon, och den handlade om den heliga Birgittas liv. Den heter "Visa mig vägen" och den har visats på många platser bland annat Vadstena, Oslo och Gdansk i Polen. Till slut blev den också inbjuden att spelas i Birgittakyrkan i Rom. Ingalill var med i den gruppen som åkte till Rom 1987, och alla fick tillfälle att hälsa på påven. Var och en fick ett foto av händelsen. Det fotot prydde Ingalills lägenhet åren på Brattska gården.

USA bussarna

På 1970- talet tog en resebyrå i Köpenhamn kontakt med mig. De samarbetade med en amerikansk landsortstidning som ordnade resor till Norden. Många av resenärerna hade sina rötter i Norden och ville gärna se trakterna deras anförvanter kom ifrån. Resebyrån ordnade en bussresa från Köpenhamn till Stockholm och sedan till Oslo via Karlstad. De ville gärna visa amerikanerna ett svenskt lantbruk, och de undrade om de kunde få komma till Trossnäs på ett kort besök, eftersom det ligger så nära E 18. Första året kom det ett par bussar, men antalet ökade varje år. Jag tror det var åtta stycken det sista året, vilket också var det åttonde året. De uppskattade att få komma in i ett svenskt hem och höra dess historia. Ingalill spelade några svenska folkvisor på pianot för dem. Ibland kom någon fram och frågade om hon kunde spela "Amazing grace" och det kunde hon. Jag brukade också passa på tillfället att tacka amerikanerna för den hjälp de gav Europa under första och andra världskriget i kampen för demokratin. Vi visade också gården för dem. En del skrev sina namn i gästboken, och när jag några år senare for till USA, hälsade jag på hos några av dem och blev väldigt väl mottagen. Jag fick en annan bild av USA än den som förmedlas genom massmedia. Jag fann dem gästfria och generösa.

Barnens konfirmationer

Jag berättade om Hans Oves konfirmation. 1969 var det dags för Anna Karin. Hon läste för komminister Göran Ernevi i Nors på sommaren. Det var problem att komma till kyrkan från Trossnäs, beroende på att det i maj månad det året var ett stort jordskred som tog med sig en lång bit av vägen ut i älven. Detta orsakade en stor flodvåg åt båda hållen och många båtar och bryggor skadades. Vägverket gjorde en provisorisk väg genom rasområdet, så det gick för Anna Karin att cykla till sockenstugan, där undervisningen ägde rum. Konfirmationen var en solig sommardag i Nors kyrka med middag på Trossnäs för släkt och vänner efteråt.

Tomas ville först inte konfirmeras, men han träffade två flickor som konfirmerats på Kyrkans gård i Dömle, och de rekommenderade den kursen. Detta och att vi föräldrar ville att han skulle gå där, bidrog till att han började undervisningen 1972 på sommaren. Han ringde hem efter ett par dagar och berättade, att det var som på ett fängelse. Det ringde i en klocka när det var tid att stiga upp på morgonen, och likadant när det var tid att lägga sig på kvällen och en massa andra regler. Han fortsatte i alla fall kursen och efter en vecka fick vi ett kort från Oslo. Hela kursen hade gjort en utflykt dit, och nu skrev han att det var väldigt bra på Dömle: Vi är som en enda stor familj. Till konfirmationen på eftersommaren hade eleverna tränat in ett litet skådespel om Jesus och Tomas var med. Konfirmationen ägde rum i den lilla kyrkan på Dömle. Tomas ångrade inte detta, utan han var tacksam för den tiden.

Niels konfirmerades i Nors kyrka under ledning av kyrkoherde Anders Hassler. Vi hade den sommaren en pojke från Stockholm boende hos oss, Carl Johan Rydgård, som läste tillsammans med Niels. Året var 1978. Efter den konfirmationen åkte Ingalill, Niels och jag tillsammans med familjen Rydgård upp till Idre och hade några fina dagar i fjällen. Vi var tacksamma att alla barnen nu var konfirmerade.

Talet i Nors kyrka

En dag i slutet av november 1969 kom kyrkoherden Anders Hassler till mig och frågade, om jag ville tala i kyrkan på en gudstjänst. Det var inget jag hade gjort förut, men jag tackade för förtroendet och lovade göra mitt bästa. Det var inte så mycket folk i kyrkan, men det var en man där, och han antecknade en del av det jag sa. Jag berättade om ärlighet och tog mitt eget handlande drygt åtta år tidigare, som exempel på ärlighet, då jag ställde tillrätta med ett mångårigt skattefusk. Mannen som gjorde anteckningar ringde samma dag till Värmlands Folkblad och berättade för dem vad jag sagt. Journalisten var av det noggranna slaget, och han ringde mig och berättade vad han skrivit, och undrade om det var sant det han skrivit. *"Jo, det var korrekt återgivit"*, svarade jag. Han nämnde att skattefusket och återbetalningen skett åtta år tidigare, men det var inte alla tidningar som påpekade det. Det gjorde att min mor ringde och frågade: *"Har du gjort det igen?"* Jag kunde lugna henne. Denna händelse var tydligen en stor nyhet för media. Tidningar från Skåne i söder, till jag vet inte var i norr, ringde mig och skrev om det. Expressen kom ut och gjorde en halvsida i tidningen, med en stor riktigt bra bild och bra text. När Ingalill och jag gick på torget i Karlstad dagen efter jag pratat i kyrkan, kom det upp på nyhetsremsan på NWT huset vid torget, *"Gudsägare erkänner 7-årigt skattefusk"*. Ingalill ville helst sjunka genom gatan, sa hon. Jag tyckte att det var en ganska kul grej. Jag tyckte, att Gud var duktig på att få ut budskapet om ärlighet.

Indienresan 1974

1974 gjorde Ingalill och jag en gemensam resa till Indien. Det året hölls den internationella mejerikongressen i New Dehli. Vi hade tidigare blivit bekanta med en mejerist från Australien, Stan Barnes, som också gästade oss på Trossnäs en gång. Han skulle delta i kongressen. Genom honom hade vi blivit bekanta med direktör Bengt Dock på svenska mejeriernas riksförbund (SMR). Han berättade, att de höll på att ordna med en resa till kongressen, och om vi

ville följa med, så fanns det plats för oss. Vi bestämde oss för det. Vi flög med till Bombay. Där tog Stan Barnes emot oss, och vi for tillsammans upp till Asia Plateau i Panchgani. Vi hörde senare att den svenska delegationen, som övernattade på ett fint hotell i Bombay, hade blivit magsjuka. Ingalill tyckte när vi landade i Bombay, att vi minsann också skulle bo på hotell i stället för hos en familj som vi knappt kände. Hon var efteråt tacksam att vi fick bo i ett hem. På Asia Plateau stannade vi ett par dagar. Stan Barnes och jag fortsatte upp till Kaira distrikt för att studera en kooperativ mejeriförening. Ingalill stannade på Asia Plateau. Mejeriföreningen startade på 1940-talet och det började med att några bönder sökte upp doktor Verghese Kurien, en känd kooperatör och kunnig mejerist, och de bad honom om hjälp till att starta en mejeriförening i Kaira. Han tackade ja till det förtroendet under en förutsättning, och det var att bönderna, om det skulle behövas, var beredda att gå i strejk och stoppa leveranserna till Bombay. Böndernas försäljning av mjölk skedde på den tiden till mellanhänder som betalade ett mycket lågt pris till bönderna. Produktionen skedde på väldigt många små gårdar. Många hade endast en ko eller en vattenbuffel. Vattenbuffeln ger inte så mycket mjölk, men det är en mycket fet mjölk. Doktor Kurien hade kontakter inom regeringen i Dehli och även internationella kontakter och fick mycket stöd. Det krävdes dock en kortare tids strejk för att få upp mjölkpriset till en acceptabel nivå. Det byggdes ett stort mejeri med tanke på framtiden. I inledningsskedet gick det inte att förse mejeriet med tillräcklig mängd mjölk. Då förhandlade doktor Kurien med de stora mjölkexporterande länderna om hjälp. Han fick hjälp i form av skummjölkspulver och smörolja som levererades som en gåva till mejeriet. Av detta framställdes på mejeriet en god mjölk som såldes till Bombay och andra tätorter. Eftersom råvarorna var en gåva, blev det en god vinst för föreningen. Den vinsten användes till att dels färdigställa det moderna mejeriet, men också att bygga ut ett mottagningssystem för den mjölk som producerades i distriktet. I varje by ordnade man en mottagningsstation, där bonden, oftast en kvinna, kom

och levererade mjölken från den eller de kor hon just mjölkat. Mjölakens fetthalt kollades, och även att den var fri från vatten. Bonden fick betalt för kvällsmjölken på morgonen efter mjölkningen och för morgonmjölken på samma dags kväll. Det fanns också på centret kraftfoder att köpa och även lucernfrö till sådd för att få foder till korna. När kvällsleveranserna var klara kom det en lastbil och hämtade mjölken och tog den till mejeriet. På det viset tog det inte många timmar från det kon var mjölkad tills dess mjölken var framme vid mejeriet, där den togs om hand och kylades ned. På morgonen var det samma procedur. Till centret i byn kunde bonden också ta sin ko om den behövde veterinärvård eller semineras. Veterinären kom till centret när han blev kallad. På detta sätt utvecklades mjölkproduktionen, och både kor och vattenbufflar började ge betydligt mera mjölk, och köpkraften hos bönderna ökade när både produktion och priset steg. Hjälpen med torrmjölk behövdes inte längre. Doktor Kurien blev senare ansvarig för vidare utbyggnad av kooperativa mejeriföreningar genom att bli vald till ordförande i "National Dairy Development Board". Det har resulterat i, att Indien i dag har nästan den högsta mjölkproduktionen i världen. Jag berättade, när vi kom hem, om detta projekt i Grums rotaryklubb med diabilder. Riksdagsman och redaktör Manne Ståhl var med på detta möte. Hans kommentar var, "*Detta kan inte vara sant. Indien är ett så fattigt land*". I dag börjar vi inse, att Indien inte är bara fattigdom, utan där finns ett rikt industriliv och mycket kunnande inom IT. Det finns ett jordbruk som kan producera tillräckligt för sitt lands behov.

Vi åkte sedan tillbaka till Asia Plateau och jag förenades med Ingalill. På Asia Plateau hade man sedan 1968 färdigställt teaterlokalen med plats för 450 personer. När kostnaden för centret slogs ut på varje stol i teatern, så blev det 5000 svenska kronor. Vi satsade det beloppet och fick vårt namn på en av stolarna i salongen.

Vi reste till Delhi med nattåg som hade bra sovvnagar. New Delhi är en blandning av rikedom och fattigdom. På gatorna trängs cyklister, kor, getter,

bilar, cykeltaxi och gående. Alla visste hur man använder signalhornen. Det var ett enormt oväsen och även en doft som var en blandning av så mycket. Vi träffade den svenska mejeridelegationen igen och var med och lyssnade på diskussionerna ett par gånger. Vi tog farväl av Stan Barnes i Dehli och tog flyget hem till Sverige, där vi intervjuades av NWT om vår resa .

Han tror på en framtid för Indien

Godsägarparet Inga-Lill och Ove Jensen på Tronnis gård i Karlstad har i dagarna återvänt från en tre veckor lång resa i Indien. De har läst om de enda andra svenska Indiennarrare trapperats av kontrasterna mellan den råa västvärldens välsittande och Indiens fattigdom, och de ställer sig sarsens fråga som många andra turister gjort: varför skall somliga folk behöva lida och dö av svält medan andra skall leva i överdåd.

Men Ove Jensen tror att Indien skall lyckas bemästra sina många och som det tycks lösbara problemen. Indien har, säger han, "Sovjetunionen" allt kunnat slå ett jordbränsel med möjlighet att mätta sina 550 miljoner invånare.

Han bygger sitt självskrivna delvis på de omfattande kända och de omfattande och jordbränselkonstruktion som bevisar.

Indien har startat Operation Flood. Målningen med den operationen är att skapa kooperativ över hela Indien. Sid. 10

Inga-Lill och Ove Jensen har en delat av sin resan. Bilden visar Ove Jensen som intervjuas av NWT om sin resa i Indien. Bilden är en av de många som tagits av Ove Jensen och som har gett honom mycket intressanta uppgifter.

Barnens bröllop

Hans Ove och Irene vigdes i Östra Fågelviks kyrka den 29:e juli 1978. Den församlingen är det som Irenes mamma tillhörde, när hon var ung. Vigsselförrättare var John Fryxelius. Efteråt serverades bröllopsmiddagen på Graninge värdshus i Molkom med familjerna och flera från det fotbollslag i Edsvalla, som Bobo (Hans Oves smeknamn) spelade i några säsonger. På hösten efter festen flyttade brudparet till Åkarp, där de fick en bostad under tiden som Hans Ove studerade på Alnarp till lantmästare. De delade lägenheten i Lomma

med Anders Erikson, som arbetat på Trossnäs en tid. Det dröjde innan det blev tillökning i familjen, men 21:a mars 1992 föddes Karin och 19:e februari 1994 Frida. De var efterlängta och får mycket kärlek. Efter Alnarp flyttade Hans Ove och Irene in i en lägenhet i Haget. 1984 renoverades flygeln vid stora huset till en härlig bostad för familjen.

Tomas och Charlotte gifte sig i Nors kyrka 7:e juli 1979. Jag lånade en gammal A-ford av församlingens komminister Josef Kjellgren och körde brudparet fram till kyrkporten. Det var Anders Hassler som vigde dem och middagen var på Höglunda. Även dit åkte vi i A-Forden. Charlottes pappa Olav, hade ordnat med smultronplockning dagarna innan middagen. Efterrätten till hela sällskapet bestod av smultron och mjölk. Olav älskade att plocka bär, och han använde sitt flygplan för att komma till de bästa ställena. Han hade lärt sig, att smultron brukar komma på kalhyggen tre till fyra år efter avverkningen. Det gällde att hålla reda på hur gamla hyggena var. Efter bröllopet flyttade Tomas och Charlotte in i det lilla huset Hagalund i sydöstra hörnet av "Trossnäs Fält". De bodde där ett par år, flyttade sedan in i en nyrenoverad lägenhet i "Villan" intill vägen mot Karlstad. De trivdes bra till att börja med, men ville gärna ha eget hus med en liten trädgård. Tomas fann platsen söder om stora huset, där växthuset legat, som en lämplig byggplats. Han fann en duktig arkitekt som ritade ett hus som både Charlotte och Tomas gillade. Bröderna Fredholm byggde huset, men Tomas var också med och grävde och snickrade. När huset var färdigt fann vi att det smälte in fint i omgivningen. De flyttade in 1988 med sina två barn Fredrike född 9:e juli 1981 och Christian född 1:a januari 1987. Sedan januari 2006 bor Thomas och Charlotte i det stora huset, och jag har övertagit deras hus. Anna Karins käresta, Lennart Bohlin, jobbade också en tid på Trossnäs. Han hade ett gott öga till Anna och det dröjde inte länge innan det åter var vigsel i Nors kyrka, närmare bestämt 2:a augusti 1981.

Min nuvarande bostad

Denna gång var det kyrkoherde Åke Kjelleberg i Grums församling som var vigsel förrättare. Detta på grund av att Lennarts gård Smedstorp ligger i Grums församling,

och Åke hade konfirmerat honom. Middagen serverades på Trossnäs, där Ingalill hade gjort om våra två stora rum till en riktig festsal. Släkt och vänner samlades runt borden och många fina tal och sånger levererades av gästerna. Efter bröllopet flyttade de in i Hagalund, där Tomas och Charlotte också startade sitt äktenskap. Senare flyttade de till Smedstorp, som de utvecklat till ett litet paradis. Det var Lennarts far, Karl Gunnar som en gång köpte Smedstorp. Lennart och Anna-Karin har fått tre barn Calle född 30:e augusti 1982, Emma 16:e januari 1984 och Oskar 13:e november 1988.

Niels, han som kallas sladdbarn, är sju år yngre än Tomas. Han hade svårt att finna den rätta kvinnan. Åren gick och vi trodde att vi skulle begåvas med en ogift onkel. Men när han träffade Helena Hidén från Forsvik på Värmlands näs blev det kärlek och även bröllop, 31:e juli 1999. Niels hade hunnit bli 35 år och Helena 28 år. Vigseln ägde rum i Nors kyrka och förrättare var kyrkoherde Jan Piscator från Segmon. Efteråt var det fest på Uddersrud, dit Helenas föräldrar hade flyttat. Middagen var i ett stort tält och det var nära hundra gäster. Talen var många. Helena har fyra systrar varav två är gifta. De två svågernorna höll ett mycket uppskattat tal, där de hälsade Niels välkommen till "svågerklubben

De gav honom även många tips om hur det är att vara husbonde åt en Hidénflicka. Jag gladdes mycket åt att Ingalill, trots sin sjukdom, kunde vara med och till och med dansade med brudgummen. Dansen varade till långt inpå

sommarnatten. Niels och Helena har hittills fått fem barn, Valdemar 23:e maj 2000, Ivan 25:e december 2003, Ellen 21:a oktober 2005, ”slutligen” tvillingarna Gustaf och Josephin 1 januari 2009.

Hjälp till Balticum och Polen

I början på 1990-talet såg jag ett program i TV hur en svensk jordbrukare hade lastat en vagn med begagnade lantbruksredskap och körde den med sin traktor till Estland. Där levererades alltsamman till en jordbrukare som saknade det mesta. Detta initiativ ledde till att LRF i Sverige organiserade transporter av redskap och maskiner som inte längre används i Sverige. Jag tog initiativet i Värmland, och det var många billaster av maskiner som gick till Baltiska länderna och till Polen. Mejeriet i Karlstad hade många små kyltankar för mjölk, som använts på små gårdar, men som ersatts av större, när antalet kor i besättningarna ökat och många små gårdar slutat med sin mjölkproduktion. Dessa tankar behövdes i Polen. För att tankarna skulle kunna monteras in och underhållas i Polen, kom två män till mejeriet, och de fick under ett par veckor lära sig det nödvändiga för skötsel av dessa. Vi ordnade insamlingsplatser runt om i Värmland, och jag tog med de två männen för att se vad av allt insamlat som var användbart. Det som inte gick att använda sändes till skrot, och hela aktionen medförde att det blev upprensat på många gårdar i Värmland. Det blev till en nystart för många gårdar i de baltiska länderna och Polen, även om en del redskap var på gränsen till att skrotas.

Mutor och korrupcion

I samband med Bofors export av kanoner till Indien 1986, diskuterades det i pressen, huruvida Bofors hade använt mutor på flera 100 miljoner för att få ordern. Det blev ingen dom på grund av brist på bevis, men det blev en stor debatt, om huruvida mutor i internationella affärer skulle vara en avdragbar kostnad. Det var även ett fall i kammarrätten i Jönköping, där man misstänkte att

mutor dragits av i deklARATIONEN. Tillsammans med prästparet Bror och Gerd Jonzon, missionär Erik Johansson, skrev vi ett flygblad riktat till ledamöterna i riksdagen, där vi krävde en lag om att mutor inte är en avdragsgill kostnad. Mutor förstör u-ländernas ekonomi, säger en afrikansk lärare. Vi ställde oss med plakat utanför riksdagen, och när ledamöterna lämnade riksdagen, delade vi ut flygbladen till dem. Jag kommer ihåg att jag fick tillfälle att ge ett till Gunnar Sträng. Vi skrev också ett längre brev till Kjell Olof Feldt. Många gånger omskriver man det som i verkligheten är en muta till något mera affärsmässigt, men när vi såg de enorma rikedomar, som ledare i många U-länder har, frågade vi oss om de verkligen gjort en insats för sina länder för dessa stora summor?

TOLFTE KAPITLET

Här följer sammandrag av rapporter som skrevs på 1980-talet efter resor till Australien, Nya Zeeland, Argentina, Brasilien och Tanzania, Kenya.

Resan till Australien och Nya Zeeland

Svälten och fattigdomen är ett stort problem i dagens värld. Inom den rika världen har vi överskott, och vi slåss om marknaden för våra livsmedel. Australien och Nya Zeeland vill också vara med och sälja på den europeiska marknaden. Jag har länge tänkt på, hur man skulle få deras produktion att möta behoven i Asien och Afrika.

Lennart Sjögren och jag fick en inbjudan till en konferens i Sydney med titeln "Bridges for the 1980's". Den anordnades av människor som tror på nödvändigheten av en global moralisk och andlig upprustning. Vi bestämde oss för att åka dit. Vi inbjöds också att träffa jordbrukare och politiker både i Australien och på Nya Zeeland. Vi flög med olika plan. Jag mellanlandade i Bangkok och sov över en natt på ett hotell där. När jag morgonen därpå skulle boka in mig på flyget till Sydney, frågade de, om jag inte hade något bagage. Jo, men det är väl bokad direkt till Sydney från Stockholm. "*Nej*", sa

tjänstemannen. *”Det finns säkert nere på bagagemottagningen. Jag skall skicka med en person som kan visa dig var det är”. - ”Tack”,* sa jag och vi sprang iväg. Mycket riktigt där stod min väska bredvid bandet på bagagemottagningen. Vi fick skynda oss tillbaka till inbokningen, och jag hann precis i tid för att borda planet. Men det var inte utan att det kändes lite nervöst. Jag kom lyckligt fram till Sydney, där Lennart tog emot och visade var vi skulle bo.

På konferensen ägnades mycket tid åt att överbrygga klyftan mellan fattiga och rika. Mohan Bhagwandas från Sri Lanka sade: *”Jag vet vad det vill säga att leva både i den fattiga och i den rika världen. Jag har erfarit vad det vill säga att varje dag kämpa för att få nog att äta, och jag har också haft nöjet att leva i ett överflödssamhälle. Det är mitt hopp att den klyfta som finns, och som blir allt större, kan bli överbryggd i detta decennium. Det kommer att krävas mycket tänkande och planläggning, och det kommer inte att ske endast genom regeringars lagstiftning eller generösa hjälpprogram. Det kommer att ske genom en folkrörelse, som kan överföra den förvandling som är nödvändig”.* Så här nästan 30 år efteråt, kan vi bara konstatera, att mycket återstår att göra för att minska klyftan mellan fattiga och rika.

Paul Keating, en av oppositionsledarna i den australiska riksdagen, sade: *”Om Australien inte är berett att dela med sig av sina naturrikedomar kommer det att bli hatat i Asien. Resursrika länder tenderar att bli lata. Vår rikedom på mineraler gör oss till ett själviskt land. Vi i Australien behöver i framtiden lära oss att göra saker, som vi i dag inte är så bra på, så vi kan leva, även sedan våra naturresurser är slut”.*

John Farquharson, biträdande redaktör för Canberra Times sade: *”Det är helt enkelt så, att om vi inte besvarar själviskheten både individuellt och nationellt, kommer vi inte att lösa problemet med att ge mat åt de hungrande. Det är på den punkten där alla kan ta del genom att börja med sig själva.”*

Efter konferensen for vi med bil till Canberra, den relativt nybyggda huvudstaden, belägen i bergen mellan Sydney och Melbourne. Där träffade vi

bland annat Peter Nixon, minister för Primary industries (som även omfattar jordbruket.) När vi frågade honom hur vi skulle få livsmedel till dem som verkligen behöver dem, svarade han, *"Det beror på den politiska viljan"*. Peter Nixon öppnade konferensen "Utblick -80", där det fanns företrädare för Australiskt jordbruk. Jag fick klart för mig, att australiska män och kvinnor i två världskrig varit med och försvarat demokratin i Europa, och att de nu tycker att det är rimligt att man också kan få sälja sina produkter på den europeiska marknaden, utan att mötas av handelshinder av olika slag. Ett besök i krigsmuseet visade att vi från Europa har mycket att tacka Australien för. Samtidigt är det också ett faktum, att mellan dem och oss ligger den del av världen där svälten och fattigdomen är mycket stor. Skulle ett samarbete mellan kontinenter kunna äga rum, om målsättningen var att avskaffa svälten och fattigdomen? Hur skapar man den politiska viljan? Det tycks oss att man behöver följande tre punkter:

- Man måste måla en bild i starka färger av orättvisan i den nuvarande situationen i världen. Det är visserligen sant, att vi har blivit rika genom hårt arbete, uppfinningsrikedom och god organisation. Men det är också sant att utan en hjärtlös exploatering av dem som nu är fattiga så skulle vi, som nu är rika, aldrig ha nått vårt välstånd. Kanske behöver vi ett verkligt syndamedvetande om vad vi varit och är en del av.
- Vi måste ha konkreta planer för vad som kan uträttas, planer som är förankrade i verkligheten och som har praktiska möjligheter att genomföras. Folk kommer att stödja vad som rimligen har hopp om framgång.
- Men framförallt behöver vi människor med eld i bröstet, människor med en brinnande övertygelse om vad som behöver uträttas, människor som kan få andra att brinna och för vilka varje oöverstigligt hinder bara utgör en sporre till att angripa svårigheterna.

Från Canberra fortsatte vi i bil till Melbourne. Vi åkte miltals genom ett böljande landskap med gräs och åter gräsväxt. Får och köttboskap betade i stora hjordar, men det var långt mellan bostäderna. Efter en dag i tremiljonersstaden for vi ut till la Trobe Valley, och på vägen ut såg vi de stora kolgruvorna och de stora värmekraftverken som finns där.

Vi besökte Sam och Dorothy Dawson och deras fem barn. Vi möttes av en stor hjärthlighet och de bjöd på en fin lunch, av ingredienser som odlats på gården. Får och köttboskap var hela produktionen. Djuren betade hela året med extra tillskott av hö under vissa perioder. Att vara helt beroende av världsmarknadspriserna var ett stort problem för dessa jordbrukare. Det var inte länge sedan priset på köttboskap var så lågt, att det inte ens lönade sig att frakta boskapen till slakteriet. Tusentals djur sköts helt enkelt och begravdes i massgravar. För närvarande var situationen bättre, och fåren var den bästa affären. Ullpriserna hade gått upp och även priset på lamm. Ullen trodde de på för framtiden. Syntetfibrerna var inte så populära, och priset på dessa hade stigit i takt med oljepriset.

Vi träffade två mjölkproducenter, Bruce Christie och John O'Brien. De mjölkade 80 kor var. Korna gick hela året på bete. Betet bevattnades regelbundet. Vattnet leddes genom ett väl genomtänkt kanalsystem så att alla betena kunde översvämmas regelbundet. Hela arbetet sköttes av familjen. Mjölkspriset tillät inte att ha någon anställd. Även här har man att kämpa med ett lågt världsmarknadspris, många gånger orsakad av att Europa dumpar sitt överskott till alltför låga priser.

Vi var glada att träffa dessa tre familjer, som alla älskade sitt yrke och även hade ett hjärta för behoven ute i världen. John och Mary hade tagit hand om och gett arbete åt en familj av båtflyktingarna från Vietnam.

Vi tillbringade fem dagar i södra Australien med Adelaide som bas. Vi träffade Bert Kelly, tidigare marinminister. Han var en stark förkämpe för en fri marknad

utan handelshinder. Han sade bland annat. *"Om vi inte tillåter varor att passera över gränserna, kommer vi i framtiden få militära trupper som gör det."*

Davis Brokman, tidigare jordbruksminister i Australien, tog oss ut till sin gård, som låg vid den stora sjön Alexandrina. Han visade oss sin nya bevattningsanläggning med en bevattningsmaskin med en mycket bred ramp. Fördelen med denna maskin i jämförelse med bevattningskanon är, att man kan arbeta med mycket lägre vattentryck och därigenom spara energi. Han visade oss också sina får och köttdjur.

Två härliga dagar tillbringade vi hos Len och Vera Garsch, som bodde på Yorkhalvön väster om Adelaide. Förutom får hade de också grisar. Len och hans son Malcom hade var sin gård och odlade mycket korn och vete. Två man skördade och transporterade spannmålen till köparen. De skördade 800 hektar på 300 timmar med en 24 fots tröska. Skörden låg mellan 2000 och 3000 kg per ha. Lagerhuset som tog emot spannmålen hade en lagringskapacitet på 230 000 ton och kunde ta emot 2600 ton per timme. Klimatet var torrt och kvävegödselmedel användes inte. Kvävet ger en för stor bladmassa, och detta påskyndar uttorkningen så att plantan inte får kraft att utveckla kärnan.

En kväll i Adelaide träffade vi en hel del unga par som studerade på universitetet. Vi fann hos dem ett genuint intresse för de fattiga folken i världen och en längtan efter att ta itu med det som är orätt.

En man som vi mötte var Bob Hogarth som arbetade på jordbruksdepartementet med att sälja tekniken för jordbruk i torrt klimat. Han arbetade i norra Afrika och i Mellanöstern på kommersiell grund. Deras idé var att skapa mönstergårdar, vars metoder sedan kunde spridas till grannarna. Svårigheten var att de styrande i dessa länder endast ville ha det absolut modernaste, och att de inte hade så stort intresse av att grannarna skulle ta efter. Det var inte heller så lätt för fattiga bönder, att ta efter en teknik som ligger fjärran från deras sätt att leva och odla jorden. Den mänskliga naturen behöver verkligen förändras, om vi skall komma tillrätta med svälten i världen.

Efter en mycket intressant tid i South Australia tog vi sovvagn tillbaka till Melbourne och flög därifrån till Auckland på Nya Zeelands nordö. Nya Zeeland var grönt och mycket kuperat. Där fanns ca 60 miljoner får, 4 miljoner kor (mjölk och kött) och ca 3,5 miljoner ungdjur. Djuren gick på bete året runt och fick endast vintertid något fodertillskott, till exempel hö, majs, eller rotfrukter. Korna fick inget kraftfoder alls och medelproduktionen låg på 4000 kg 4 procentig mjölk. De producenter som levererade sin mjölk till smör och ostmejerier mjölkade endast 10 till 10,5 månader om året. Då kunde man möjliggöra semester och fick ett avbrott i arbetet. Kalvningarna måste vara mycket koncentrerade i tid och ha en stor variation från område till område.

Vi träffade Brian och Jane Chamberlin. Han var ordförande för kött och ullproducenterna på Nya Zeeland. 80 % av landets exportinkomster kom från försäljningen av jordbruksprodukter. Han berättade att frakt och europeiska importavgifter uppgick till ungefär samma pris, som den ny zeeländske bonden fick för lammet han producerade. När det sedan har uppenbarats att engelsmän och irländare sålde dessa importer vidare till övriga Europa, till de höga priser som rådde inom EU, uppstod lätt en förstålig bitterhet. Kött var den största delen av exporten, sedan ull och sist mjölkprodukterna. Vi fick också lära oss att kombinationen av får och köttdjur gjorde att betena utnyttjades mera effektivt. Kvävegödsling förekom inte. Vitklövern fick stå för kväveproduktionen tillsammans med all träck från djuren. Stängsel såg vi var än vi åkte, och det var för många nästan den största kostnaden. Stängslen var av mycket god standard och kostade ca 9 svenska kronor per meter i material och arbete. (1980 års priser)

Freek och Jantje Siraa visade oss sin gård med mjölkproduktion. Freek var orolig för att priserna för jordbruksmark gick i höjden allt eftersom rika människor i städerna köpte upp gårdar, för att ha dem till odling av kiwi-frukt, en lyxprodukt som man lyckats sälja till mycket goda priser på världsmarknaden. En del av arealen på dessa gårdar ligger obrukad.

I Hamilton träffade vi doktor Whittlestone vid Ruabura forskningsstation.

Det var en man med stor övertygelse för U-länderna. Han hade nyligen besökt Alfa-Laval i Tumba, då han var intresserad av att få till stånd en mjölkmaskin för Indien och Sri Lanka. Han hade också besökt Polen för detta ändamål. I Indien arbetade han samman med Manibar Desai vid Bharaitya Agro-Industrial Foundation nära Poona för att höja mjölkornas avkastning.

Därifrån reste vi till Hastings på östkusten via Rotorua. Där såg vi på de heta källorna och på ett maori museum. En del av vägen åkte vi med buss. Det var mycket kuperat, och vi fick se en hel del skog. Skogsplantering i stor skala hade skett de senaste 50 åren. Framförallt var det tall planteringar. Den växer mycket fort och är färdig för slutavverkning efter 30 år.

I Hastings bodde vi hos en maorifamilj, vars dotter Rakai varit i Sverige i tre månader. De inbjöd en kväll släkt och vänner för att möta oss. Vi fick en inblick i denna ursprungsbefolknings historia. Rakai ordnade så att vi fick gå igenom det stora slakteriet i Hastings. Upp till 18 000 lamm kunde slaktas på en dag plus 750 storboskap. Det var en imponerande syn att se 500 slaktare i den stora slakthallen. Många av dem var maorier och dessa sjöng gärna under arbetet. Man hade också ordnat med slakt som var godkänd av muslimerna. På en av väggarna fanns ett målat kors och det utgjorde riktningen mot Mecka. Slaktaren skulle stå så han såg detta kors när han stack fåret. Slaktaren skulle också vara muslim.

Hastings är också en trakt med stora fruktodlingar. Där fanns också fältmässiga tomatodlingar som skördades med maskin. Trots en viss arbetslöshet var det svårt att finna folk som ville plocka frukt.

Från Hastings flög vi ned till Christchurch på Sydön. Innan vi fortsatte söderut träffade vi Wesley Cameron, som var vice ordförande i slakteriarbetareförbundet och med i LO:s styrelse. Han berättade, att han var ombedd av LO:s styrelse att åka till Afghanistan för att bilda sig en uppfattning om vad som verkligen skedde där, och hur folket såg på invasionen från Ryssland. Han sade, att dessa

trakter började bli en viktig marknad för köttexport, därför gällde det att vara väl underrättad. Jag fick klart för mig, att jordbrukare och arbetare har ett gemensamt intresse, och att det var viktigt att dialogen hålls levande, och att alla murar mellan oss rivs ner. Jag berättade för honom, att när mitt enda mål var att få en bra inkomst, så tillät jag mig oärliga metoder bara det gynnade målet. När jag sedan beslöt att se på min gård i perspektivet av behoven i världen, såg jag vad korruption och oärlighet kostar dem som var fattiga och som svalt . *"Jag beslöt mig för att rätta till det som var fel, betala skatterna ärligt och även i övrigt ha absolut ärlighet som ledstjärna i mitt liv"*, berättade jag för honom.

Efter detta samtal hade vi en fyra timmars bussresa till Reg och Betty Paterson. De visade oss sin gård vid Geraldine i South Canterbury. De skötte 1600 tackor på 150 hektar stenig åker. Vi talade om våra erfarenheter från resan och berättade om jordbruket i Sverige. Reg var en tystlåten man, men efter en stund sa han: *"Felet med oss på Nya Zeeland är, att vi bara producerar för de rika och bryr oss väldigt lite om dem som är fattiga."* Dagen efter körde han oss i sin bil till Wensley Jackson. Han var ordförande för de jordbrukare som hade fältmässiga odlingar av grönsaker. Han visade oss ett julbudskap han skrivit till sina medlemmar. *"Jag är bekymrad över att våra exportansträngningar alltid inriktas på att tillfredsställa själviska snarare än verkliga behov. Mer än hälften av världens befolkning hungrar medan vi lever i en oas där vi inriktar vår produktion på att nå de rikas bord. Sexhundra millioner människor lever i fattigdom och lider brist på basnäring, och ändå kan vi inte i denna rymdtidsålder och med vår teknologi finna medlen till att tillfredsställa deras grundläggande krav på en väsentlig tillgång – livsmedel. Borde vi inte använda åtminstone en del av vår teknologi och avsätta en del av vår energi och våra resurser för att finna svaret på detta problem?"* Kan det finnas ett mer praktiskt sätt att åstadkomma fred och god vilja.

Vi fortsatte med Reg som chaufför via "the Upper Waitaki" vattenkraftprojekt till Garfield och Helen Hayes gård. Det var mycket intressant att se, hur man

med hjälp av dammar, tunnlar och kanaler skapat nya sjöar och fyra stora kraftverk, som tillsammans gav 840 000 kw. Det hela var gjort i öde trakter och var en stor turistattraktion. Vädret var denna dag så fint, att vi såg det 3 700 m höga berget Mount Cook i solsken.

Garfield Hayes hade på sin gård, Normanvale i Hakateramea Valley, 5000 får och ett 100-tal köttkor. Han hade tre man anställda. Landskapet var mycket kuperat och lämpade sig bäst för djuruppfödning. Vi träffade några av hans grannar och diskuterade jordbruk och handel. Tidigare hade jag hört, att Japan erbjudit sig att köpa torrmjök från Nya Zeeland för att ge i gåva till ett utvecklingsland. Nya Zeeland ville inte gå med på detta, för man var rädd att det skulle förstöra marknaden. Någon undrade, om det inte berodde på nationell stolthet. Men det kom fram, att man var ganska misstänksam mot japanerna som väntat och väntat, innan man beslutat sig för att köpa från Nya Zeeland. De hade på det viset pressat priserna och köpt när de varit som lägst. Eftersom vi visste, att ledande män inom japansk industri och handel, planerade en industrikonferens i Japan inom ramen för Moralisk upprustning, föreslog vi, att någon eller några jordbrukare från Nya Zeeland skulle resa till Japan och försöka rätta till detta förhållande. Vi var överens om att jordbrukarna inte ensamma kunde bära kostnaderna för livsmedelshjälp, utan att det måste ske i samarbete nationer emellan. Målet måste vara omsorgen om de fattiga. Det finns tillräckligt i världen för allas behov, men inte för allas begär. En driftig jordbrukare med internationella förbindelser, Keat Henning, uttryckte ett stort intresse för att åka till Japan.

Vi hade nu inte många dagar kvar och jag hade ännu inte sett en "karusellmjölkkningsgård.", som var vanliga här. Garfield tog en dag ledigt och vi åkte på besök till ett familj jordbruk där far och son skötte 350 kor. Ett varv med karusellen tog nio minuter, och under tiden klev den ena kon efter den andra upp på karusellen. En man skötte tvättning av juvret, en annan satte på spenkopporna. Automatiska spenkoppsavtagare skötte resten, och kossan

lämnade karusellen. På två timmar var alla kor mjölkade. Tyvärr, kom vi på fel tid på dagen, så vi kunde inte se den i verksamhet. När vi senare på kvällen berättade det för våra värdar i Christ Church, ringde de upp rektor Stewart för Lincolns lantbruksuniversitet. Detta var den plats där världsmästerskapen i plöjning skulle gå av stapeln i maj månad. Eftersom SM i plöjning genomfördes på Trossnäs så berättade vi det för rektorn, och han bad oss komma över för att träffa honom. Han ordnade också så att vi fick se en karusellmjölkning i arbete. Det visade sig att rektor Stewart var ordförande för regeringens rådgivande kommitté för U-landsfrågor. Det var verkligen en man som vi var glada över att få träffa. Han visade oss också runt på universitetet, som hade 1500 studenter från 22 nationer. Detta var en fin avslutning på en mycket givande resa.

Överallt på vår resa gav vi människor vi mötte ett flygblad om Stan Barnes bok "200 Million Hungry Children". Författaren var från Australien, och han hade ägnat hela sitt liv åt mejerihanteringen och hade tjugo års erfarenhet i Asien. I sin bok gav han en rad fakta på ett enkelt och lättfattligt sätt. Han gav förslag till lösningar som var intressanta. Han betonade, att om dessa barn skall få den näring de behöver, så krävdes förpliktelse till mångåriga leveranser av bistånd. Inte gåvor av tillfälliga överskott av t.ex. mjölkpulver.

Om jag till sist skall dra några slutsatser eller uttala önskemål för framtiden skulle jag vilja säga följande:

Stan Barnes bok "200 Million Hungry Children" borde studeras och spridas och dess förslag följas.

Vi behöver ett nätverk av jordbrukare runt om i världen som har lidelse för att producera för behoven i världen och för att påverka regeringarna att vidta nödvändiga åtgärder. Varför skulle t.ex. Europas jordbrukare slåss med sina kolleger i Australien och Nya Zeeland, eller för den delen inbördes, i stället för att samarbeta för att möta behoven i länder som Indien, Vietnam och övriga Sydostasien, som ligger emellan dem?

För att bygga denna ”moraliska och andliga infrastruktur” av övertygade människor runt om i världen, skulle ett nästa steg kunna vara en världskonferens vid Moralisk upprustnings asiatiska centrum Asia Plateau i Panchgani, Indien. Förslagsvis i början av 1981, där människor från I och U-land kunde mötas. I ljuset av osjälviskhet och kärlek och med nya mål och motiv hos alla, kunde man där komma fram till beslut som leder till handling.

Resan till Argentina och Brasilien 1984

Vi deltog i en internationell konferens för Moralisk upprustning den 23 till 26 mars i Buenos Aires. Argentina består av 2 770 000 km² och hade då c:a 29 milj människor. Brasiliens yta är 8 512 000 km² och har ca 100 miljoner innevånare. En av initiativtagarna till konferensen var professor Jorge Mowlina, som länge forskat inom jordbruket. Speciellt har han brukat mycket tid åt att finna enkla metoder för att förhindra jorderosionen. Han har lärt bönderna att täcka marken med halm, som dels suger åt sig mycket vatten och dels hindrar vattnet att forsa iväg. Han demonstrerade det med att tömma ett glas med vatten på ett plant bord. Först tömde han glaset utan duk på bordet, sedan med en duk. Utan duk forsade vattnet genast av bordet, men med duk sög duken upp vattnet. Han har också funnit på metoder att under längre tid förvara kött utan att behöva frysa det.

En annan talare var doktor Alberto Roth. Han har 60 års erfarenhet av att leva med naturen med syfte att inte förstöra matjorden. Han hade sin verksamhet i den tropiska zonen i norra Argentina. För att använda en del av regnskogen för att producera mat, avverkade han först allt slyet på området och fördelade det jämnt över marken. Sedan såg han ut de träd som var lämpliga till timmer. Han avverkade, forslade bort och sålde dessa stammar. Grenarna kapade han i korta bitar som var maximalt en meter. Dessa fördelades jämnt över ytan för att påskynda förruttnelsen som tar några få år i tropiskt klimat. De kvarvarande träden gav skugga åt växtligheten och löven bidrog till att behålla mullhalten. I

denna glesa skog planterade han bananer och andra tropiska fruktträd, och han fick bra skördar från dem. Han använde med andra ord ingen eld och inga bandtraktorer för att åstadkomma långsiktigt brukbar jordbruksmark. Hans metod gav arbete åt många fattiga lantarbetare.

Till konferensen kom från Brasilien doktor Nilo Romero. Han hade lång erfarenhet av att utnyttja de naturliga gräsen som bete till köttjuret. Doktor Jorge Restanio talade om hur viktigt det var att ge undervisning om näringslära till den fattiga befolkningen, så att de ger sina barn en allsidig föda. Han berättade hur han på sin fritid med enkla medel gjorde detta i ett område i Sankta Fé. Alla dessa talare medverkade under temat "Jordbruket en väg till varaktig fred".

Innan vi startade resan till Argentina besökte vi ett familjejordbruk i Frankrike med mjölk och köttproduktion. Det var intressant att nu besöka ett liknande jordbruk i Argentina. Vi fann, att det på båda ställena var hårt arbetande människor, som fick ut vad de behövde för sin familj. Ingen av dem levde i överflöd, trots att den franske bonden fick dubbelt så mycket betalt för sin produktion. Kostnaderna för byggnader, foder och bete var mycket högre i Frankrike.

Professor Enrique Pinedo tog oss ut till Mario Bustillo, en stor och mycket avancerad mjölkproducent, som genom att överföra embryon från sina bästa kor till sämre kor eller kvigor, producerade över 200 kalvar om året. En kossa kan ge upp till tio embryon. Paras den då med en första klassens tjur, kan det snabbt bli mjölkkor med hög avkastning. Vi prövade denna metod på Trossnäs och lyckades några gånger, men det var inte lätt. Några tio embryon blev det aldrig. Fick vi fyra var det bra. Det var inte alltid kvigan eller den andra kon tog emot embryonet.

Vi besökte flera "Estancias" och såg hur köttjursuppfödningen gick till på Pampas. Djuren betade hela året runt och betesfällorna var stora med mycket påkostade stabila staket. Vi fick träffa en man från företaget "AACREA" som

hade jordbruksrådgivare anställda. Varje rådgivare hade hand om ca tolv jordbruk.

Jorge Moulina hade ordnat en träff med doktor Lundberg, som var expert på mjölkproduktion. Han visade oss några familjejordbruk samt det stora mejeriet i Lujan, ägt av mejeriföretaget "La Serinísima". Mejeriet tog emot 3 miljoner liter mjölk om dagen (nästan 100 lastbilar med släp). Vi blev goda vänner med Luis Mercaenaro, som stod för den avdelning som har hand om rådgivningen till producenterna. Han hade sextiotvå rådgivare till sitt förfogande. Han berättade hur mejeriet hade uppvaktat politikerna och fått dem att ge mjölk till alla skolbarn i 40 skolor.

Han berättade också, att samtidigt som vi var där hade han haft en delegation från Kina, som studerade mejeriets teknik och uppbyggnad. De tyckte, att det de såg i Argentina passade dem bättre, än den mer avancerade teknik man har i USA. Delegationen var även där för att studera möjligheten för kineser att emigrera till Argentina. De hade berättat för Luis att kineserna dricker 1,6 liter mjölk per individ och år, samt äter 4 kilo kött. Mjölkkonsumtionen i världen ligger på ca 100 liter per individ och år. Skulle kineserna dricka så mycket, innebar det en konsumtion 28 gånger Sveriges årliga produktion.

Vid rundvandringen i mejeriet såg vi hur världens största tormjölkframställning höll på att byggas. (Till 85 % tillverkad i Argentina) Avsikten var att torka 1 miljon liter mjölk varje dag för export till andra länder i Sydamerika. Det fanns redan ett avtal tecknat med Venezuela.

Genom Luis fick vi träffa president Negri Saenx i avelsföreningen för holländsk friskska kor, samt hans närmaste man Juan José Mascarenhas. Han frågade om jag ville skriva en artikel i deras tidning om våra tankar om behovet av mjölk och andra livsmedel och hindren för att nå dem som behöver den, samt exempel på vad som gjorts.

Vi besökte Sao Paulo och Rio de Janeiro. I Sao Paulo blev vi väl omhändertagna av Elsa Vogel och Josephin Buhagiar. Josephin hjälpte oss med tolkning från

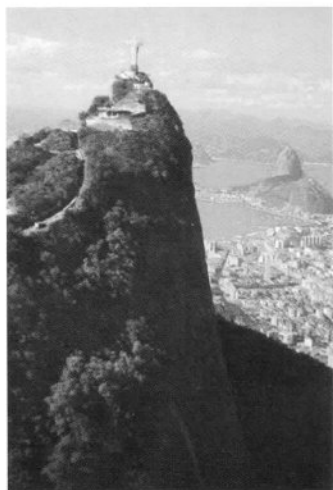
portugisiska. Rubens Francode Mello tog hand om oss i 1,5 dag. Vi träffade Wagner Milanello i brasilianska föreningen för de frisiska korna. Vi besökte lantarbetsgivarnas kontor FAESP, en sammanslutning av 250 000 jordbrukare runt Sao Paulo. Ordföranden Fabio de Salles Meirelles hade samlat ett tiotal av sina medarbetare, och vi berättade om konferensen och besöket i Argentina och vad vi lärt oss. Som europé erkände jag och bad om förlåtelse för hur Europa dumpat sitt jordbruksöverskott på världsmarknaden och bidragit till de låga priser som blev följden i länder som Argentina och Brasilien. Det var något som uppskattades av de närvarande tjänstemännen. Vi fick lära oss, att av 6 miljoner ha åkermark i Sao Paulo användes en miljon till odling av sockerrör för framställning av etanol. En miljon ha var the- och kaffe plantager. Sojaböner, majs, bomull, ris och vete, bananer, vindruvor och frukt odlades på stora arealer. Sao Paulo hade 13 % av Brasiliens totala åkerareal, men hela 25 % av landets produktion av jordbruksprodukter.

Tillsammans med Rubens Franco de Mello gjorde vi ett besök hos Renato Rappa, som hade en gård i närheten av doktor Rubens gård. Han hade mjölkproduktion, biffdjur och en hel del grödor för avsalu. Han klagade över den dåliga lönsamheten i mjölkproduktionen. Det tycks vara ett genomgående drag hos alla mjölkproducenter.

I Sao Paulo besökte vi också Roberto Ioshio, ordförande för lantarbetarna i Sao Paulo och vice ordförande för hela Brasilien. Vi träffade honom på hans kontor tillsammans med några av hans närmaste män. Arbetslösheten var ett stort problem och hungern efter land var stor. Det fanns en lag sedan 20 år om hur land skulle fördelas, men enligt Roberto fungerade den inte. Det fanns jordägare som har upp till en miljon ha, varav en stor del ligger obrukad. På vår fråga om de förhandlade med FASEB svarade Roberto, att han aldrig träffat någon i denna styrelse och endast en gång haft ett samtal med en jordägare. Vad vi dock fann vara gemensamt för dessa båda organisationer var, att Jesus Kristus på

korset fanns över ordförandestolarna på båda ställena. Kanske kan det bli den enande faktor som kan lösa de stora problemen?

President Alfonsin sade i ett tal i Bunes Aires, att Sydamerika totalt importerade livsmedel för 9,7 miljarder dollar och exporterade för endast 2,2 miljarder dollar. Vi frågade oss, om detta var nödvändigt med sådana produktionsmöjligheter som det fanns i Argentina? Vi lärde oss att varken Argentinas eller Brasiliens jordbrukare hade något skydd mot de låga världsmarknadspriserna på jordbruksprodukter. De hade inte möjlighet att producera till de nuvarande världsmarknadspriserna. Trots detta tog regeringen i Argentina ut en exportavgift på upp till 25 % på de jordbruksprodukter som exporterades. Mjölksprodukter var undantagna. Vi började förstå vilken negativ inverkan Europas starkt subventionerade export hade på jordbruksproduktionen i dessa länder. I Argentina hade djurantalet minskat med 15 % på tre år. I Brasilien fanns det 30 % mindre antal mjölkkor än två år tidigare. Vi började mer och mer inse behovet av att människor, från olika delar av världen

sysselsätta inom jordbruk, livsmedelsindustri och politik, fick träffas och ärligt söka efter Guds lösningar till hur alla skall kunna äta sig mätta på vår jord. Vi hör så ofta, att vår livsmedelshjälp till U-länderna, hindrar dessa länders jordbrukares produktion. Andra säger, att hjälpen hamnar i fel fickor på grund av korrupktion. Vi säger, att det är bättre att lära en människa att fiska, än att ge den en fisk. Det stämmer, men under tiden man lär sig behövs också mat. Det fanns goda exempel på hur livsmedelshjälp hade bidragit till att få igång jordbruket i många byar i Indien.

Vi avslutade vår vistelse i Sydamerika med ett besök i Rio de Janeiro. Det var en underbart vecker stad, och det sägs att om man varit uppe vid Kristusstatyn, så kommer man en gång tillbaka till staden. Rio hade stora

problem med alla fattiga människor som kom och bosatte sig i stadens utkanter så kallade "Fawellas". Här härskade djungelns lag och vi rekommenderades att inte besöka de områdena, även om det fanns platser som hade sanerats och där befolkningen fått riktiga bostäder.

Resorna till Tanzania, Kenya och Uganda 1981 och 1984

Edvard Mhina med fru

Jørgensen, Anders Eskeland från Norge och Finn Harald Wetterfors från Sverige. Alla var heltidsarbetare för MRA. Vi flög ner till ett mycket hett Tanzania. Vändades lite över att bo på hotell mitt i staden, kanske utan

Som jag nämnde tidigare, blev Ingalill och jag inbjudna av Tanzanias ambassadör i Norden, Edvard Mhina, att komma till Tanzania. Vi blev också inbjudna senare av Biskop Sendoro i Dar es Salaam. Vi reste till-sammans med en dansk fruktodlare, Bjarne Uhrenholt, och ett danskt par som ansvarade för MRA:s arbete i Danmark, Keld och Inger

Bahari Beach

luftkonditionering. Vi blev därför glatt överraskade när Edvard Mhina hade ordnat rum till oss på Bahari Beach utanför Dar es Salaam alldeles intill Indiska Oceanen. Husen vi fick bo i var byggda i afrikansk stil, runda hyddor med halmtak. I varje hus fanns två lägenheter med rum, dusch, toalett och luftkonditionering. Här fick vi vänja oss vid klimatet, och vi hade möjlighet att bada i 30 gradigt vatten i Indiska Oceanen längs en lång sandstrand. Det fanns restaurang på platsen där vi kunde äta bland annat hummer och fisk, nyfångad i havet utanför. Detta var en stor överraskning och Mhina kom till oss, och vi

planerade vad vi skulle göra i fortsättningen. Mhina ville ta oss på en tur till de trakter där han var född. Han hyrde en Volkswagens minibuss och vi åkte norrut från Dar es Salaam. Först hade vi gästade Mhina i hans hem, där han även hade en liten "chamba." Det var en liten bit mark där han hade några fruktträd, bland annat mango och papaja som smakade underbart gott. Där fanns även ett hönshus för äggproduktion. Mango, papaja och andra frukter växte vilt. Frukterna skulle passa väldigt bra att på olika sätt behandlas och konserveras eller frysas, göras juice av och kunna bli en stor exportprodukt. Det var mycket vanligt att människor i staden hade sådana här "chambas" även med en eller två kor. En familj vi gästade hade en kvarn där man kunde mala sitt mjöl, men

Ingallill shoppar på marknaden

också för försäljning. Vi stannade till efter vägen för att besöka en marknad, där det fanns alla slags hantverk som människor sytt, tryckt eller snidat. Det var ett mycket rikligt urval och vi köpte några minnessaker för att ta med hem. Så småningom kom vi till den

by där Edvard var född och vi mottogs mycket hjärtligt, även om vi var flera timmar försenade. Tid i Afrika var ganska relativ, och det var många gånger vi fick sitta och vänta på de personer vi skulle träffa. Edvard sa, att vi har massor av tid i Afrika, men vi har inga klockor. Ni i Europa har massor av klockor, men ni har ingen tid. Jag tyckte att kynnet var ganska lika vårt värmländska, där vi säger att det ordnar sig, och gör det inte det så kvittar det. Vi blev bjudna på en god kyckling som var kokt i en kokosnöt. Det blev en härlig smak. Vi träffade många av Mhinas släktingar och vi berättade från våra länder och om vad MRA står för. Vi fortsatte resan till staden Tanga där vi övernattade. En sak vi lade märke till på vår färd var, att många vägar var asfalterade för ganska länge sedan, men underhållet av dem var bristfälligt. Någon sa, att det ligger i afrikaners sätt att leva, när något blir slitet och mer eller mindre oanvändbart, bygger man nytt vare sig det är en väg, huset man bor i eller något annat. Vi såg

många traktorer som stod oanvända på grund av att det inte fanns reservdelar till dem. Vi kom underfund med att varje land som skänkt eller sålt traktorer till Tanzania, hade sålt det märket som tillverkats i deras land och frågan om service och reservdelar hade inte tagits upp. Ett undantag var Valmet från Finland. De

Kilimanjaro i bakgrunden

hade en verkstad och även reservdelar till sina traktorer. Vi efterlyste en överenskommelse från de länder som ger traktorer till Afrika att inte se nationalistiskt på affären, utan tänka på vad som är bäst för mottagarlandet. Tanga är en hamnstad invid Indiska oceanen, och där låg några skepp på reddan. Vi fortsatte vår resa utan Edvard Mhina. Han måste återvända till Dar es Salaam. Han ordnade biljetter åt oss på järnvägen till Moshi och Arusha invid Kilimanjaro. Det var nattåg och när vi vaknade på morgonen och tittade ut genom fönstret, såg vi Kilimanjaros vita isbelagda topp belyst av dagens första solstrålar. Det var en vacker syn som sitter kvar på näthinnan när jag minns vistelsen i Tanzania. Vi var utlämnade åt oss själva att ta kontakter i Moshi. Jag visste att svenska konsument- och producentkooperationens hjälporganisation "Utan gränser" hade ett kontor i Moshi. Vi lyckades få kontakt med dem och blev väl mottagna. De föreslog att vi skulle besöka en så kallad "Ujamaby". Det är ett bysystem som skapats på initiativ av president Julius Nyerere. Varje by skulle bestå av människor från flera stammar för att komma bort från de stridigheter som fanns mellan en del stammar. Det var inget system som växt fram från de breda massorna, utan ett diktat ovanifrån. Resultatet i stort var mindre lyckat. Motsättningarna i byarna blev för stora. Den byn vi besökte hade lyckats skapa en "vianda" i byn. Men kvinnorna verkade vara missnöjda med att de fick göra så mycket av det tunga jordbruksarbetet. När några av männen visade oss runt, så var det en kvinna som skrek: "Vi kan också visa runt!" Vi fick se hur byn hade kor gemensamt och ordnat en plats med ett enkelt solskydd för korna, där

de också kunde mjölkas. Hur produktionen av mjölken och grödorna fördelades fick vi inte reda på. I byn fanns också en fin skola för barnen och bostäderna var bra. Vi fick ett gott intryck av denna by, men förstår att det kan bli många problem. Människor vill inte gärna flytta på sig och inte heller kommenderas att leva samman med andra stammar. Det vi såg var dock positivt och kan det följas av fler exempel, så kan det betyda framsteg för Tanzania.

Vi besökte också en stor kyrka i Moshi och den var helt fullsatt av människor, som tagit på sig sina finaste kläder för besöket. Gudstjänsten varade ett par timmar och vi fann senare, att det var allmänt så i Tanzania. Kollekten togs upp genom att alla i församlingen fick gå fram till koret och lägga sitt bidrag i en korg. Detta kunde upprepas både en och två gånger under en gudstjänst. Vi hörde i en kyrka hur en ung kvinna offentligt gjorde avbön för någon synd hon fallit för.

Den svenska kooperativa rörelsen "Utan gränser" hade svårt att få gehör för sina nordiska idéer. Man tyckte inte att de gick ihop med utbyggnaden av Ujamabyarna. Den hjälpen fick tyvärr avvecklas, men jag tror den har kommit i gång igen på senare år.

Vi var i Tanzania både 1981 och 1984. Vi besökte Arusha som är en ganska stor stad vid

foten av Kilimanjaro. Där träffade vi också svenska biståndsarbetare. Bland annat Kerstin Forsberg från Nyköping. Hon gästades just då av sin far, arkitekten Lennart Bergvall, som hjälpt till med arkitektarbete både i Caux och på MRA:s center i Stockholm, Villa Alnäs på Djurgården. Det visade sig när vi började tala om våra släkter, att Lennarts farmor var syster med min farmor. Vi var med andra ord sysslingar, men hade aldrig träffats tidigare. Vi blev goda vänner och Lennart och hans fru Barbro gästade oss många gånger på Trossnäs, och Ingalill och jag gästade dem i deras villa på Lidingö.

Från Arusha åkte vi med en Volkswagen buss ner till Dodoma, Tanzanias nya huvudstad. Vi fick här se ett av Tanzanias stora problem, vägarnas beskaffenhet. De var inte lämpade för biltrafik, även huvudvägarna var vanliga dåliga grusvägar. Under monsunregnen gick det bitvis inte att ta sig fram. Detta hindrade att de jordbruksprodukter som producerades i södra Tanzania kunde komma befolkningen runt exempelvis Dodoma till godo. Dodoma låg i en mycket torr del av Tanzania och hade svårt att odla annat än sorgum, som inte var så populär som föda. Man ville ha vete och majs. Vi kom dock framåt sakta men säkert och vi övernattade vid den stora kratern Ngorongoro. Med en jeep och en ciceron tog vi oss ned i kratern, och där fanns en riklig växtlighet på sluttningarna och där vistades många skilda slag av Afrikas djur. Elefanter, flodhästar, noshörningar, lejon, bufflar och massor av flamingos strövade fritt omkring på kraterns botten. Vi passerade dem på nära håll. Det var en stor upplevelse och kameran användes flitigt. Hotellet vi övernattade på, låg på kanten av kratern på ganska hög höjd. Det innebar att nattetemperaturen var mycket låg. Jag trodde inte jag skulle behöva frysa i Tanzania, men det gjorde jag den natten. Vi fortsatte sedan till Dodoma. Många var kritiska till att huvudstaden flyttats från Dar es Salaam, men Nyerere ville på detta sätt få en avfolkningsbygd att blomstra. Guvernören Anna Abdahlla inbjöd oss till sitt hem, och hon berättade om stadens utveckling och de svårigheter de hade. Hon bjöd också på middag tillsammans med några av sina medarbetare i Dodoma. Det fanns allt för lite elektricitet för att kunna pumpa upp allt det vatten som behövdes i staden, och bensin och diesel var alldeles för dyrt. Mycket hade gjorts för att få en representativ stad, men det återstod mycket att göra. Anna Abdahlla kom senare till Caux, och hon formade tillsammans med andra kvinnor en rörelse de kallade "Kvinnor för fred", och de har haft konferenser på många håll i Afrika. Anna är medlem av regeringen i Tanzania med ansvar för jordbruksfrågor och cooperationen.

På väg tillbaka till Dar es Salaam gästade vi lantbruksuniversitetet i Morogoro. Vi träffade där Sebastian Sarwat, som studerat på Åhs lantbrukshögskola i Oslo. Han hade också varit med en grupp därifrån och besökt Trossnäs. Han hade tagit på sig ansvaret att få igång en effektivare mjölkproduktion på småjordbruken i trakten och gjort avsevärda framsteg genom bättre utfodring och behandling av djuren. Det var sådant man ville se mer av i ett land som Tanzania. De som har kunskaperna måste ut på fältet och möta jordbrukaren. Det räcker inte att sitta bakom ett skrivbord och försöka administrera. Sebastian var också med på en konferens i Caux, där han bland annat såg till att han fick se de flesta av de filmer som MRA spelat in. Han deltog även i en konferens på Asia Plateau i Panchgani, Indien. Han fann, att det fanns mycket inom jordbruket i Indien som han kunde ta med hem till Tanzania. Från Dodoma till Dar es Salaam fanns det en asfalterad väg. Tyvärr, med en hel del så kallade ”potthål” som det gällde att kryssa emellan. Åter ett prov på bristande vägunderhåll. På vägen gästade vi staden Iringa, och där såg vi ett modernt mekaniserat jordbruk, som till och med hade en skördetröska. Märkligt nog kunde ägaren till gården varken läsa eller skriva, men han kunde sköta jorden och maskinerna. Vi besökte också den plats där försäljningen av Valmet traktorerna ägde rum, och där de också hade serviceverkstad med reservdelar. Det var ett stort steg att gå från hackan och oxplogen till traktordrift. Det krävdes mycket av undervisning och tålmod. Det var inte troligt att den unga generationen ville fortsätta ett jordbruk där hackan var ett viktigt redskap, och där oxen var dragaren framför enkla plogar och harvar. Men förändring tar tid och kräver kunskap. När vi färdades på vägarna i Tanzania fick vi ofta stanna för att släppa över giraffer, elefanter eller andra vilda djur. Resorna blev på det viset spännande och minnesvärda. På midsommardagen gästade vi en större by på väg till Dodoma. Vi övernattade där och Ingalill och jag fick privilegiet att sova i byns bibliotek, där man hade satt in ett par sängar till oss. Vi tvättade oss utanför under en kran. Vi bjöds sedan på en festmiddag bestående av kokt komage, en delikatess i Tanzania. Eftersom vi

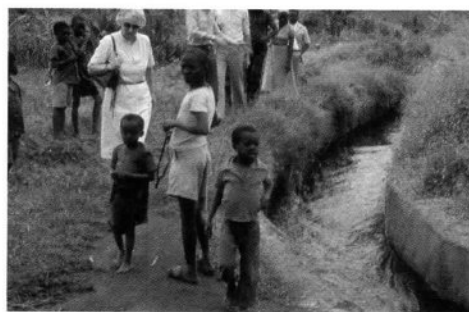

såg hur hela komagen med våm och allt kokades i en stor gryta, var aptiten inte på hög nivå, men vi smakade på anrättningen, och fann att den smakade som våmmen brukar lukta. Vi gjorde utan tvekan en ny erfarenhet och glömmer inte den midsommaren i första taget.

Ujama by utanför Arusha

Solskydd för korna

Bevattningskanal

Undervisning utan papper och penna

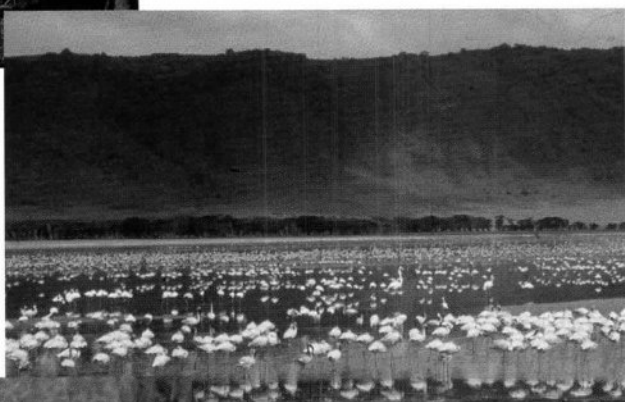

Säden blir till mjöl i kvarnen

Den nya skolan

Ngorongoro kratern

Biskop Sendoro hade inbjudit oss för att tala om vikten av att lyssna till den inre rösten och söka Guds ledning. Vi besökte många kyrkor och vi fick under gudstjänsterna tillfälle att ge av våra erfarenheter om detta ämne. Sista dagen av denna vistelse var vi inbjudna till ett avskedsmöte i en kyrka i Dar es Salaam. I den gudstjänsten medverkade sju olika kyrkokörer från lika många församlingar. Mellan deras framträdande fick vi tala och tacka för det fina mottagande vi fått i så många kyrkor, och även delge våra erfarenheter och visioner för Tanzania. Det blev en lång gudstjänst som slutade med sång också utanför kyrkan. Jag minns en liten flicka i gul klänning som tittade på mig från topp till tå. Jag såg på henne, att hon tyckte jag var en mycket konstig människa med ljus hy. Hur många av våra invandrare från Afrika känner samma sak i Sverige? Vi upplevde också afrikansk generositet. Bjarne Uhrenholt gav en banan till en ung pojke, som genast skalade den och delade den med sina två kamrater. Det var så självklart att han skulle göra det och till synes utan något som helst krav från hans kompisar.

Hela resan var lärrik, men vi upplevde även en mörkare sida. Vi satt en dag på en uteservering i Dar es Salaam och drack kaffe. Vi satt vid ett bord som var placerat invid en låg mur som skilde oss från gatan utanför. Plötsligt såg jag vår vän Bjarne flyga upp från sin stol och hoppa över muren. Han snavade på en stol och ramlade på huvudet på gatan. Han hade sett en man sticka sin arm över muren och greppa tag i Ingalills handväska. Bjarne var så snabb att han fick tag i väskan, men tjuven försvann. Bjarne fick en ordentlig bula i huvudet, men klarade sig utan varaktig skada. Vi var väldigt tacksamma att det avlöpte väl. I väskan hade Ingalill kontanter hon just tagit ut för att betala våra flygbiljetter hem. Vi samlades och tackade både Bjarne och vår Herre att det hela avlöpte väl. Ingalill brukade alltid vira remmen från väskan runt stolsbenet när vi åt ute på detta vis, men denna gång hade hon glömt det. En annan gång lärde vi oss att vara försiktiga med det vi äter. Ingalill åt grönsallad, på en restaurang i Arusha, som legat ganska länge i skålen. Det medförde att hon blev väldigt sjuk och

hade mycket bekymmer på resan från Arusha till Dodoma. Hon fick bara äta kokt ris några dagar och fick också medicin så hon repade sig. Vi fick pröva på hälsovården i Tanzania vid ett annat tillfälle då Finn Harald fick malaria. Han blev inlagd på ett sjukhus och fick en fin omvårdnad. Han blev helt frisk på några dagar.

Vi fick på dessa resor se mycket av Tanzania och den kristna kyrkan i landet. Luthers house i Dar es Salaam var vår samlingsplats när vi var där, och vi blev god vän med biskop Sendoro och några av hans präster. Sendoro har besökt Karlstads stift några gånger. Det är syster stift till Dar es Salaams stift. Han besökte oss på Trossnäs en gång.

Vi flög bägge resorna via Nairobi i Kenya och besökte våra vänner där ett par dagar. På hemresan följde Sebastian Sarwatt plus tre andra med till Nairobi. Vi deltog i en konferens betitlad "Nya människor, nya länder, en ny värld". En ung man från Tanzania hade varit med i kriget mot Amins Uganda. Han hade saker att be sin nyvunne vän från Uganda, som han träffat på konferensen, om förlåtelse för. Likaså var det en ung Kenyan, som nästan blivit dödad av Amins soldater och mist alla sina tillhörigheter, som kunde lämna sin bitterhet och bli en fri man. Deltagarna från Tanzania tog med sig mycket litteratur hem till Tanzania. Den lilla skriften "Which Way Africa" var populär. Efter konferensen bordade vi planet hem till Arlanda.

Utbyte med Frankrike

1993 inbjöd jag några franska jordbrukare jag träffat i Caux att komma till Värmland. Det var fyra stycken. De bodde hos oss på Trossnäs och vi gjorde utflykter i länet och tittade på mjölkproduktion, kött djursproduktion och vi studerade suggpoolen på Värmlands näs. Det är ett system som intresserade dem och de fick klart för sig vad som var navet och vad som var satellitgårdarna i systemet. Även hur suggorna flyttades. I navet var suggorna under tiden de skulle betäckas. Några veckor före grisningen flyttades de till

satellitbesättningen där de grisade, och där smågrisarna fick dia sina mödrar tills avvänjningen efter ca 11 veckor. Då skildes smågrisarna från sina mödrar och suggorna transporterades tillbaka till navet för att åter bli betäckta. Smågrisarna utfodrades på satellitgården tills det var tid för slakt. Detta system medverkar till att byggnaderna utnyttjas effektivare.

Vi hade en fransk kock boende i Edsvalla. Jag kontaktade honom och frågade om han ville göra en middag för oss. Gädda är en delikatess i Frankrike, och kocken gjorde en inbakad gädda som var väldigt god. Efter ett par dagar tog vi min bil upp till Stockholm. På vägen upp talade vi en del om behoven av att jordbrukare från olika delar av världen behöver träffas och ha en dialog om hur vi skall försörja människorna på vår jord. En bärande tanke var att skapa något som vi kallade "Farmers Dialogue" och ordna konferenser runt om i världen. Vi tog alla in denna tanke under färden till Stockholm och villa Alnäs, MRA:s center där. Vi blev bjudna på helstekt falukorv, och det var något som föll fransmännen i smaken, och de frågade hur den gjordes. Det var ingen som kunde ge dem receptet, det var säkert hemligt. Tanken om "Farmers dialogue" blev senare verklighet och den första konferensen var 1994 i Caux. Den har följts av årliga konferenser på olika håll i världen. Den har varit i Polen, Frankrike, Schweiz, England Tanzania, Kenya, Thailand, Cambodia, Indien, Costa Rica, Ukraina och USA. Huvudtemat på dessa konferenser var "Hur kan vi försörja mänskligheten?" och den dialog vi länge sökt börjar växa runt om i världen och vi hoppas det skall ge resultat.

1994 blev jordbrukare från Värmland inbjudna till Frankrike. Vi var tio stycken som reste. Det var representanter för Milko, Lantmännen och Hushållnings-sällskapet. Vi mottogs väl av de bönder som tidigare gästade Värmland och de hade gjort ett fint program för oss. Vi fick bland annat se lantbruksutställningen SIMA i Paris. Vi delades sedan upp i två grupper. En grupp reste österut från Paris och den andra västerut. Vi fick se många gårdar, mejerier, slakterier och

träffa många ledande personer inom franskt jordbruk. Vi fick en dialog mellan jordbrukare i Frankrike och oss.

Våra 70 -årsdagar och Ingalills sjukdom

11 oktober 1996 blev Ingalill och jag inbjudna till min stora syster Ulla och hennes man Karl Hugo. De har en stor del av sitt liv bott på Mallorca. De

flyttade dit efter det att Karl Hugo slutat sin tjänst på Gränges rederi. Vi firade min födelsedag där och hade några sköna dagar. Det var fortfarande varmt i vattnet och vi hade härliga bad varje dag. Ulla och Karl Hugo tog oss med på olika turer runt på ön. Vi såg många fina utsikter och

vi såg det hus Karl-Hugo och Ulla lät bygga när de bestämde sig för att flytta till Mallorca. Droppstengrottorna var en stor sevärdhet, och vi hörde en vacker konsert längst inne i grottorna vid en mindre sjö. Det var stämningsfullt. På själva födelsedagen var vi utbudna till en fin restaurang och åt god mat. Där hände något med Ingalill. Hon nästan svimmade och var borta några ögonblick. Hon repade sig, men nu efteråt undrar jag om hon inte fick en liten blodpropp där. Hon var inte riktigt sig lik när vi kom hem. Vi hade planerat att åka till USA på hennes födelsedag den 19 november, och där vara med på en konferens för Farmers Dialogue. Jag såg tyvärr inte, att Ingalill inte var helt frisk. Egentligen ville hon inte åka till USA, men hon åkte för min skull. Konferensen var i Twin City i Minneapolis, och vi bidrog på konferensen med våra erfarenheter som jordbrukare. Vi gjorde också besök till olika jordbruk i trakten. Ingalills födelsedag firade vi på en kinesrestaurang med våra närmaste vänner på

konferensen. Ingalill var inte sig lik och hon hade väldigt svårt att sova på nätterna. Jag ångrade mycket att vi inte stannat hemma. Vi kom lyckligt hem, men det blev sista gången jag var på en Farmers Dialogue konferens. Det visade sig när vi kom hem, att Ingalill fått ett par proppar i hjärnan, en så kallad vaskulär demens. Hon kunde i stort sett inte göra något av vanligt hushållsarbete. Hon kunde sköta sin dagliga hygien och klä sig själv. Jag fick börja lära mig vad det vill säga att sköta ett hem och en dement hustru. När Ingalill var på undersökning hos doktor Åstrand på Karlstad lasarett, meddelade han, efter att ha gjort många prov, att Ingalill inte hade Alzhiemers sjukdom. Men hon hade fått några proppar på hjärnan som hindrade henne att fungera normalt. Min första tanke var, att då blir hon säkert snart bra. Så väl var det inte, även om hon för en kort stund kände, att nu är jag bra och vi blev överlyckliga, men det varade bara några timmar sedan tog demensen över igen. Jag skötte Ingalill hemma till 2002, då jag plötsligt fick en blödning på stora kroppspulsådern. Trots feldiagnos, och trots att den läkaren som skulle kunna operera mig i Örebro var på semester, kom jag under vård. Vi fick i all hast åka i 160 km i timmen till Sahlgrenska sjukhuset i Göteborg. Läkarna i Karlstad hade sagt till mina barn, att det tyvärr inte var mycket hopp. Själv kände jag aldrig att detta var livets ände. I Göteborg gjorde man inte så mycket. Jag fick en massa extra syrgas, men de vågade inte operera, då brocket satt där aortan grenar sig till hjärnan. Efter ett par dagar på intensivens bestämde de sig för att tappa ur blodet ur lungan och hoppas på att såret på brocket skulle ha läkt. Det var en skön befrielse när tre liter blod försvann ur lungan. Jag repade mig ganska snabbt och blödningen hade upphört. Jag tackade Gud och jag tackade personalen. På mina vägnar hade min yngste son bett doktorn att be en bön innan de tappade blodet. Jag kom efter några dagar till Karlstad lasarett, där jag fick ligga en vecka. Jag tillfrisknade planenligt. Jag tror att det var en stor hjälp, att jag hållit i gång med långa promenader, så jag var i god fysisk form. Under min sjukdomsperiod fick Ingalill komma till Rosenbad i Karlstad och de

tog hand om henne där. Senare fick vi en plats för Ingalill på Brattska gården i Vålberg med en egen lägenhet på två rum. Jag var hos henne så gott som dagligen tills hon gick bort den femte juni 2007. Just den dagen hade en trubadur, som Ingalill tyckte sjöng så fint, uppträtt på Brattska. Jag bad honom komma in och sjunga för Ingalill och det gjorde han gärna. Jag såg, att det tändes ett ljus i hennes ögon när han började sjunga. Senare på eftermiddagen kom kyrkans diakonissa och bad för Ingalill. På natten ringde de till mig och sa att det nog snart var slut. Jag åkte genast dit och kom fram just som hon tagit sitt sista andetag. I samma stund började fåglarna utanför fönstret att sjunga. Gud Fader hade regisserat det hela på ett underbart sätt. Jag vill här tacka personalen på Brattska gården för den fina vård Ingalill fick under de fem år som hon bodde där. Jag kände att personalen älskade sina patienter, och de såg till att de hade det så bra det bara gick. Vi som var anhöriga var ofta hos våra respektive och vi träffades också då och då i en anhörighetsgrupp under kyrkans diakons ledning. Det var bra få tala om det som låg på våra sinnen. Vi hade sedan en stämningsfull begravning i Nors kyrka med den musik Ingalill älskade mest. Officiant var kyrkoherde Jan Piscator. Efteråt var det en samling och minnesstund i sockenstugan där många av våra vänner från Norge och Sverige mötte upp.

Farmers Dialogue

Nedan följer en historik om Dialog mellan jordbrukare samt visioner och mål.

”Farmers Dialogue” mellan jordbrukare har vuxit fram ur en vision och ett engagemang bland jordbrukare i många länder på alla kontinenter. Den har sin inspiration i Initiatives of Change (tidigare kallat MRA)

Inför de problem och utmaningar som mänskligheten står inför har de engagerat sig i olika projekt som EU, mejeriindustrins utveckling i Asien, jordbrukets villkor i Afrika eller framtidsfrågor i Östeuropa. I ena hälften av världen

betraktas jordbruket och lantbrukarna som en krympande minoritet, i den andra utgör de en massiv majoritet som kräver att bli uppmärksammade. Men trots skillnaderna i förutsättningar och klimat, kan de som brukar jorden, förstå varandra.

Sedan början av 1990-talet har vi insett vikten av att främja det som har fått namnet ”Dialog mellan lantbrukare”. Syftet med den är att nå fram till ett mål grundat på gemensamma värderingar som hänger ihop med jorden, miljön och familjen.

Därför kan man gå vidare för att utveckla globala program som skulle kunna trygga jordbrukarnas framtid, och kanske bidra till nya vägar för hela samhällsutvecklingen.

Visioner och mål

- Lantbrukarna kan på nytt ta på sig uppgiften att producera åt världens miljoner.
- Vetenskapen och ekonomin kan inriktas på att möta människors behov.
- Att skapa kontakter mellan lantbrukare tvärs över nationella gränser och inrotade tankesätt.
- Att bidra till nya perspektiv för industrin.
- Att inspirera jordbrukets utövare till att se sig själva som resurser för att komma ut ur fattigdomen.
- Att främja konsumtion av lokalt producerade grödor.
- Att nå fram till en riktig balans mellan lantbruk och skogsbruk för att bevara jordens bärkraft. De som vill veta mer om ”Farmers Dialogue” kan söka på Google under det namnet eller gå till www.farmersdialogue.org

Nutid-framtid

Sedan några år tillbaka har barnen övertagit gården och jag har bytt hus med Tomas och Charlotte. Det är ett mindre hus men ändå ganska stort. Jag trivs bra här, men ibland är det ensamt och jag saknar Ingalill mycket. Genom att gå på matlagningskurs på Åstorpsgården (kyrkans samlingsplats i Vålberg) har jag lärt en del om matlagning och klarar ännu så länge att sköta det nya hemmet. Jag promenerar mycket på gården och i skogen och följer med vad som händer.

Syskonen har delat upp gården i två fastigheter. En jordbruksfastighet med några hektar skog och en skogsfastighet i vilken även grustaget och bergbrottet ingår. Jordbruksfastigheten har min andre son Tomas köpt och driver den tillsammans med sin fru Charlotte. De har också köpt en skogs och jordbruksfastighet i Mellerudstorp och de arrenderar Gustavsbergs gård som gränsar intill Trossnäs samt några andra mindre gårdar där. De arrenderar också Niels gård Skog, vid Frykforsen och har tillgång till bete på Knapstad i Karlstad. De har sedan några år tillbaka ägt det gamla "Trossnäs Fält", som nu betas av deras köttdjur och förrådsbyggnaderna, som ingick i köpet, används som halmlager och förvaring av redskap.

Skogsfastigheten ägs av mina fyra barn med Tomas som verkställande. Jag är tacksam att det här generationsskiftet har funnit en lösning och att den fjärde generationen Jensen nu har ansvaret för gårdens skötsel.

Framtidens jordbruk skall inte bara försörja jordens befolkning med mat och dryck, utan också en stor del av energin för framdrivandet av våra bilar, traktorer och flygmaskiner. Samtidigt kräver många konsumenter att få tillgång till ekologiskt odlade grödor. Det kräver, att vi finner fram till nya metoder som ger betydligt högre skördar än i dag. Genom att gödseln från våra husdjur och även från oss människor används till att producera metanol bildas en restprodukt, och den kan användas som bra gödselmedel i den ekologiska odlingen. Kanske kommer också skogsråvara att omsättas i metanolproduktion. Då kan det överskott som blir i den produktionen användas som gödselmedel.

Sedan gäller det att odla växter som klöver, ärtor, bönor och lupiner som alla kan ta upp kväve direkt ur luften och överföra delar av det till jorden.

Det är en spännande tid vi går till mötes, inte bara i vårt land. Det finns stora möjligheter att öka produktionen i världen. Vill vi investera för att samla upp stora delar av monsunregnen i de tropiska länderna, och använda vattnet att öka beskowningen i dessa länder och även till matproduktion. Skog är här ett villkor för att regnen skall komma mer regelbundet än vad de gör i dag. Hur kommer nästa generation afrikaner att odla jorden? Är industriländerna beredda att satsa på de lösningar de presenterar? Hur som helst så krävs det ett samarbete över kontinenterna för att lösa dessa livsviktiga frågor. Det blir spännande att följa denna utveckling, som inte har plats för korruption, hat, våld och krig.

Stora huset på Trossnäs med ny balkong 2009

